

T.C.

Hitit Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı

**12. SINIF DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİ
MÜFREDATININ HİKÂYE YÖNTEMİ İLE ANLATIMI**

Münevver YALNIZ

Yüksek Lisans Tezi

Çorum 2012

**12. SINIF DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİ
MÜFREDATININ HİKÂYE YÖNTEMİ İLE ANLATIMI**

Münevver YALNIZ

Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Osman EĞRİ

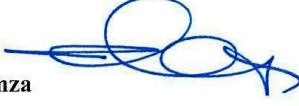
Çorum 2012

KABUL VE ONAY

Münevver YALNIZ tarafından hazırlanan "12. SINIF DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİ MÜFREDATININ HİKÂYE YÖNTEMİ İLE ANLATIMI" başlıklı bu çalışma, 08 ŞUBAT 2012 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

(Prof. Dr. Osman EĞRİ) (Başkan-Danışman)

İmza

(Yrd. Doç. Dr. Adem KORUKCU)

İmza

(Yrd. Doç. Dr. İclal ARSLAN)

İmza

(Unvan, Adı ve Soyadı)

İmza

(Unvan, Adı ve Soyadı)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

İmza

(Prof. Dr. Gülen ELMAS ARSLAN)

Enstitü Müdürü

T.C.
HİTİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (08.02.2012)

Münevver Yalnız

İmza

ÖZET

YALNIZ, Münevver. 12. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Müfredatının Hikâye Yöntemi ile Anlatımı, (Yüksek Lisans Tezi), Çorum, 2012.

Din eğitimi ve öğretimi, bireylere dini bilgi vererek onları din konusunda yeterli seviyeye ulaştırmaya çalışır. Bu hedef doğrultusunda bireylerin gelişim seviyesine uygun olarak çeşitli yöntem ve teknikleri kullanır. Eğitimin hedeflediği amaca ulaşabilmesi için verilmek istenen bilgi, uygun bir yöntemle bireye sunulmalıdır. Araştırmamızda din eğitimi ve öğretiminde kullanılacak başlıca yöntem ve teknikler hakkında bilgi verilmiştir.

Ayrıca bireyler üzerinde çok etkili olan ve bilgi seviyesi, yetişme tarzı, bulunduğu ortam ne olursa olsun her bireyin etkisi altında kaldığı hikâye yöntemi ve özellikleri ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

Çalışmamızda hikâye yöntemiyle ders işleniş örneklerine yer verilmiş, konularla ilişkilendirilmiştir. Bunun sonucunda da dersin zenginleştiği ve öğrencilerin derse daha çok ilgi gösterdikleri, aynı zamanda gençler için örnek alma ve özdeşleşmeyi sağladığı anlaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Din Eğitimi, Yöntem, Hikâye, Hikâye yöntemi.

ABSTRACT

YALNIZ, Münevver. Expression of Story Method in 12. Classes' Culture of Religion and Moral Knowledge Lesson Curriculum, (Postgraduate Thesis), Çorum, 2012.

Religious education strives to take individuals onto adequate level in religion by giving religious knowledge. In line with this target, it uses diverse methods and techniques proper to individuals' development process. The information desired to be given in order to reach the goal that education aimed should be presented by a proper way. In our research information has been given about primary methods and techniques which are used in religious education.

In addition, story method has been explained in detail, which is influential on individuals who are impressed by it regardless their knowledge level, upbringing way and the environment they settled.

In our study, the samples of teaching a lesson by story method took place, and this has been linked with subjects. As a result of this, it was observed that the lesson developed, pupils took more interest in classes, and at the same time it provided youths to take samples and identification.

Key Words: Religious Education, Method, Story, Story Method

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	vii
ÖNSÖZ	viii
GİRİŞ	1
1. KONU VE ÖNEMİ	1
2. ÇALIŞMANIN AMACI	2
3. ÇALIŞMADA İZLENEN METOT	3
4. HİPOTEZLER	4

BİRİNCİ BÖLÜM

EĞİTİM ÖĞRETİMDE YÖNTEMİN ÖNEMİ

1. EĞİTİM	5
1.1. Eğitimin Amacı	6
2. ÖĞRETİM	7
2.1. Öğretim İlkeleri	9
2.1.1. Amaca Dönüklük İlkesi	8
2.1.2. Öğrenciye Görelik İlkesi	10
2.1.3. Aktiflik İlkesi	10
2.1.4. Somuttan Soyuta İlkesi	11

2.1.5. Ekonomiklik İlkesi	12
2.1.6. Yakından Uzağa İlkesi	12
2.1.7. Bilinenden Bilinmeyene İlkesi	13
2.1.8. Hayata Yakınlık İlkesi	14
2.1.9. Bütünlük İlkesi	15
2.1.10. Sosyallik İlkesi	15
2.1.11. Açıklık İlkesi	16
2.2. Eğitim-Öğretim İlişkisi	17
3. DİN EĞİTİMİNİN ÖNEMİ VE GAYESİ	18
4. ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ VE ÖZELLİKLERİ	20
4.1. Yöntem Kullanmanın Yararları	22
4.2. Yöntem ve Teknik Seçimiyle İlgili İlkeler	23
4.3. Yöntem Seçimini Belirleyen Etkenler	24
4.4. Kur'an-ı Kerimde Kullanılan Eğitim-Öğretim Metotları	25
4.5. Hz. Peygamberin Eğitim-Öğretim Metotları	29

İKİNCİ BÖLÜM

DİN EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİNDE KULLANILACAK BAŞLICA YÖNTEM VE TEKNİKLER

1. TAKRİR YÖNTEMİ	34
1.1. Üstün Yönleri	35
1.2. Eksik Yönleri	37
2. SORU CEVAP YÖNTEMİ	39

2.1. Eksik Yönleri	39
2.2. Üstün Yönleri	39
3. TARTIŞMA YÖNTEMİ	42
3.1. Üstün Yönleri	42
3.2. Eksik Yönleri	43
4. GRUP ÇALIŞMASI (KÜME) YÖNTEMİ	44
4.1. Üstün Yönleri	45
4.2. Eksik Yönleri	47
5. PROBLEM ÇÖZME YÖNTEMİ	48
5.1. Üstün Yönleri	48
5.2. Eksik Yönleri	51
6. ÖRNEK OLAY İNCELEMESİ YÖNTEMİ	51
6.1. Üstün Yönleri	52
6.2. Eksik Yönleri	56
7. BULDURMA (SOKRATES) YÖNTEMİ	57
7.1. Üstün Yönleri	58
7.2. Eksik Yönleri	59
8. CANLANDIRMA (DRAMATİZASYON) YÖNTEMİ	60
8.1. Üstün Yönleri	61
8.2. Eksik Yönleri	62

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HİKÂYE YÖNTEMİ VE ÖZELLİKLERİ

1. HİKÂYE YÖNTEMİ	64
2.HİKÂYE YÖNTEMİNİN EĞİTİM-ÖĞRETİMDEKİ YERİ VE ÖNEMİ	65
3. HİKÂYELERİN DİN EĞİTİMİNDEKİ ÖNEMİ	69
4. KUR'AN'I KERİM VE HADİSLERDE KULLANILAN HİKÂYE YÖNTEMİ	71
5. KISSA – EĞİTİM İLİŞKİSİ	72
6. HİKÂYE – EMPATİ İLİŞKİSİ	78
7. HİKÂYE – METAFOR – EĞİTİM İLİŞKİSİ	79
8. HİKÂYELERİ KULLANIRKEN DİKKAT EDİLECEK HUSUSLAR	82

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

12. SINIF DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ KİTAP MÜFREDATININ HİKÂYELERLE ÖĞRETİMİ

1. HİKÂYE YÖNTEMİYLE DERS İŞLENİŞ ÖRNEĞİ 1	85
2. HİKÂYE YÖNTEMİYLE DERS İŞLENİŞ ÖRNEĞİ 2	88
3. HİKÂYE YÖNTEMİYLE DERS İŞLENİŞ ÖRNEĞİ 3	91
SONUÇ	96
KAYNAKÇA	98

KISALTMALAR

a.e.	: Aynı eser
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.s	: Aleyhi's selam
AÜEBF	: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi
AÜİF	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
bs.	: Baskı
c.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
DKAB	: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
H.z.	: Hazreti
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MÜİF	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
s.	: Sayfa
s.a.v	: Sallallahu aleyhi ve sellem
S.Ü.	: Selçuk Üniversitesi
SÜİF	: Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
vd.	: Ve diğerleri
vs.	: Ve saire
Yay	: Yayın

ÖNSÖZ

Eğitim, bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla ve bilinçli bir şekilde istendik davranış değişikliği oluşturma sürecidir. Bu süreçte meydana gelen değişiklikler, bireyin doğuştan getirdiği kabiliyetlerinin ortaya çıkarılıp, yeterli hale getirilmesi ve geliştirilmesiyle oluşur. Eğitimle insandaki kabiliyetler, iyi yönde geliştirilebilir. Gelişen kabiliyetleriyle insan, topluma daha iyi adapte olur.

Eğitim, insanın doğumuyla başlayan ve ölümüne kadar devam eden, zaman ve mekân yönünden sınırlandırılmayan, çok boyutlu, sürekli kendini yenileyen, gelişmelere açık, içinde bulunduğu toplumun kültürünü besleyen ve kültüründen beslenen dinamik bir süreçtir. Her türlü bilgiyi, beceriyi, kuralı, inancı, davranışı, duyuş ve düşünüşü kapsar.

Bireyin ve toplumun gelişmesi, ilerlemesi, kültür mirasının korunması ve aktarılması, dengeli, bilinçli, üretken bir gençlik yetiştirilmesi, bireyde ruh ve beden bütünlüğünün sağlanması eğitim sayesinde. Eğitimin amacı bireye küçük yaştan itibaren gerekli bilgi, beceri ve ahlaki davranışı kazandırarak, bireyin insanca yaşamasını sağlamak ve doğuştan getirdiği iyi özellikleri ortaya çıkarmasına imkân tanımaktır.

“12. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Müfredatının Hikâye Yöntemiyle Anlatımı” adını taşıyan bu çalışma, hikâyenin eğitimde sağladığı faydalara binaen oluşturulmuştur.

“12. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Kitap Müfredatının Hikâye Yöntemiyle Anlatımı” isimli tezimin fikir ve çalışma sürecinde destek ve yardımlarını esirgemeyen sayın tez danışmanım ve hocam Prof. Dr. Osman EĞRİ’ ye ve her zaman yanımda olan sevgili eşime teşekkür borçluyum.

Münevver YALNIZ

2012 Çorum

GİRİŞ

1. KONU VE ÖNEMİ

Din eğitimi; bireylerin dini kavramları doğru olarak anlamalarını, İslam'ın iman, ibadet ve ahlak esaslarını kavramalarını, dini, batıl inanç ve hurafelerden ayırt ederek algılamalarını sağlar. Din konusunda kötü niyetli insanların istismarına kapılmalarını önleyerek akıl, bilim ve din çatışmasının olmadığını ortaya koyar. Böylece bireysel ve toplumsal refah ile düzeni sağlamayı hedef alır.

Din eğitimi ve öğretimi, hem örgün hem de yaygın din eğitimi ile bireylere dini bilgi vererek onları din konusunda yeterli seviyeye ulaştırmaya çalışır. Bu hedef çerçevesinde, bireylerin gelişim seviyesine uygun olarak çeşitli yöntem ve teknikleri kullanır. Kullandığı bu yöntem ve teknikler, Kur'an-ı Kerim ve hadislerde kullanılan metotlar temel alınarak düzenlenmiştir.

Din öğretimi için özel öğretim yöntemlerinin geliştirilmesi çok yeni bir olaydır. Ayrıca, henüz her bir öğretim yöntemi tek başına, din öğretimi açısından araştırılmamıştır. Okullarda yapılan din öğretiminin kalitesinin artmasına katkıda bulunabilecek din öğretimi özel öğretim yöntemi çalışmalarına ihtiyaç vardır.

Lise yılları, insanın kendisine ait bağımsız bir kişilik geliştirmeye başladığı dönemdir. Ergenlik çağı da denilen bu dönemin din eğitimi ve öğretimi açısından göz önünde bulundurulması gereken bazı özellikleri vardır.

İmanla ilgili şüphe, kararsızlık ve çatışmalar, insan hayatında en çok bu dönemde kendilerini gösterirler.¹ Gençin dini yaşayışında doğan şüpheler, zihninin olgunlaşması ve her şeyin gerçek sebebini öğrenme hususundaki kuvvetli istek ve arzusundan ileri gelmektedir.² Zekânın gelişmesi ve muhakeme kabiliyetinin artması, çocukluk yıllarında tereddütsüz kabul edilen dini inançlar üzerinde düşünmeye yol açar. Gençler, değişik inanç ve düşünceleri öğrendikçe, kendi inançlarını yeniden gözden geçirme gereğini duyarlar.³ Zihni bakımdan bütünleşmiş benliklerinin farkına vardıklarından, hayatın sentezini tenkitçi bir şekilde yapabilecek güce ulaşırlar.

---

¹ Hayati Hökelekli, *Din Psikolojisi*, TDV Yay, Ankara, 1993, s. 270

² Osman Pazarlı, *Din Psikolojisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1982, s.44

³ Hüseyin Peker, *Din ve Ahlak Eğitiminin Psikolojik ve Metodik Esasları*, Eser Yay, Samsun, 1991, s. 94

Artık her şeyi tenkit deneyinden geçirmek isterler.⁴ Öğrendiklerini sorgular ve bilmediklerini soru haline getirirler. Sorularına tatmin edici cevaplar bulamamaları ise, onları şüphe içerisinde bırakır. Gençlerin sorularına bulacakları cevaplar, verilen din eğitiminin başarısını ortaya koyacaktır. Öğrencilerin ihtiyaçlarını, bedensel ve zihinsel gelişimlerini dikkate alan bir din öğretiminin başarılı olma şansı yüksektir. Başka bir deyişle din öğretimi, öğretim ilke ve yöntemlerine uygun bir şekilde gerçekleştirildiği sürece başarılı olabilir.

Anlatım, soru- cevap, tartışma, gözlem, problem çözme, grup çalışması, buldurma, benzetim, gösteri, eğitici oyun, rol oynama, örnek olay incelemesi, kavram haritası, sesli okuma vb. birçok yöntem ve teknik eğitim ve öğretimde kullanılmaktadır.

Bu çalışmada da din eğitimi ve öğretiminde kullanılabilir öğretim yöntemlerine değinilmiş ve 12. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi kitap müfredatı, etkisi tüm bireyler üzerinde çok fazla olan hikâye yöntemiyle öğretilmeye çalışılmıştır.

Çalışmamız, giriş ve sonuç hariç dört ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde tezin problemi, amacı, önemi ve araştırmanın yöntemi hakkında bilgi verilmektedir. Birinci bölümde, daha çok eğitim, öğretim ve yöntem kavramları çözümlenecektir. İkinci bölümde, din eğitimi ve öğretiminde kullanılabilir başlıca yöntem ve teknikler üstün ve eksik yönleriyle tartışılacaktır. Üçüncü bölümde, hikâye yöntemi ayrıntılı olarak anlatılacak ve kazanımları açıklanacaktır. Dördüncü bölümde, ise hikâye yöntemiyle ders işleniş örneklerine yer verilecektir. Sonuç bölümünde ise hikâye yönteminin ders işlenişindeki yeri ve derse katkısı ele alınarak genel bir değerlendirme yapılmıştır.

2. ÇALIŞMANIN AMACI

Bu çalışmada 12. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi kitap müfredatı hikâye yoluyla anlatılmaya çalışılmıştır. Konuyla ilgili birçok kitap, seviye ve konu karışıklığı nedeniyle din eğitimcilerinin ihtiyacını karşılayamamaktadır. Bu çalışma özellikle örgün öğretimde DKAB öğretmenleri, yaygın öğretimde ise Kur'an kursu öğretmenlerinin bu konudaki ihtiyacını karşılamayı hedeflemektedir. Ayrıca, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin genel amaçları doğrultusunda, dini konularda, doğru

---

⁴ Hökeleki, *a.g.e.*, s. 271

düşünebilen, karşılaştırma ve genelleme yapabilen, fikir üretebilen, problem çözebilen gençlerin yetiştirilmesine yardımcı olmaktadır.

Hikâye yöntemi, din eğitiminde etkin bir yöntem olmasına karşın hak ettiği ilgiyi görmemektedir. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Kitabının müfredatında bulunan her konuyla ilgili en az bir menkıbe, bir hikâye veya bir kıssa bulunmasına rağmen derslerin işlenişinde bu zengin kaynak ve birikimin kullanılmadığını görmekteyiz. Bu çalışmamızda sınırlı konularda da olsa bir örnek teşkil etmesi bakımından hikâye yöntemiyle ders işlenişlerine yer verilmiş, konularla ilişkilendirilmiştir. Bunun sonucunda dersin zenginleştiği, doğası itibariyle soyut kavramlardan oluşan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin somutlaştırıldığı görülmüştür. Somutlama yani insan zihninde canlandırma, soyut derslerin anlaşılabilmesi için gereklidir. Bu gereklilik, hikâye yöntemini ders işlenişinde göz ardı edilemez bir yere oturtmaktadır.

3. ÇALIŞMADA İZLENEN METOT

Eğitim, toplumu biçimlendirme faaliyetidir. Bu faaliyet belli metotlar aracılığıyla ortaya konulur. Eğer verilmek istenen bilgi uygun üslup, yani yöntemle bireye sunulmazsa, eğitim hedeflediği amaca ulaşamaz. Hikâyenin, yediden yetmişe bireyler üzerindeki etkisi yadsınamaz. Bilgi seviyesi, yetiştirilme tarzı, bulunduğu ortam ne olursa olsun her birey hikâyenin etkisi altında kalır. Bu etki bariz bir şekilde gözlemlendiği için eğitimde hikâye yönteminden faydalanılmaktadır.

Eğitimle hedeflenen davranışların gerçekleştirilmesinde seçilecek yöntemin rolü büyüktür. Hikâye, kişisel ve ruhsal açıdan çocuk ve gençlerin psikolojik gelişiminde önemli bir araçtır. Hikâye, bireyin gelişimi için önemli olan örnek alma ve özdeşleşmeyi sağlar. Bir konunun soyut biçimde anlatılması öğrenmeyi geciktirir. Soyut olarak algılamak belli bir seviyede çaba ve birikim gerektirir. Hikâye, soyut kavramların anlaşılmasını ve konunun somut örneklerle ifade edilmesini sağlar. Ayrıca hikâye sayesinde birey, anlatılan şeylerin yaşanabilir olduğunun da bilincine varır. Hikâyeler özellikle çocukları ve gençleri iyiye ve doğruya sevk ederek, onları bu açıdan güdüler ve hayatlarına yön verirken aldıkları kararları etkiler.

Bu çalışmada 12. Sınıf Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi kitap müfredatında yer alan bazı konularla ilgili tarama yöntemi kullanılmıştır. Konularla bağlantılı olan dini

hikâye kitapları incelenmiştir. Gelişim seviyesine ve konu içeriğine uygun olan hikâyeler tercih edilmiştir.

4. HİPOTEZLER

Çalışma, aşağıdaki hipotezler ele alınarak incelenecektir:

1. Öğrenciler, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi konularını soyut olarak algılar.
2. Öğrenciler, öğretim yöntemleriyle etkin bir şekilde planlanmayan derslere ilgi göstermemişlerdir.
3. Hikâye yöntemi, din eğitiminde sınırlı bir alanda kullanılmıştır.
4. Hikâye yönteminin kaynakları, konularına göre tasnif edilmemiştir.
5. Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi kitabında hikâye yöntemi ilişkilendirilmemiştir.
6. Hikâye yöntemi, hedef davranışların özümsemesinde etkin rol oynar.

BİRİNCİ BÖLÜM

EĞİTİM- ÖĞRETİMDE YÖNTEMİN ÖNEMİ

1. EĞİTİM

Eğitim, bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak, istendik davranış değişikliği meydana getirme sürecidir.⁵ Eğitimle, insanda doğuştan var olan kabiliyetlerin meydana çıkarılması, yeterlilik haline getirilmesi ve geliştirilmesi hedeflenir.⁶ Bu davranış geliştirme faaliyeti insanda istenilen yönde olmalıdır. İstenilen yönden kasıt, insandaki iyi yönlerin geliştirilmesidir. Eğitimde esas olan, insanın doğasında bulunan iyi yönlerinin açığa çıkarılmasıdır.

Eğitim, “eğmek” kelimesinden türetilmiştir. Buna göre eğitim, insanı arzu edilen istikamete yönlendirme anlamına gelir. “Ağaç yaşken eğilir.” Atasözünde de eğitim göz önünde bulundurulmuştur. Bu açıdan bakıldığında eğitim, bir tedbir ve şartları dikkate alma olayıdır.

“Eğitim, insandaki kabiliyetleri dengeli bir şekilde geliştiren, toplumun gelişmesini hızlandıran, kalkınmasını destekleyen, kültür değerlerini koruyan, nesilden nesile aktaran, milli birlik ve bütünlüğü sağlayan en etkin faaliyetlerden birisi ve en önemlisidir.”⁷ Kişinin zihni, bedeni, duygusal, toplumsal yeteneklerinin, davranışlarının istenilen doğrultuda geliştirilmesi ya da ona birtakım amaçlara dönük yeni yetenekler, davranışlar, bilgiler kazandırılması yolundaki çalışmaların tümü eğitimidir.⁸

İnsan ve çevre ilişkileri ömür boyu devam eder. Bu ilişkiler sonucu, insan bir takım bilgi, beceri, alışkanlık, davranış, düşünüş, duyuş ve inanış şekilleri kazanmaktadır. Bütün bunlar eğitimin ilgi alanına giren faaliyetlerdir. Eğitim, insanın kabiliyet ve

---

⁵ Cemal Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, Pegema Yay, Ankara, 2005, s. 19

⁶ Beyza Bilgin, *İslam ve Çocuk*, DİB Yay, Ankara, 2004, s. 126

⁷ Mustafa Tavukçuoğlu, “*İlköğretimde Din Eğitimi ve Program Geliştirme Üzerine Bazı Düşünceler*” SÜİFD, Sayı 3, Konya, 1990, s. 425

⁸ Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi*, 3.bs., AÜEBF. Yay, Ankara, 1989, s.2

eğilimlerine göre fiziki ve sosyal çevreden gelen etkilere gösterdiği aktif ve pasif tepkilerdir. Bu ilişkiler sonucu ortaya çıkan her şey, eğitimle açıklanabilir.⁹

Kısaca özetlemeye çalıştığımız eğitim tariflerinde anlaşılıyor ki; eğitim, geçmişin bize vermiş olduğu kültür ve medeniyet mirasının, kuşaktan kuşağa ve toplumdan topluma aktarılması ve sosyal davranışların öğrenilmiş şekli olan kültürün aktarılması sürecidir.¹⁰ Eğitim hakkında yapılan farklı tarifler ise eğitimin kişisel ve toplumsal olarak farklılık arz etmesinden kaynaklanmaktadır. Eğitimle ilgili yapılan bütün tariflerdeki ortak nokta ise, kişinin yetişmesi, gelişmesi, topluma ayak uydurması için yapılan disiplinli, metodik bir çalışma olmasıdır.

1.1. Eğitimin Amacı

Eğitim, öğretilen her şeyi, verilen bilgileri, becerileri, yasakları, kuralları, inançları, değer yargılarını, görgü kurallarını ve insanın sosyalleşmesi için gerekli olan tüm toplumsal değerleri kapsar.¹¹

Eğitim, insanın doğuştan getirdiği kabiliyetleri imkânlar dâhilinde geliştirmesi ve onu beden, ruh, zihin yönünden dengeli bir şekilde yetiştirmesi esasına dayanır. İnsan bir bütün olduğu için, eğitim de buna paralel olarak işlevini sürdürmelidir. Eğitim, insanın bütün ihtiyaç ve kabiliyetlerini sırayla değil, beden, ruh ve zihin bütünlüğünü dengeli bir biçimde geliştirmelidir.¹²

Toplumun bekası ve gelişmesi eğitime dayanmaktadır. Eğitim olmasaydı kültür ve medeniyet mirası kaybolurdu. Eğer her nesil kendi tecrübesiyle yetişmek zorunda kalsaydı, hiçbir zihni, sosyal ve teknik gelişmeden söz edilemezdi. Eğitim, kendimizden önceki nesillerin mirasını kazanmamızı sağlayarak bunlara kendi bilgilerimizi ve icatlarımızı ilave ederek birikimimizi bizden sonraki nesillere aktarmamızı sağlar. Böylece kültürün devamı ve gelişimi temin edilir. Geçmiş, yaşayan ve gelecek nesil arasındaki bağlantı kurulur.¹³

Eğitim, bireyin kabiliyetlerinin tümünü geliştirmeye çalışır. Zihin, irade, vicdan, duygu, dikkat, alışkanlıklar gibi ruhi kabiliyetlerin hepsi eğitimin konusudur.

---

⁹ Halis Ayhan, *Eğitim Bilimine Giriş*, Şule Yay, İstanbul, 1997, s. 15- 16

¹⁰ Halis Ayhan, *Eğitime Giriş ve İslamiyetin Eğitime Getirdiği Değerler*, Damla Yay, İstanbul, 1986, s. 16

¹¹ M. Zeki Aydın, *Ailede Çocuğun Ahlak Eğitimi*, Nobel Yay, Ankara, 2007, s. 14- 15

¹² Tavukçuoğlu, *a.g.m.*, s.425- 426

¹³ Ayhan, *Eğitim Bilimine Giriş*, s. 15

Yalnız bir kabiliyeti geliştirilmiş ancak diğer kabiliyetleri ihmal edilmiş insan, iç huzuru bulamayacağı gibi toplum için faydalı da olamaz. Mesela, zekâ kabiliyeti geliştirilip, gerekli eğitim verilerek bir insan pek çok bilgilerle donatılsa ve üst seviyede öğrenim imkânı sağlansa bile diğer kabiliyetleri ihmal edilip iyi alışkanlıklar kazanması için gerekli eğitim yapılmazsa bu kişi hem iç huzuru bulamayacak, hem de içinde yaşadığı topluma uyum sağlayamayacaktır.¹⁴

Eğitimin yapıldığı ortamın, zamanın, koşulların, öğrenci, öğretici gibi eğitimi temelden etkileyen hususların zaman zaman eğitimin özellikleri ve gayesiyle örtüşmediği görülmektedir. Verilen eğitim, içinde bulunulan zamanın ve mekânın tarihsel, kültürel ve toplumsal olgularıyla ilişkisiz ise gençler sunulan eğitimle gerçek yaşam arasında bağ kuramayacak, bu da bilgilerin unutulmasına ve hayata aktarılamamasına neden olacaktır.

2. ÖĞRETİM

Öğretim ve eğitim; insanın bilgilendirilmesi, yeteneklerinin verimli şekilde kullanma becerisine kavuşturulmasıdır. Bununla birlikte öğretim ve eğitim; kişinin kendisi, ailesi, toplumu ve fiziksel çevresiyle uyumlu bir insan olmaya yönlendirilerek zihnen, ruhen ve bedenen geliştirilmesi faaliyetidir.¹⁵

Öğretim planlı, programlı eğitim çalışmalarının gerçekleşmesidir. “Öğrenme tesadüfi olabilir. Öğretim ise planlı ve amaçlı bir süreçtir. Öğretimi amaçsız öğrenmeden ayıran, belirlenen bir amaca ulaşmak için öğrenme yaşantılarının belli bir düzen içinde gerçekleştirilmesidir.”¹⁶

Öğretimin belli bir amacı, programı ve planı olması gerekir. Öte yandan bu etkinlikler, öğretme-öğrenme sürecine tâbi tutulan çocuk ve gençlerin; bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal, cinsel ve psikomotor gelişim özelliklerine uygun bir şekilde düzenlenmelidir.

Öğretim sürecinin iyi bilinerek, programlı bir şekilde yapılması, hem hedefe kolay bir şekilde ulaşmayı, hem de süreç sonunda elde edilen neticeleri değerlendirmeyi kolaylaştırır. Değerlendirme ile elde edilen veriler ışığında geliştirilmiş ve hataları telafi

---

¹⁴ Halis Ayhan, *Eğitim Bilimine Giriş*, Şule Yay, İstanbul, 1997, s. 27- 28

¹⁵ Ferruh Müftüoğlu, *Maarif Meseleleri*, Ötüken Yay, İstanbul, 2004, s. 29

¹⁶ M. Zeki Aydın, *Din Öğretiminde Yöntemler*, Nobel Yay, Ankara, 2009, s. 11

edilmiş bir programın uygulanmaya konması, öğretimin kalitesi artıracaktır. Öncelikli hedef, tam ve mükemmel öğrenmeyi sağlamak; ikinci hedef ise, öğrencileri, bir konuyu kendi kendilerine öğrenebilir hale getirmektir.

Öğretimde yöntemin şekillenmesi ve işlerlik kazanmasında etkili olan belli başlı ilkeler vardır ve bunlar birçok yönden birbiriyle bağlantılıdır. Öğretimin bir plan ve program dâhilinde yürütülebilmesi için ihtiyaç duyulan ilkeleri şöyle sıralayabiliriz¹⁷:

2.1. Öğretim İlkeleri

Uzun araştırmalar sonucunda tespit edilen öğretim ilkeleri, başarılı bir öğretim süreci için gerekli olan davranışları ve sürecin etkin bir şekilde yürütülmesi hakkında bilgi verirler. Öğretim yöntemi, öğretim ilkelerinin verileri ışığında seçilir ve yine bu veriler yardımıyla devam ettirilir. Başarısızlık durumu söz konusu olduğunda, bu ilkeler ölçü alınarak, yöntemdeki hatalar araştırılır. Bir öğretim yöntemi, öğretim ilkelerine ne kadar uygun bir yapıda ise, başarılı olma şansı o kadar yüksektir.

Öğretim ilkeleri, öğrencileri öğretim yoluyla belli eğitim amaçlarına ulaştırmada öğretmenlere yol gösteren ilkelerdir. Öğretim süreci, öğretmenin, öğretim sırasında göz önünde bulunduracağı bu genel ilkelerle gerçekleşir. Öğretim yöntemi belirlenirken, mutlaka bu ilkelerin göz önünde bulundurulması gerekir. Aksi takdirde öğretim etkinliğinden amaçlanan sonuçlara ulaşılması zorlaşacaktır. Bu ilkeler, öğretim sürecini kolaylaştırmanın ve öğretilen bilgileri kalıcı hale getirmenin yollarını gösterir.¹⁸

İlkelerin hepsi birbiriyle ilişkili olduğu için, birini diğerinden bağımsız düşünmek mümkün değildir. Bu yüzden, öğretim etkinliklerini düzenlemek ve öğretim yöntemini seçmek için, öğretim ilkelerinin hepsini birden dikkate almak gerekmektedir.

2.1.1. Amaca Dönüklük İlkesi

Öğretimde dikkat edilecek en temel ilke, öğretim etkinliğinin belirlenen amaçlara uygun olmasıdır. Öğretimde kalıcı yaşantılar kazandırmanın yolu, başta her öğrenme konusu için amaçların belirlenmesinden ve öğrencinin neyi, ne için yapacağını

---

¹⁷ Aydın, a.g.e., s.12- 20

¹⁸ Osman Eğri, “*Liselerde İslam Dininin Öğretiminde Tümevarım Yönteminin Uygulanması*” (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, 1999, s. 49

açıkça bilmesinden geçer. Ayrıca, amaca dönüklük ilkesi öğrencinin öğrenme sonuçlarından da haberdar olmasını sağlar. Öğrencinin amaca ne oranda ulaşıldığını bilmesi ise (geribildirim verilmesi), öğretimin daha etkili bir şekilde sürdürülmesini sağlar.

Eğitimciler tarafından aşamalı bir şekilde sınıflandırılan amaçlar; bilişsel, devinişsel (psikomotor) ve duyuşsal olmak üzere üç grupta toplanmıştır. Bunlar, aynı zamanda, öğrenme sonucu bireyde meydana gelen davranışların alanlarını ifade etmektedir. Buna göre, bilişsel alan davranışları, zihinsel yeteneklerle ilgili olup, bilginin uygulanmasına ilişkin amaçları; devinişsel alan davranışları, bireyin zihin ve kas koordinasyonu ile edindiği becerilere ilişkin amaçları; duyuşsal alan davranışları ise tutum ve hissetmeyle ilgili olup, alışkanlıklara ilişkin amaçları göstermektedir. Herhangi bir basamakta bir davranışın kendini gösterebilmesi için, ondan önce gelen basamaktaki davranışın kazanılmış olması gerekir. Öğretim, bu sisteme göre belirlenen amaçlara dönük olarak sürdürülür.

Bir dersle ilgili olarak hazırlanacak programın veya seçilecek öğretim yönteminin, o dersin amaçlarından bağımsız olarak ele alınması düşünülemez. Eğer bir öğretim yöntemi, dersin amacına ulaşılmasını temin edemiyorsa, ya gözden geçirilir ya da değiştirilir. Aynı şekilde bir öğretmen de eğer amaçladığı öğrenmenin gerçekleşmediğini görüyorsa, ya yöntem konusundaki bilgilerini yenilemelidir ya da uyguladığı yöntemin dersin amaçlarını gerçekleştirmek için uygun olup olmadığına bakmalıdır.¹⁹

“Öğrencinin, duyuşsal, bilişsel ve devinişsel yönlerinin gelişimi aynı derecede önemli görülmektedir. Birinin ön planda veya diğerinin arka planda olduğu düşünülmemektedir. Artık sadece akılcı bir insan değil; dengeli bir kişiliğe sahip, doğuştan getirdiği potansiyel gücü geliştirmiş, yaratıcılığı yüksek, karşılaştığı yeni durumlara uyum gösterebilen, bilgiyi transfer edebilen, içinde bulunduğu ortamı değiştirme gücüne sahip bilgi, duygu ve eylem dengesini kurmuş bir birey yetiştirme amaçlanmaktadır.”²⁰

Amaca dönüklük ilkesi gereğince, uyarılar, yani bireyi etkileme gücüne sahip dış şartlar, öğrenciyi amaca yöneltici nitelikte olmalıdır. Bunun için de çevrede teşvik edici ve kolaylaştırıcı şartların bulunması istenilen bir durumdur.

¹⁹ Osman Eğri, *a.g.e.*, s. 51

²⁰ Süleyman Akyürek, *Din Öğretimi*, Nobel Yay, İstanbul, 2009, s. 14

2.1.2. Öğrenciye Görelilik İlkesi

Öğretim etkinliklerinin, öğrencinin içinde bulunduğu gelişim seviyesine uygun olarak yürütülmesi gerekir. Çünkü öğrencinin her aşamadaki ruhsal ve bedensel gelişimi aynı değildir. Bundan dolayı, öğrenme konusunun işlenişinde uygulanacak öğretim yönteminin, öğrencinin gelişim seviyesine uygun olma zorunluluğu vardır. Bu uygunluk sağlanmadığı takdirde, yapılan öğretimin öğrenci üzerinde umulan etkiyi gerçekleştirilmesi beklenemez.

Öğrenciye görelilik ilkesi, öğretimde her ne yapılacaksa, öğrencinin varlığına uygun olarak yapılması demektir. Önceleri hiç hesaba katılmayan öğrenci, bugün öğretimin en önemli ögesi haline gelmiştir.

Öğretimin düzenlenmesi sürecinde, bireysel farklılıkların, öğrencinin fizyolojik ve psikolojik özelliklerinin dikkate alınması söz konusudur. Öğrencilere öğretilen konuları belirlerken, öğrencinin zihinsel ve bedensel gelişim özellikleri, ilgi ve ihtiyaçları da belirlenmelidir.

2.1.3. Aktiflik İlkesi

Öğretimde en büyük yenilik, okulun ağırlık merkezinin öğretmenden öğrenciye geçmesi ve aktiflik ilkesinin kabulü ile başlar. Bu ilkeye göre, etkinlikte bulunan bizzat öğrencinin kendisidir. Öğretmen, öğrencinin etkinliklerini yöneten ve kontrol eden kişidir.

Aktif öğretim, öğrencinin okulda öğrendiklerini, okul dışındaki etkinliklerde de kullanabileceği bir şekilde yürütmesi esasına dayanır. Aktiflik ilkesinin geçerli olduğu öğrenme yaşantılarında, öğrencilere sadece bilgi ve beceri vermekle yetinilmez, onların bu bilgi ve becerileri hayatlarının diğer alanlarında da karşılıklarına çıkabilecek sorunlarının çözümüne uygulayabilecekleri fırsatlar da oluşturulur. Böylece öğrenilen bilgi ve beceriler unutulmaya yüz tutmaz ve hayat içerisinde kullanılabilir.

Ayrıca öğretimde aktiflik, eğitimde büyük bir öneme sahip olan transfer (mevcut yaşantının gelecekteki yaşantıyı etkilemesi) olayının da gerçekleşmesi açısından zorunlu bir ilke olarak kendini göstermektedir.

2.1.4. Somuttan Soyuta İlkesi

Çocuktaki zihin gelişimi, somuttan soyuta olmaktadır. İnsan, her zaman somut olarak gördüğü, algıladığı şeyleri, onların soyut kavramlarla anlatılmasından daha kolay öğrenir. Bu sebeple öğrencilere, öğretimde ilk olarak somut bilgiler öğretilmeli, daha sonra soyuta geçilmelidir. Soyut konuların öğretiminde, somut konulardan faydalanılmalıdır.

Yapılan inceleme ve araştırmalar, somut bir şekilde işlenen bir öğrenme konusunun daha iyi ve tam olarak öğrenildiğini, uzun zaman unutulmadığını göstermiştir. Böylece, soyut durumların somutlaştırılması, somut kavram ve anlamlardan soyuta doğru gidilmesi, öğretimde uyulması gereken bir ilke olarak ortaya konulmuştur. Bu, bireyin ruhsal gelişimine uygun bir ilkedir.

Öğrencinin içinde bulunduğu öğrenim seviyesi ne olursa olsun, öğretimin verimli olabilmesi için, soyut kavram ve anlamlar, gerektiğinde somutlaştırılarak öğrenciye verilmeli, konular somut olarak işlenmelidir. Diğer bir anlatımla, öğrenci, hangi yaşta bulunursa bulunsun, önceden, ilgili herhangi bir yaşantı geçirilmemiş yeni bir öğrenme konusuna ilişkin seçme ve düzenleme söz konusu olduğu zaman, başlangıçta daima somut yaşantılardan işe başlanmalıdır daha sonra soyuta geçilmelidir.

Somut olaylardan, ilkeler ve kurallar çıkaran, genellemeler yapan ve kavramlar üreten öğrencilerin yetiştirilmesi, öğretimde somuttan soyuta ilkesinin dikkate alınmasına bağlıdır. Herhangi bir tanım, ilke veya soyutlamayı, öğrenciye sadece ezberletmek yetmez. Öğrencilerin somut yaşantılarından hareketle, neden-sonuç ilişkisi içerisinde tanım ve ilkelere götüren sebepler ortaya konmalıdır. Sebeplerden sonuçlara gitme süreci, öğrencilere gerçeklerden kavramlara, örneklerden kurallara gitme yolunu açacaktır. Özellikle din öğretimine konu edilen kavram, ilke ve kuralların büyük bir kısmı soyutturlar. Eğer bu soyut bilgiler, öğrenciye olduğu gibi öğretilmeye kalkılırsa, öğrencilerin çoğu, onları anlamayacaklardır, ya da anlamış gibi görüneceklerdir. Her iki durum da, öğretimin amaçlarından değildir. O halde, öğretim konusu yapılan kavram, ilke ve kurallar, somut olay ve örneklerle ilişki kurularak öğretilmelidir.²¹

---

²¹ Osman Eğri, *a.g.e.*, s. 63

2.1.5. Ekonomiklik İlkesi

Öğretimde yapılacaklar; en kısa yoldan, en az zaman, emek, para ve enerjiyle en yüksek verim elde edilecek şekilde yapılmalıdır. Bu ilke, bizi isabetli öğretim yöntemiyle çalışmaya zorlar. Seçilecek öğretim yöntemi, en az zaman, emek ve enerji harcanarak, öğretim hedeflerine öğrencileri ulaştırmalıdır. Hatta bu yöntem, hayat boyu öğrenebilmeye, yani öğrenmeyi öğrenmeye imkân tanınmalıdır. Öğretim süreci sonunda kişi, düşünme, kavrama, karşılaştırma ve genelleme yapma, problem çözme gibi zihinsel süreçleri kendi başına gerçekleştirebilmelidir.

Ekonomiklik ilkesine uygun bir öğretim süreci tasarlamak ve gerçekleştirmek için yürütülen faaliyetlere, öğretimde verimliliği artırma faaliyetleri de denilebilir. İsbetli seçilecek öğretim yöntemlerinin uygulanması ile birlikte, etkili ve verimli öğrenme ortamlarının oluşturulması sayesinde bilgi, daha az emekle öğrenilir.

Öğrendiği bilgilerden hareketle, yeni bilgi alanlarını keşfeden öğrenci, ekonomiklik ilkesine en uygun öğrenim görmüş öğrencidir. Bir ülkenin, eğitim ve öğretim açısından olduğu kadar, diğer sahalarda da kendisini yenilemesi ve geliştirmesi, bu üretken beyinler sayesinde olacaktır. Bu gerçeğin farkında olan ülkeler, öğretimde kaliteyi ve verimi artırmak için büyük bir çaba sarf etmektedirler.²²

Ayrıca bu ilke doğrultusunda öğretmen; öğrencileri, araç-gereç ile okul binalarını bilinçli kullanmaları konusunda uyarmalıdır. Aynı şekilde öğretmen, öğrencilerin zamanlarını ekonomik kullanmaları konusunda da rehberlik etmelidir.

2.1.6. Yakından Uzağa İlkesi

Çocuk için yakın çevre evinden ve ailesinden başlar; mahalle, okul, köy, şehir ve oradan ülkesine kadar genişleyerek dünyayı kapsar. Önce fiziksel çevresiyle olan ilişki, sosyal, ekonomik ve kültürel çevresiyle genişler. Etkileşimde ön sırayı yakın çevre alır. Bu bakımdan, insan için yakın çevre daha anlamlı ve daha iyi bilinendir. Çünkü çocuğun bütün ihtiyaçları yakın çevresinden karşılanır ve çevresindeki olaylarla

---

²² Osman Eğri, *a.g.e.*, s. 59

iç içedir. Bu nedenle öğretmeye, öğrencinin yakınında olan eşya, olay ve varlıklardan başlamak gerekir.

Bu ilke bir bakıma, çevreye veya topluma görelilik ilkesi demektir. Öğretimin başarılı olabilmesi için, her iki etkenin de dikkate alınması gerekmektedir. Bu süreci tersine çevirdiğimiz zaman, yani uzaktan yakına geldiğimizde; öğrenci, ilke ve kavramların neden ve niçinini anlayamaz. Çünkü onlar hakkında yakın çevresiyle etkileşiminin ürünü olan somut yaşantısı yoktur. Onlar hakkında düşünüp, fikir yürütemez. Sadece, kendisinden öğrenmesi istenen bilgileri olduğu gibi ezberler. Fakat bu sefer de yakınında cereyan eden olaylar hakkında genelleme yapamaz ve karar veremez hale gelir. Sonuç olarak, yakın çevresinde karşılaştığı problemleri çözemez. Bu durum, onun insanlarla olan ilişkilerine kadar yansır. O halde öğrenciye, yakınından başlayarak, uzağa doğru genişleyen bir öğretim süreci yaşatılmalıdır. Amaç, öğrencinin yakın çevresinde olmayan eşya ve olaylar hakkında fikir ve bilgi sahibi olmasını temin etmektir. Daha da ötesi, onlar hakkında ilke ve kavramlar üretip, yeni sonuçlara ulaşmasına zemin hazırlamaktır.²³

2.1.7. Bilinenden Bilinmeye İlkesi

Öğretimi düzenlerken, öğrencinin geçmiş bilgi ve deneyimlerinden yararlanılmalıdır. Öğrencilerin bildiklerinden hareketle, bilmedikleri konu üzerinde durulması daha anlamlı olmaktadır. Bu ilke, öğretilecek konuya girişte, önce öğrencinin konuyla ilgili doğrudan veya dolaylı olarak bildiklerinden, duyduklarından ve gözlemlediklerinden işe başlamayı; daha sonra bilinmeye geçiş yapmayı gerektirir. Öğrenci, yeni bilgileriyle eski bilgilerini karşılaştırarak öğrendiğini daha anlamlı hale getirecektir.

“Anlamlı öğrenme; öğrenileceklerin, öğrenenin hâlihazırdaki bildikleri ile bilinçli bir şekilde ilişkilendirilmesi sonucu oluşur. Başka bir deyişle, öğrenmenin anlamlı olabilmesi; öğrenileceklerin, öğrencinin mevcut bilgisiyle ilişkilendirilmesine bağlıdır. Bu nedenle din konusunda anlamlı öğrenmenin gerçekleşebilmesinde; öğretimin, öğrencinin ön öğrenmeleriyle ilişkilendirilerek düzenlenmesinin önemi büyüktür. Dolayısıyla anlamlı öğrenmenin gerçekleşebilmesi için yeni bilginin,

---

²³ Osman Eğri, *a.g.e.*, s. 65

öğrencinin var olan bilgi temeliyle ilişkilendirilmesi, buna yönelik bir öğretimin düzenlenmesi gerekmektedir.”²⁴

Öğrencinin bildikleri, kendisi için anlamlı ve kolaydır. Yeni konunun da kolay öğrenilmesi ve öğrenciler için anlamlı hale gelmesi için, öğrencilerin bildiklerinden başlamak gerekmektedir. Bu, tedrici bir yöntemdir. Öğrenci, bildiği şeyin tecrübesini, davranışsal boyutta yaşamıştır. O bilgi, artık onun için basittir. Yeni bir bilgi ise, onun için karmaşık ve öğrenilmesi zordur. Fakat öğrencinin eski bilgileriyle ona öğretilmek istenen yeni bilgiler arasında, bir şekilde ilişki kurma imkânı vardır. Eğer eski ile yeni bilgiler arasında anlamlı bir ilişki kurulursa, öğrencinin eski bilgileri, yeni bilgileri öğrenmesine yardım edecektir.

Öğretime, bilinenlerle başlamak suretiyle, konular arasında bütünlük de sağlanmış olur. Ayrıca bu ilke göz önünde bulundurularak seçilmiş öğretim yöntemlerinden oluşan öğretim sistemleri, öğrencideki, isabetli düşünme ve karar verme gibi zihinsel yetenekleri de harekete geçirecektir. Öğrencinin zekâsı işlerlik kazanacaktır.²⁵

2.1.8. Hayata Yakınlık İlkesi

Okul ve öğretim ortamı hayattan kopuk, yapay bir ortam olmamalı, hayata yakın, oradaki gerçeklikten uzak olmayan ve öğrencinin hayatla bağlantısını koparmayan bir yaşantı sunmalıdır. Ders konuları, derste kullanılan dil, anlatım esnasında verilen örnekler hayatın içinden seçilmelidir. Konular gerçek hayattan alındığı zaman, öğrencide daha fazla ilgi uyandırmaktadır. Böylece, öğrenme kolaylaşmaktadır. Hayatla ilgisi olmayan konular, öğrenilse bile kolay unutulmaktadır.

Bilgileri, anlamsızlık ve cansızlıktan kurtarmanın yolu, öğreneni, gerçeklerle karşı karşıya getirmektir. Öğrenci, sosyo kültürel hayatla ilintili bilgi birikimi ile karşılaştığı olaylar arasında anlamlı ilişkiler kurarak, genellemeler yapabilmeli, sonuç çıkartabilmelidir. Okulda öğrendiği bilgiler, gerçek hayatı anlamasına ve anlamlandırmasına yardım etmelidir. Ancak o zaman genç, okulda öğrendiklerinin yardımıyla, hayatında karşılaştığı problemleri çözebilir. Eğitim ve öğretimin amaçlarından birisi de, öğrenciyi gerçek hayata hazırlamaktır. Öğretim süreci

---

²⁴ Süleyman Akyürek, *Din Öğretimi*, Nobel Yay, İstanbul, 2009, s. 16

²⁵ Osman Eğri, *a.g.e.*, s. 61

planlanırken ve uygulanırken, hayatilik ilkesi dikkate alınır, öğrenci hayata hazırlanmış olur.

Öğretimden amaç; öğrencilere, kullanılabilir ve işe yarar, bilgi-beceri-alışkanlık ve tutumlar kazandırmaktır. Yoksa kitapları ezberletip, not vererek sınıf geçirmek değil. Kullanılabilir bilgi ise, hayatın içinden olan bilgidir. Önemli olan, okulun bu bilgileri öğretim konusu yapmasıdır.

Hayata yakınlık ilkesinin, bilinenden bilinmeyene, somuttan soyuta, yakından uzağa ilkeleriyle de ilişkisi vardır. Hayattan alınan örnekler, bilinendir, somuttur ve aynı zamanda mekân ve zaman açısından öğrencinin yakınındadır. Dolayısıyla, hayatilik ilkesine uygun olarak düzenlenmiş bir öğretim etkinliği, aynı zamanda diğer ilkelere de uygun demektir. Aynı şekilde, hayatilik ilkesine uygun bir öğretim yöntemi de diğer ilkelere uygundur denilebilir.²⁶

2.1.9. Bütünlük İlkesi

Bütünlük ilkesi, çocuğun eğitilecek yönlerinin bir bütün olarak algılanıp değerlendirilmesini ister. Çocuk, bedensel ve ruhsal kuvvetler bakımından bir bütün olarak ele alınmalı ve her yönü dengeli olarak eğitilmelidir. Zaten bedensel ve ruhsal kuvvetler birbirlerine bağlıdır ve birbirlerini etkilerler. Sadece bedeni geliştirip zihni ve ahlaki yönler geliştirilmezse, hem dengesiz hem de topluma ve kendine zararlı olabilecek insanlar yetişmiş olur.

Bu ilke aynı zamanda, bilgilerin birbirine bağlı ve birbirini tamamlar nitelikte sunulması demektir. Okullarda, toplu öğretim uygulamasının yapılmasının gerekçesi de budur.

2.1.10. Sosyalilik İlkesi

Eğitimin en önemli görevlerinden biri, çocukları dengeli olarak sosyalleştirmektir. Çocuk sosyalleşirken; anne-baba, okul, yönetici ve öğretmenler, yönetmelikler, yasalar, toplumun manevi otoriteleri olan din, ahlak, gelenek, töre gibi güçleri tanımalı ve saygı göstermelidir. Bu güçler toplumsal yapının temelleridir ve

---

²⁶ Osman Eğri, *a.g.e.*, s. 57

çocuk daha sonra yetişkin olduğunda bu rolleri üstlenecek, bu güçlerin temsilcisi olacaktır.

Bunun yanında öğretim faaliyetlerinde çocuğa; kendi kararlarını verebilme, kendi kendini yönetebilme, kritik durumlarda özgür kalabilme, bağımsız kararlar verebilmenin mutluluğu ve sorumluluğu da verilmelidir.

Öğretimin amacı, bireylere birtakım bilgi ve becerilerin öğretilmesi, benimsetilmesi ve onlar tarafından da diğer birey ve gruplara öğretilmesini sağlamaktır. Yani öğretimde; toplumun çıkarları, kişinin zekâ, yetenek ve ilgilerine özen gösterildiği kadar, bilgi ve becerilerin tam ve doğru öğretilmesine de önem verilmelidir. Gerçi bilgi ve becerilerin unutulmaması ve bozulmadan gelecek nesillere aktarılması; kitap, ses ve kayıt ortamları sayesinde güvence altına alınmıştır. Ancak bunların gerçek hayatta tam değerlendirilmesi ve daha da geliştirilmesi için bu bilgi ve becerilerin, yeni yetişen gençlere öğretilmesi gerekir.

İnsanın davranışlarında özgür olmak istemesi; benliğini ortaya koymasını, bağımsız hareket etmesini, bedensel ve ruhsal yeteneklerinin geliştirilmesini, yani en geniş anlamıyla, yaşama ve araştırma özgürlüğünü gerektirir. İnsanın bu özgürlüğünün yanı sıra yaşadığı topluma uyum sağlaması, toplumun değerlerine bağlı olması ve kendi davranışlarının, başkalarını nasıl etkilediğini göz önünde bulundurması gerekir. Böylece birey, bir davranışı ortaya koyarken, hem kendi isteklerini ve ihtiyaçlarını giderecek hem de toplumun kurallarına uyacaktır.

Öğretimde, bireyin özgürlüğü ve sosyal bütünleşme önemlidir. Onun için, çocuğa her zaman doğru seçim yapma ve etkinliklerde bulunma fırsatı verilmelidir. Birey, ancak edineceği tecrübelerle kendini geliştirebilme imkânı elde edebilir.

2.1.11. Açıklık İlkesi

Öğretimde, öğrencilerin ne kadar çok duyu organı öğrenmeye katılımı sağlanırsa öğrenme o kadar güçlü ve kalıcı olmaktadır. Öğretim konuları ve öğretme yöntem ve teknikleri de ne kadar çok duyu organını etkilerse öğretimde açıklık o derece gerçekleştirilmiş olur. Açıklık ilkesi doğrultusunda öğretim hizmetini sunarken, çok fazla duyu organına yönelmek temel olmalıdır.

Sonuç olarak; ezberci, öğrenciyi pasif alıcı konumda gören din öğretimi anlayışı yerine; anlamlı öğrenmelerin gerçekleşmesini amaçlayan, sorgulayıcı, öğrenciyi bilgiyi elde etmek için çaba ve arayış içerisine yönlendiren, bilginin öznesi olarak öğrenciyi gören bir din öğretimi anlayışı geliştirmeliyiz. Bu da öğrencilerin düşünmesini durduran değil, onun bilişsel yeteneklerini en üst düzeyde geliştirmesini kolaylaştıran bir din öğretimidir.

Din öğretiminde, birtakım kuru bilgi ve davranış kalıplarını ezberletip bunlarla yetinmek yerine, dini öğretisinin bizzat öğrenci tarafından anlamlandırılması, keşfedilmesi ve özümsemesi sağlanmalıdır. Böyle bir din öğretimi ile kazanılan bilgiler, sorunların çözümünde bireylere yük değil, yardımcı olur. Neticede onları; eyleme, değişime, gelişime götürür.

2.2. Eğitim - Öğretim İlişkisi

Eğitim, öğretime göre daha genel bir mana ifade eder. Öğretim, insanın akli kabiliyetlerini geliştirmek, insana bilgi kazandırmak için yapılan çalışmalardır. Öğretim, eğitimin konuları içinden birine yönelmiştir.²⁷ Eğitimde en önemli bölümü öğretim, yani zihin eğitimi kapsamaktadır. İnsana çevresindeki olaylar hakkında doğru bilgileri öğretmek ve gerektiğinde akıl yürütmesini ve genel bilgiye ulaşmasını sağlamak öğretim dâhilindedir.²⁸

İnsanların gelişim aşamaları, hayatta kat ettikleri yollar düşünüldüğünde eğitim ve öğretimin insan üzerindeki etkisi ve önemi gözlenebilir. Yeryüzündeki diğer canlılardan farklı olan insan maddi yönelimlerine, manevi dünyasıyla şekil verir. Fikirler, düşünceler, algı düzeyleri... tüm bunlar, insanların davranışlarını, yapıp etmelerini etkiler. Önce aile ile başlayan, sonra sosyal çevre ve okul hayatıyla devam eden insan hayatında, eğitim ve öğretim başat olgulardır. İnsanlığın hayatına yön veren fikirler, buluşlar bir eğitim öğretim minvalinde gelişen insanların elinden çıkmıştır.

Eğitim, insan hayatının her alanını etkileyen çok yönlü bir faaliyettir. Eğitimin belli bir yaşı olmadığı gibi belli bir mekânı da yoktur. Ancak küçük yaşlarda ve planlı, programlı bir şekilde verilen eğitimin kalitesi çok daha yüksek olacaktır.

---

²⁷ Halis Ayhan, *Eğitime Giriş ve İslamiyetin Eğitime Getirdiği Değerler*, Damla Yay, İstanbul, 1986, s. 53

²⁸ Ayhan, *Din Eğitimi ve Öğretimi*, DİB Yay, Ankara, 1985, s. 75

Çünkü eğitimin başarılı olabilmesi için eğiticinin dışında eğitilen bireyin ve eğitimin yapıldığı ortamın da birtakım özelliklere sahip olması gereklidir.

3. DİN EĞİTİMİNİN ÖNEMİ VE GAYESİ

Din, kişiye günlük hayatını nasıl geçirmesi gerektiği, yaşamının amacı vb. konularda bilgi vererek onun hayatını tanzim eder. Kişiye bir hayat felsefesi kazandırır.²⁹ “Din, insanın duyuyla algıladıklarını akıl yürütme yoluyla değerlendirmek suretiyle cevap bulamadığı sorularına cevap verdiği için ferdi bir müessese; toplum düzenini sağlayacak akideler ve tavsiyeler ihtiva ettiği için ise içtimai bir müessesedir.”³⁰ “Din sadece vicdani bir değer, insanın bireysel yaşantısının dışında bulunan yüce bir olgu değildir. Bir bireyin hayatı boyunca yaptığı her şey, o kimsenin dinini oluşturur.”³¹

“Din eğitim ve öğretimi, kişinin ve toplumun din ihtiyacının karşılanması amacıyla din kültürünün verilmesi ve din kişiliğinin kazandırılmasıdır.”³²

Din eğitimi, dinden gelen bilgilerle eğitim biliminin verilerini birleştirerek, insanların Allah'ın istediği insan olarak yetişmelerine katkıda bulunulacak çalışmaların yapılmasıdır. Onların hayatları boyunca karşılaşılabilecekleri, dini anlayış ve yaşayışla ilgili teorik ve pratik problemleri araştırır, inceler, çözümler üretmeye, geleceğe yönelik teoriler geliştirmeye çalışır. Bu çalışmaların bütünü insanla ilgilidir. Dolayısıyla din eğitiminin de konusu insandır.³³

Din eğitiminde önce Kur'an-ı Kerim ile Hz. Peygamber'in uygulamaları ve bugüne kadar gelen tecrübelerle bilgilenme sağlanmalı, sonra elde edilen bu bilgiler çerçevesinde birey dini benimseyerek tutum ve davranışlarını dine göre düzenlemelidir.³⁴

Sistemli bir şekilde yapılan din eğitimi, sosyal düzenin sağlanmasına katkıda bulunur. Toplum içindeki savaş, fuhuş vb. kötülükleri engeller. İlahi din ilkelerinin uygulanması toplumu mahvedici etki ve eğilimlerden uzak tutar. Ayrıca

---

²⁹ Naci Kula “*Gençlik Döneminde Kimlik ve Din*” *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi*, Ankara Okulu Yay, Ankara, 2002, s. 67

³⁰ Müftüoğlu, *a.g.e.*, s. 90

³¹ Muhiddin Okumuşlar, *Fitrattan Dine*, Yediveren Kitap, Konya, 2002, s.45

³² Tavukçuoğlu, *a.g.m.*, s. 425

³³ Suat Cebeci, *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye’de Din Eğitimi*, Akçağ Yay, Ankara, 1996, s. 28

³⁴ Abdullah Özbek, “*Din Eğitiminin Problemleri*” *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 6. Sayı, s. 113- 114

Allah sevgisinin insanlara kazandırılması diğer sevgilere temel teşkil edeceği gibi problemlerin giderilmesini de sağlar.³⁵

Din eğitimi, ruh sağlığının sağlanmasında da önemli etkiye sahiptir. Özellikle çocukluk ve ergenlik yıllarında yaşanan gerilimlerin etkisinin azaltılması din eğitimiyle mümkün olmaktadır. Allah inancı, insana sadece biyolojik bir varlık olmadığını, manevi anlamda da varlığının bulunduğunu hatırlatarak insanın kendisini ve diğer insanları önemsemesini sağlar. Bu sayede insana motivasyon kazandırır. İnsanın kendisini tanıma yollarını açarak sağlıklı sosyalleşmeyi sağlar. Sosyal adalet ve dayanışmayı destekleyerek, sosyal bozuklukların önüne geçer.³⁶

Din eğitimi; insanın iradi, akli, hissi güçlerini idrak etmesine, kendi varlığının şuuruna erişmesine giden yolların önünü açmayı gaye edinir. “Din eğitimi koşullandırmadan öte, insanın bedeni ruh, akıl, vicdan ve irade gibi tüm yeteneklerinin geliştirilmesiyle yaptıklarının ve yapacaklarının bilincinde olan bir insan yetiştirmeyi hedefler.”³⁷ Din eğitimi, inanan insana destek olmalı, inanç arayışı içinde olan insana yardım etmeli, kayıtsız olan insana din duygusunu tanıtmalı, inançsız olan insana ise din konusunda sağlıklı davranış kazandırmalıdır.³⁸

Din eğitimi ve öğretimi yapılırken gençler iyi tanınmalıdır. Gençlere yaklaşılmalı ve onlarla ilgilenilmelidir. Konular hikmetle, güzel öğütlerle anlatılmalı ve tartışılmalıdır. Kolaylaştırıcı ve müjdeleyici olunmalıdır.³⁹

Bireysel ve toplumsal bilinçlenmenin olması, ahlaksızlığın önüne geçilmesi, her türlü kötülüğün yok edilmesi, sistemli bir din eğitimi ile sağlanacaktır. Din eğitimi, teoride başlayan ve anlamını pratikte bulan bir süreçtir. Din eğitiminin hedefi dini kuralların uygulanmasıdır. Din; iman, ibadet ve ahlak sisteminden oluşur. Bu üç unsurun bilgisinin verilmesi, din eğitiminde temel bir husustur. Kesin olarak iman bilgisini kavrayıp iman eden birey, ibadetlerin yapılışı ve önemine vakıf olup ibadetlerini yerine getirecektir. Dinin dünyevi boyutu olan ve aynı zamanda bireysel vicdanı ve toplumsal düzeni sağlayan ahlaki kuralları hayatına uygulamakla, din eğitiminin pratikteki gayesini gerçekleştirmiş olacaktır. Din eğitimi, ruh sağlığını

---

³⁵ Ayhan, *Eğitime Giriş ve İslamiyetin Eğitime Getirdiği Değerler*, s. 64

³⁶ Ayhan, *Din Eğitimi ve Öğretimi*, s. 287- 289

³⁷ Yurdagül Konuk, *Okul Öncesi Çocuklarda Dini Duygunun Gelişim ve Eğitimi*, TDV Yay, Ankara, 1994, s.25

³⁸ Cemal Tosun, *a.g.e.*, s. 120- 121

³⁹ Mustafa Öcal, *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar*, TDV Yay, Ankara, 2007, s. 118- 125

koruyarak özellikle çocukluk ve ergenlik yıllarında yaşanan problemlerin etkisinin azaltılmasının sağlayacaktır.

İnsanın gerek hayata uyum sağlayabilmesi, gerek yüksek yaratılışındaki safiyetin korunup geliştirilebilmesi, çekirdekten başlayarak önce kendine, ailesine ve topluma faydalı olabilmesi, kişiliğinin gelişmesi ve bazı alışkanlıklar kazanabilmesi bilinçli ve metotlu bir eğitim programından geçer. İşte din eğitimi, önce din konusunda kişiyi ve toplumu sağlıklı bilgilendirmeyi hedefler. Dinin referansının ne olduğunu açıklar. Kişiyi yaratılış gayesini öğretirken, yaratıcısını tanımasına da yardımcı olur.

İnsanlık ayıpları, toplumsal felaket ve çözümlerin yaşandığı günümüzde din eğitiminin önemi göz ardı edilemez. Toplumda bir kontrol mekanizması olan din, insanların hayatlarına anlam katar ve onların bir hedef doğrultusunda ilerlemelerini sağlar. Bu hedef, sadece belli bir ırk veya belli bir milli kimliğin yararına değil, bila istisna tüm insanlığın lehine olan bir durumdur. Herkesin birbirini gözetip sevgi ve saygı beslediği bir toplum ve dünya oluşması hayalî bir durum değildir. Dini duygularla insanların özlerine dönmeleri sağlanabilir. Menfaatlerin yön verdiği, insanların insanlığından çıktığı ve çarpık uygulamaların hüküm sürdüğü bu düzenden kurtuluş ancak böyle olacaktır.

4. ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ VE ÖZELLİKLERİ

“Öğretim yöntemi; öğretimde amaçlara ulaşabilmek için, tekniklerin, işlenecek konuların, araç gereç ve kaynakların bir bütünlük oluşturacak biçimde düzenlenerek hizmete sunulmasında izlenen bir öğretme yoludur.”⁴⁰

Yöntemin, öğretimde çok büyük bir işlevi ve bu nedenle de ayrı bir önemi vardır. Öğretim süreci, insan hayatında rastlantılara bırakılmayacak kadar önemli bir yere sahiptir. İnsan; bilişsel, duyuşsal ve psikomotor pek çok davranışı, öğrenerek kazanır. İnsana, hiçbir davranışı, gelişigüzel etkinliklerle kazandırmak mümkün değildir. Mutlaka her öğretim süreci, belli bir düzene sokulmak ve denetim altına alınmak zorundadır.⁴¹

Her ilim dalının kullandığı birtakım metotlar vardır. Ancak hepsi aynı metotları kullanmazlar. Mesela; fen bilimlerinin kullandığı metotlarla, sosyal bilimlerin

⁴⁰ M. Zeki Aydın, *Ahlak Öğretiminde Örnek Olay İncelemesi Yöntemi*, Nobel Yay, Ankara, 2005, s. 10

⁴¹ Osman Eğri, *a.g.e.*, s. 81

kullandıkları metotlar arasında farklılıklar vardır. Fen bilimleri, daha çok uygulamaya dayalı metotları kullanır. Sosyal bilimler ve din bilimleri ise, çoğunlukla söze dayalı, göze ve kulağa hitap eden metotları tercih eder. Buna rağmen takrir, soru- cevap, tartışma gibi hemen her bilim dalının zaman zaman ortaklaşa kullanabilecekleri metotlar da vardır. Her ders için standart ve tek bir metot yoktur. Dersin içeriğine göre bir veya birden fazla metot kullanılabilir. Derste kullanılan tek metot, dersi monoton hale getirerek derse duyulan ilgiyi azaltır.

Uygulanan metot, konulara uygun olmalı; mantıki açıdan çelişkili ifadelerden uzak durmalıdır. Bireylerin psikolojik yapısına uygun olmalıdır. Zaman kaybını ve enerji israfını önlemelidir. Sanatsal ve estetik açıdan insanların ilgisini çekmelidir. Metodu uygulayan kişi, metodun inceliklerine vakıf olmalıdır.⁴²

Din öğretiminde konular soyut olduğu için düz anlatım yöntemi ağırlıklı olarak kullanılır. Din eğitiminin amacına ulaşabilmesi için farklı yöntemler geliştirilerek anlatıma zenginlik kazandırılmalıdır.

İyi bir yöntemde şu özellikler bulunmalıdır:⁴³

- Öğrenme ilkelerine uygundur.
- Öğretim ilkelerine uygundur.
- Düşünme ilkelerine uygundur.
- Öğrenciyi yormaz.
- Bireysel farklılıkları dikkate alır ve psikolojik prensiplerden yararlanır.
- Zihinsel etkinliği sağlar.
- Bedensel etkinliği sağlar.
- Muhatabı aktif kılar.
- Sosyal ilişkileri sağlar.
- Konunun özelliklerine uygundur.
- Konunun ve eğitim-öğretimin amaçlarına uygundur.
- Muhatabın ilgi ve ihtiyaçlarını dikkate alır, ilgi ve istek uyandırır.
- Mantığa uygundur.
- Ekonomiktir.
- Öğretmenin kişiliğine uygundur.

---

⁴² Mustafa Öcal, *a.g.e.*, s. 189- 190

⁴³ Abdullah Özbek, *a.g.e.*, s.120- 121

4.1. Yöntem Kullanmanın Yararları

Yöntem kullanmak, bilimsel araştırmalarda da eğitim öğretimde de oldukça önemlidir. Öğretim rastgele yapılamaz. Yapılırsa öğrenci de öğretmen de çok yorulur ve çok fazla zaman harcanır. Az zamanda başarılı bir öğretim için yöntem bilgisine ihtiyaç vardır. Çünkü öğretim, ancak belirli yöntemlerle yapıldığı zaman istenilen davranışlar daha kolay kazandırılabilir. Yöntemsiz bir öğretimde, etkinlikler rastlantıya bırakılmış demektir. Yöntemli çalışmaya önem verildiği takdirde, iyi niyetli çabalar düzene girmiş, denetim altına alınmış olur. Böylece gereksiz uğraşım ve zaman kaybı önlenmiş olur.

“Yöntem bilgisinin amacı, yandan çarklı vapuru yeniden icat etmeye kalkışmayı önlemektir.” İnsan var olan bir şeyi yeniden bulmaya uğraşmamalıdır. Eğer bir öğretmen, yöntemler hakkında gerekli bilgiye sahip değilse, sınıfta dersi nasıl yapacağını, öğrenciye nasıl davranacağını bilmiyorsa, bunları yapacağı denemelerle yıllar sonra öğrenecektir. İşte yöntem bilgisi, yılların birikimi sonunda elde edilen bilgileri kısa yoldan öğretmenlere sağlar.⁴⁴

Bir konunun iyi bilinmesi kadar, öğretilecek yöntemin de iyi bilinmesi ve uygulanması önemlidir. Yöntem; enerji, emek ve araç- gereç açısından ekonomiklik sağlar. Ayrıca amaçlar önceden belirlendiği için, hedefe ulaşıp ulaşılmadığı kontrol edilebilir.⁴⁵

Öğrencide meydana getirilmek istenen davranış değişikliği, tesadüflere bırakılmayacak kadar zor bir öğretim sürecinin sonucudur. Bu öğretim sürecinde, birtakım ilkelere uyma zorunluluğu vardır. Öğretim yöntemleri, eğitim araştırmaları neticesinde tespit edilen öğretim ilkeleri göz önünde bulundurularak geliştirilmişlerdir ve öğretim sürecini kısaltırlar. Öğretim işinin kolay, öğretime konu edilen bilgilerin de kalıcı olmasını sağlar.

Yöntem, bir konu üzerinde, planlı programlı bir şekilde, amaca ulaşma tarzıdır. Eğitim öğretim faaliyetinde kullanılan birçok yöntem ortak olsa bile, anlatılan konunun içeriğine bağlı olarak farklı metotlar da kullanılmaktadır. Teknolojinin çok fazla etkili olduğu çağımızda çocukların, gençlerin dikkatleri dağınık durumdadır. Bir konuya odaklanmaları zor olmaktadır. Bu algı düzeyinde yetişen gençler üzerinde eğitim öğretim faaliyetlerinin etkili olabilmesini sağlamak amacıyla anlatılan konunun

⁴⁴ Aydın, *Din Öğretiminde Yöntemler*, s. 73

⁴⁵ Mehmet Taşpınar, *Öğretim Yöntemleri*, Nobel Yay, Ankara, 2005, s. 15

içeriğine uygun, monoton olmayan, onları sıkmayan, görsellikle desteklenen teknikler kullanılmalıdır.

Din eğitiminin bireyin hayatında etkili olabilmesi için bir takım yöntemlerin uygulanması gerekmektedir. Gelişi güzel yapılan öğretim eğitimciyi yorar, zamanın kaybedilmesine neden olur ve birey üzerinde hiçbir etki bırakmaz. Din eğitimi ve öğretiminde konuların genel itibariyle soyut konular olmasından dolayı düz anlatım yöntemi daha fazla kullanılır. Bu yöntem bireyin dikkatinin uzun zaman korunmasını sağlayamaz. Bu nedenle anlatımın monotonluktan çıkarılmasını sağlayacak etkinlikler yapılmalı, soru- cevap ve hikâyelerle anlatım zenginleştirilmelidir. Kur'an-ı Kerim ve hadislerdeki anlatım tarzından faydalanma din eğitimine büyük katkı sağlayacaktır. Özellikle hikâyeler eşliğinde dini bilgileri öğretmeye çalışmak öğretmen ve öğrenci açısından daha verimli olacaktır.

Yöntem bilgisi, sadece eğitim öğretimde değil; tüm hayatımızda önemlidir. Günlük hayatımızda yöntemli davranmamızın bize çok faydası dokunur.⁴⁶ Yöntem, çalışmalarını düzenleyip, disiplin altına alır. İşe ciddiyet kazandırır ve amaca ulaşmada önemli ölçüde kolaylık sağlar.⁴⁷

4.2. Yöntem ve Teknik Seçimiyle İlgili İlkeler

Eğitimin istenen hedeflere ulaşmasında, yöntem ve tekniklerin seçimi büyük önem taşır. Öğretim tekniklerinin seçimiyle ilgili şu ilkeler sayılabilir:⁴⁸

- Öğretme teknikleri, belli hedefleri gerçekleştirecek biçimde seçilmeli ve düzenlenmelidir.
- Teknikler; öğretme etkinliklerini monotonluktan kurtarıcı nitelikte olmalı, değişik etkinlikler için farklı teknikler kullanılmalıdır.
- Teknikler, öğretimin bireyselleştirilmesini sağlayıcı ve bireysel ihtiyaçları karşılayıcı olmalıdır.
- Öğretme teknikleri, öğrenme yaşantılarının tutarlılığını sağlayıcı nitelikte olmalıdır.

---

⁴⁶ Aydın, *a.g.e.*, s. 72

⁴⁷ Taşpınar, *a.g.e.*, s. 30

⁴⁸ Aydın, *a.g.e.*, s. 80

- Öğretme teknikleri; ortak çalışma ve grup psikolojisini teşvik edici nitelikte olmalı, sosyalleşmeyi sağlamalıdır.
- Teknikler, öğrencilere eğitimsel yaşantılarını planlama gücü sağlayacak şekilde seçilmelidir.
- Öğretim teknikleri, öğrencinin etkinliklere etkin bir biçimde katılımını sağlayıcı olmalıdır.

Buna ilaveten eğitim teknolojisinin sunduğu imkânların, yöntemlerle uyumlu bir şekilde kullanılması da öğretimin başarısını etkilemektedir.

4.3. Yöntem Seçimini Belirleyen Etkenler

Öğrenme ve öğretme etkinliklerinin planlanışında yöntem seçimi önemlidir. Niçin taktir yerine, buldurma veya tartışma yöntemlerini kullanmalıyız? Niçin bazı derslerde, birtakım yöntem ve teknikler daha çok kullanılıyor? Niçin bir öğretmen herhangi bir tekniğe daha fazla önem veriyor? İşte bu soruların cevabı da olacak, öğretmenin yöntem seçimini etkileyen birçok etken vardır.

Başarılı ve beceri sahibi bir öğretmenin, sınıfında uygulayabileceği pek çok yöntem ve teknik bulunmaktadır. Bunların biri, diğerinden üstün olmadığı gibi, her durumda başarıyla uygulanacak tek bir yöntem ve teknikten de bahsetmek mümkün değildir. Belli bir eğitim durumu için uygun olan bir yöntem, başka bir durum için hiç de uygun olmayabilir.⁴⁹

Genel olarak yöntem seçimini etkileyen etkenler: Öğretmen kişiliği, öğretimin amaçları, öğrencinin durumu, öğretme ortamının imkânlarıdır.

Eğitim- öğretimde kullanılan çok sayıda yöntemin olması, seçilecek yöntem konusunda birtakım faktörleri dikkate almayı gerektirir:⁵⁰

- Öğretmenin Yönteme Yatkınlığı

Öğretmenler, alıştıkları ya da kendilerine kolay gelen yöntem yerine, etkili öğrenmeyi sağlayacak yöntemleri tercih etmelidirler.

---

⁴⁹ Aydın, *a.g.e.*, s. 79

⁵⁰ Taşpınar, *a.g.e.*, s. 15-16

- Zaman ve Fiziksel Koşullar

Dersin süresi ve sahip olunan imkânlar yöntem seçimini etkiler. Öğretimin öğrenci merkezli yapılabilmesi için ders süresinin uzunluğuna ve farklı fiziksel imkânlara ihtiyaç vardır.

- Maliyet

Seçilecek yöntem farklı maliyetler gerektirebilir. Soru- cevap yönteminin ekonomik açıdan maliyeti olmadığı halde, gezi- gözlem yönteminin vardır.

- Öğrenci Grubunun Büyüklüğü

Grubun küçük olması yöntemlerin daha etkili kullanılabilmesini kolaylaştırır.

- Konunun Özelliği ve Öğrencide Geliştirilecek Nitelikler

Konunun içeriği yöntemin seçiminde etkilidir. Çünkü yöntem, konuların gerektirdiği davranışları öğrenciye kazandıracak özellikte olmalıdır.

- Öğretmenin Kişiliği

Öğretmenin kişiliği, kullandığı yöntemin etkili olup olmamasını belirleyebilir.

- Öğrencinin Kişiliği

Bir öğrenci grubu üzerinde etkili olan yöntem bir başka grup üzerinde etkili olmayabilir. Grubu tanımak yöntem belirlemede önemlidir.

Yukarıda sayılan etkenlerden en önemlisi, öğretmenin kişiliği, yeteneği, yetişme tarzı ve yöneme yatkınlığıdır. Yöntemler tek başlarına başarılı olamazlar. Bir yöntem ne kadar iyi olursa olsun onu uygulayacak olan, öğretmendir. En iyi yöntem, kötü bir öğretmenin elinde başarısız olabildiği gibi, iyi bir öğretmen ise başarıyı iki katına çıkarabilir.

Gerçekten renkli, yapıcı, araştırmacı bir kişiliğe sahip, ayrıca yöntem ve tekniklerin özelliklerini ve işlevlerini iyi öğrenmiş olan bir öğretmen, olumsuz şartlar altında dahi başarılı olabilir. Bu nedenle iyi bir öğretmen, etkili bir öğretim için, öğretme yöntem ve tekniklerini bilmeli ve bunları uygulayabilmelidir.⁵¹

4.4. Kur'an'ı Kerim'de Kullanılan Eğitim - Öğretim Metotları

Kur'an'ın bütün ayetlerinde Peygamber tarafından öğrenme ve onun aracılığıyla öğretme vardır. Her ayet, doğrudan doğruya veya dolaylı olarak bir öğrenme ve

---

⁵¹ Aydın, *Din Öğretiminde Yöntemler*, s.80

öğretmedir.⁵²Hiç şüphesiz, yarattığı insanı en iyi bilen Allah, ona bir şeyler öğretmek isterken, onun öğrenme psikolojisini de göz önünde bulundurmuştur. İnsanın en kolay ve en kalıcı bir şekilde öğrenmesi, İlahi vahiy doğrultusunda hareket etmesine yardımcı olacaktır. Bu bakımdan Kur'an, eğitim ve öğretim bilimlerine de yol göstermektedir. O halde Kur'an ayetlerinin, eğitim-öğretim ilke ve yöntemleri açısından taranarak, ilmi izahlarının yapılması, din öğretimi açısından önem taşımaktadır. Çünkü öğretimde Kur'an'ın özellikleri, öğretim yöntemlerini etkilemektedir.⁵³Bu nedenle din eğitiminin nasıl olması gerektiği konusunda Kur'an-ı Kerim'den yardım alınmalıdır. Kur'an'ın tebliğ ve eğitim metotları çok girift ve karmaşık özelliktedir. Aynı ayet içerisinde birden çok metodu aynı anda görmek mümkündür. Mesela, hem ikna hem düşündürme, hem teşbih hem tasvir, hem kıssa hem tekrar metodunu aynı ayetlerde görmek oldukça yaygın bir durumdur. Kur'an'ın içerdiği metotları, gerek modern ve gerekse klasik metotlardan ayıran özelliklerden birisi budur.⁵⁴

Kur'an-ı Kerim'de kullanılan eğitim metot ve ilkeleri, insanın tabiatına, ihtiyaç ve özelliklerine göre şekillenmektedir. Bu metot ve ilkelerle insanın zaafalarını, iyi ve faydalı yöne kanalize ederek var olan kabiliyet ve eğilimlerini geliştirip en üst düzeye çıkarmak suretiyle "iyi insan" amacına ulaşmak hedeflenmektedir.⁵⁵

Kur'an bir eğitim kitabıdır. İslam eğitimi, metodunu bu yüce kaynaktan alır. Kur'an'ın eğitim açısından en önemli özelliği; akla, düşünmeye, gözleme, ilmi araştırma ve tartışmaya önem vermiş olmasıdır. O; zihinleri uyaran düşünceyi ve derin araştırmayı, eşyanın hakikatini, kâinatın esrarını keşfetmeyi ve onu insanlara fayda ve hizmet getirecek şekilde değerlendirmeyi doğuracak keşifleri yapmayı emreden ayetlerle doludur. Kur'an tarafından, herkesin gücü yettiği kadar aklını kullanması, kör bir taklit içinde kalmaması istenmektedir. Aklını kullanmaya samimi olarak yönelen insan, Allah'ın yardımıyla yeni bilgilere ulaşır. Allah, Hz. Âdem'e nasıl bilmediklerini öğretmişse, gereğini yerine getiren diğer insanlara da bilmediklerini öğretir.⁵⁶

---

⁵² Nevzat Ayasbeyoğlu, *İslamiyet'in Eğitimimize Getirdiği Değerler ve Kur'an'ı Kerim'in Eğitim İle İlgili Ayetlerinin Tahlili*, İstanbul, 1991, MEB Yay, s. 35

⁵³ Osman Eğri, *a.g.e.*, s. 116

⁵⁴ Mehmet Şanver, *a.g.e.*, s.125

⁵⁵ Şanver, *a.g.e.*, s. 266

⁵⁶ Eğri, *a.g.e.*, s. 117

Kur'an'ın eğitim metotları, insan merkezli bir özellik arz etmektedir.⁵⁷ İnsana bakıldığında, kiminin mantıki delillerden etkilenen akılcı, kiminin de kalbine ve vicdanına yapılan hitaplardan etkilenen duygusal kimseler olduğu görülür. Kur'an, muhatabı olarak farklı yaratılıştaki insanı kabul ettiğinden, bazen akla hitabı ön plana çıkarır, bazen de kalbe ve vicdana seslenişi ön plandadır.⁵⁸

Kur'an'da kullanılan eğitim metotlarından bahsederken, eğitimin en başta gelen meselesinin de üzerinde durulmalıdır. Fert bakımından ruh ve beden sağlığını korumanın ve sosyal hayatla bütünleşmenin, bugünkü eğitimin en başta gelen meselesi olduğunu biliyoruz. Bir taraftan fertlerin bunalıma düşmesini önleyerek, ümitli, neşeli ve iç huzuru duyan bir insan olmalarını sağlamak, diğer taraftan da sosyal ve ekonomik hayatta mutlu bireyler yetiştirmek için, İslam'ın getirdiği esasların sosyoloji, psikoloji ve eğitim açısından ele alınıp, çok yönlü bir şekilde incelenmesi gerekir. İslam, insanı Allah'a yaraşır bir kul olmak için hazırlar. Onun eğitimi de bunu hedef alır. Öyleyse İslam eğitimi bir hazırlık, bir yetiştirme demektir. Bu eğitim, insanı doğuştan alıp, ölümüne kadar istikamet üzere tutmayı ve kimseden etkilenmeden o yolda yürümek için insanı yeterli kılmayı hedefler.⁵⁹ Kur'an'ın eğitim metotları, bütünüyle insan fıtratına ve insan şahsiyetine uygundur. Bu metotlar, insanın yapısına göre konmuştur.⁶⁰

Kur'an, hayatımızın her alanında bize rehberlik etmesi gereken bir kitap olduğuna göre, eğitim ve öğretim metotlarını tespitinde de onun yol göstericiliğinden istifade edilmelidir.

Kur'an-ı Kerim'de kullanılan metotlar şunlardır: Tekrar metodu, İsticvap (soru-cevap) metodu, tartışma metodu, temsil metodu, örnek edinme metodu, ibret ve öğütlerle terbiye metodu, kıssa ile terbiye metodu, teşvik ve sakındırma yoluyla terbiye metodu, emr-i bi'l-maruf ve nehy-i ani'l-münker metodu.⁶¹

Mesela, Kur'an'ı Kerim'de kullanılan metotlardan temsil metodu, kavramların zihinlerde daha iyi yerleşebilmesi için kullanılan bir metottur. Bu metotta, soyut ifadeler somutlaştırılmaya çalışılır. Kur'an'da Allah Teâlâ bu metodu pek çok yerde kullanmıştır. "Görmedin mi? Allah nasıl bir misal verdi: Güzel bir söz, kökü sabit,

---

⁵⁷ Şanver, a.g.e., s. 266

⁵⁸ M. Sait Şimşek, *Kur'an Kıssalarına Giriş*, Yöneliş Yay, 2. Baskı, İstanbul, 1993, s.101

⁵⁹ Bayraktar Bayraklı, *İslam'da Eğitim*, 7. Baskı, İstanbul, 2002, s. 115

⁶⁰ M. Kazım Gülçür, *Kur'an'da Karakter Eğitimi*, Işık Yay, İzmir, 1994, s.72

⁶¹ Faruk Bayraktar, *İslam Eğitiminde Öğretmen- Öğrenci Münasebetleri*, MÜİF Vakfı Yay, İstanbul, 1997, s. 39-58

dalları gökte olan güzel bir ağaç gibidir. O ağaç, yemişlerini Rabbinin izniyle her zaman verir. Kavrayıp düşünsünler diye Allah insanlara böyle misaller getirir.”⁶²İslam eğitiminin en önemli metotlarından biri örneklendirme ya da temsil metodudur. Örneksiz bir eğitim tam değildir. Eğitimde örnek, bütün vasıtaların içinde en etkili olanıdır.⁶³

Kur’an’da göze çarpan, belirgin metotlardan biri de kıssalar yoluyla bilgilendirme ve eğitme metodudur. Bu metotla doğrudan anlatılamayan şeyler, dolaylı olarak anlatılabilir.⁶⁴

Kıssa ve hikâyelerdeki eğitim, Kur’an’daki eğitimin aynısıdır. Sadece model sunma açısından kıssaların bir farklılığı vardır. Bu farklılık, kıssa dinlemenin, insan psikolojisinde bıraktığı etkiden kaynaklanır. Çünkü insan tabiatı, anlayış ve kavrama yönünden soyut ve kuru fikirleri dinlemekten çok, somut fikirlere yatkındır. Bu bakımdan kıssa ve hikâyeler, fikirleri somutlaştıran ve dinleyenlerin anlamasını kolaylaştıran bir özelliğe sahiptir.⁶⁵

Kur’an’da öykülerin anlatılması, hakkı gerçekleştirmek ve batılı yıkmak için izlenmesi gereken zorunlu bir üsluptur. Çünkü kıssayı dinleyen kişi, çoğu kez kıssa kahramanının şahsıyla özdeşleşir. Böylece hayatta gerçekleştiremediği emellerinin bir kısmını ya da tamamını kıssada gerçekleştirme fırsatı bulur.⁶⁶

Toplumu oluşturan fertler, değişik toplumsal konumlara sahiptirler. Karakter olarak da birbirlerinden farklıdırlar. Her fert, Kur’an kıssalarında kendi konumuna ve karakterine uygun bir iyilik örneğini müşahade edebilme imkânına sahiptir. Bir peygamberin şahsında, kendi konum ve karakterine uygun bir örnek bulan kişi, onu kendine rehber edinebilir. Mesela hastalıklara müptela olan kişi, Hz. Eyyüb’ün sabrını⁶⁷, dünya nimetlerine ve hükümranlılığına sahip olan kişi Hz. Davut ve Hz. Süleyman’ın şükürünü⁶⁸, zalim hükümdara karşı savaştan Hz. Musa’nın mücadelesini⁶⁹,

---

⁶² Kur’an’ı Kerim, İbrahim, 14/24-25

⁶³ Bayraklı, *İslam’da Eğitim*, s.172

⁶⁴ Şanver, *a.g.e.*, s. 187

⁶⁵ Şanver, *a.g.e.*, s. 260

⁶⁶ Abdullah Özbek, *Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed*, Konya, 1988, s. 235

⁶⁷ Kur’an’ı Kerim, Enbiya, 21/83

⁶⁸ Kur’an’ı Kerim, Enbiya, 21/78

⁶⁹ Kur’an’ı Kerim, Enbiya, 21/48

hata yapan babası bile olsa, doğruyu söylemekten kaçınmayan Hz. İbrahim'in mücadelesini⁷⁰, kendine rehber edinir.

“Kıssalar yoluyla insandaki bozgunculuk duygusu, imar etme duygusuna; nankörlük, şükre; cahillik, bilgiye; sadece zarar anında dua etme veya Allah'ı hatırlama durumu devamlı bir kulluğa kanalize edilmektedir.”⁷¹ Kur'an'daki kıssaların tamamı ibret alınarak okunursa, bizler için çok önemli dersler çıkarmak mümkün hale gelecektir.

Eğitim ve öğretimde Kur'an'daki metotlardan yararlanma, eğitimin hedefinin üst düzeyde olmasını sağlar. Uygulanacak eğitim metodu, muhatabın dikkatini çekmeli, onu düşündürmeli ve onu aktif bir konuma getirmelidir. Davranışlardan önce bireyin yapacaklarını beyninde şekillendirdiğini düşünürsek eğitimci, muhatabının beynine girmek durumundadır. Onu etkileyebilmek, doğruları fark etmesini sağlamak için ona karşı güzel örnek olmalı, çevreden farklı örnekler sunmalı, bakış açısını genişletmeli ve nihayet insan-ı kâmil olma yolunda ilerlemesini sağlamalıdır. Tüm bunları yaparken en önemli hedef, kişiye Yaraticısını bildirmek, rab ve kulluk ilişkisini benimsetebilmektir.⁷²

4.5. Hz. Peygamberin Eğitim - Öğretim Metotları

Allah-u Teâlâ çeşitli zamanlarda, hak yoldan sapmış, delalete düşmüş insanları tekrar hidayete yöneltmek için, peygamberlerle birlikte iman ve ibadet esasları da göndermiştir. Bu manada ilahi eğitim, Hz. Âdem (a.s) ile başlamış, Hz. Muhammed (s.a.v) ile de son bulmuştur. Ancak onun getirmiş olduğu en son din olan İslam, kıyamete kadar insanlığa her yönden ışık tutacak, yol gösterecek ve doğruya ulaştıracak niteliktedir.⁷³

“Ben ancak bir öğretici olarak gönderildim” diyen Hz. Muhammed, ondan bir şeyler öğrenmek üzere etrafında toplanan Sahabelere İslam dinini, en uygun öğretim yöntemlerini kullanarak öğretmiştir. Öncelikle Kur'an'ı öğreten ve onu bizzat kendi hayatında yaşayan Hz. Peygamber, öğretirken insan fitratının kanunlarına uymayı ihmal

---

⁷⁰ Kur'an'ı Kerim, Enbiya, 21/52

⁷¹ Gülçür, *a.g.e.*, s. 78

⁷² Kur'an'ı Kerim, Enbiya, 21/25.

⁷³ Mehmet Emin Ay, “Aile Ortamında Yerine Getirilen İbadetlerin Çocuk Üzerindeki Etkileri” Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, Sayı 1, s. 13

etmemiştir. Kur'an'ın öngördüğü doğrultuda bir öğretim stratejisi takip etmekle birlikte o, bu stratejinin genel ilkelerini, dini öğretmek üzere görevlendirdiği öğretmenlere de tavsiye etmiştir. Onun yirmi üç yıl gibi kısa bir sürede oldukça başarılı olmasının nedenlerini, öğreticiliğindeki örnek niteliklerinde ve takip ettiği öğretim yöntemlerinde aramak gerekir.⁷⁴

Neyin, kime ve nasıl öğretileceğini iyi bilen ve bu bilgiyi gereği gibi uygulayan Hz. Peygamber'in hayatı, eğitim ve öğretime yol gösteren ilke ve yöntemlerle doludur. Hz. Peygamber (s.a.v.) insanlara bir şey öğretirken en çok etki bırakacak derecede öğretmeye özen gösterirdi. Bunun için kişinin kapasitesine en uygun metodu kullanırdı. Hz. Peygamber'in eğitim öğretimde kullandığı metotlar şunlardır:

- Güzel yaşantısı ve büyük ahlakıyla öğretirdi.
- Dinin hükümlerini tedrici olarak öğretirdi.
- Eğitimde itidalli davranır, usandırmadan öğretirdi.
- Bireysel farklılıkları göz önünde bulundururdu.
- Diyalogla ve soru sorarak öğretirdi.
- Akli ölçülerle konuşarak öğretirdi.
- Mukayese ve temsil yolunu kullanırdı.
- Teşbih ve benzetmeleri kullanırdı.
- Yer ve toprak üzerine şekil çizerek öğretirdi.
- Öğretirken sözlü ifade ve elle işareti bir arada kullanırdı.
- Bir şeyin haramlığını tekid için onu eliyle yukarıya kaldırırdı.
- Soru soranın sorusuna fazlasıyla cevap verirdi.
- Bazı konuları ashab sormadan öğretirdi.
- Ashabını alıştırma için sorunun cevabını onlara havale ederdi.
- Bir şeyi bilen kimseyi, cevabı doğru verdiğinde överdi.
- Yanında olan bir olaya sükût eder ve onaylayarak öğretirdi.
- Şaka ve latifeyle öğretirdi.
- Zikrettiği hususu uygulamak için sözünü üç kez tekrar ederdi.
- Anlattığı şeyin önemini göstermek için oturuş şeklini değiştirir, sözünü tekrar ederdi.

---

⁷⁴ Osman Eğri, *a.g.e.*, s. 129

- Dinleyen dikkat kesilsin diye, cevabı erteleyerek tekrar seslenirdi.
- Dikkatini tamamen vermesi için muhatabın eline veya omzuna dokunurdu.
- Daha iyi anlaşılması ve ezberlenmesi için bir şeyi ilk önce özetle söyler, daha sonra tafsilatlı olarak anlatırdı.
- Vaaz ve öğütle öğretirdi.
- Teşvik ederek ve korkutarak öğretirdi.
- Kıssalar ve geçmiş ümmetlerden haberlerle öğretirdi.
- Utanılan meseleyi öğretirken yumuşak giriş yapardı.
- Kadınlara öğretmeye ve vaaz etmeye önem verirdi.
- Gerektiğinde öğretirken kızar ve sertleşirdi.
- Öğretim, tebliğ ve diğer işlerde yazıyı bir araç olarak kullanırdı.⁷⁵
- Rabbanî duyguları harekete geçirmek için duyguları eğitime metodunu kullanırdı.
- İkna ederek eğitime yoluna giderdi.
- Zamana riayet ederdi.
- Konunun anlaşılıp anlaşılmadığını kontrol eder, öğrenilenlerin uygulanmasını isterdi.
- Cevabını bilmediği sorular karşısında cevap vermez, vahiy beklerdi.
- Kolay olanı tercih ederdi.
- Muhatabını asla mahcup etmezdi.
- Muhataplarına karşı yumuşak ve müsamahalı davranırdı.⁷⁶

Peygamber efendimiz söylediklerini öncelikle kendi hayatında tatbik etmiştir. “adalet, eşitlik, ilim, cihat, kardeşlik, yardımlaşma, istişare, çocuklara ilgi, kadınlara hürmet, komşuyu gözetme, akrabayı ziyaret gibi konularda her ne söylemişse hayatında uygulamıştır.”⁷⁷

Hız. Muhammed, kendi konumunu bir hadiste somut bir örnek vasıtasıyla şöyle anlatmaktadır:

“Benimle insanların hali, ateş yakan bir kimsenin haline benzer. Ateş yanıp da etrafını parlattığı zaman pervaneler ve diğer haşerat, ateşe atılmaya başlarlar. Adam onları uzaklaştırmaya çalışır. Fakat onlar adama galip gelirler ve ateşe atılırlar. Aynı

⁷⁵ Abdulfettah Ebu Gudde, *Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed ve Öğretim Metodu*, Çev. Enbiya Yıldırım, Yasin Yay, İstanbul, 2001, s. 50- 166

⁷⁶ Faruk Bayraktar, *a.g.e.*, s. 75- 76

⁷⁷ Abdullah Özbek, *a.g.e.*, s. 20

şekilde ben de sizi ateşten çekebilmek için, eteklerinizden tutup asılıyorum. Buraya gelin, ateşten uzaklaşın diyorum. Siz ise, elimden kurtulup ona atılmaktasınız.”⁷⁸

Hz. Peygamber burada, bilinen bir olaydan hareketle, bilinmeyen ya da yeteri kadar idrak edilip, düşünölemeyen bir gerçeği anlatmaktadır. İlk olarak; ateş, tehlikenin boyutunu kavramalarına yardım etmektedir. İkinci olarak; pervaneler ve haşeratın kendilerini ateşe atmaları, bir işin sonunun nereye varacağını bilmemeyi, düşünöüp akletmemeyi sembolize etmektedir. Dolayısıyla Peygamber’in tavsiye ettiği veya yasakladığı şeyler üzerinde düşünöüp, onlardaki ince hikmetleri kavramanın gerekliliğini ortaya koymaktadır. Ayrıca şu mesaj verilmek istenmektedir: İnsan olmanın farkı, akıl ve muhakeme gücünü kullanarak, kendisini pervaneler gibi ateşe atmamaktır. Üçüncü ve en önemli olarak da; Hz. Peygamber’in ümmetine ve tüm insanlığa olan şefkat ve merhameti anlatılmaktadır. O, insanlığın iyiliğini düşünöyen, onların birtakım tehlikelerle karşı karşıya kalmalarını istemeyen, koruyucu ve kollayıcı bir yol göstericidir.⁷⁹

Kur’an-ı Kerim ve hadislerdeki anlatım tarzından faydalanma din eğitimine büyük katkı sağlayacaktır. Özellikle hikâyeler ve teşbih eşliğinde dini bilgileri öğretmeye çalışmak öğretmen ve öğrenci açısından daha verimli olacaktır.

---

⁷⁸ Buhari, *Rikak* 26

⁷⁹ Osman Eğri, *a.g.e.*, s. 133

İKİNCİ BÖLÜM

DİN EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİNDE KULLANILABİLECEK BAŞLICA YÖNTEM VE TEKNİKLER

Öğretim strateji, yöntem ve tekniğinin belirlenmesine yön veren temel unsur hedeflerdir. Öğretmenin, hedef ve davranışlarını belirledikten sonra yöntem ve tekniklerin seçimine geçmesi öğretimin etkililiğini artıracaktır. Öğrencilerde davranış değişikliğinin “nasıl” gerçekleştirileceği, yöntem bilgisinin önemini gündeme getirmektedir. Yöntem, bir amaca ulaşmak için bilinçli bir şekilde seçilen ve izlenen yoldur. Öğretim tekniği ise, yöntemin içinde kullanılan, yöntemin gücünü artıran eylem nitelikleri olarak açıklanabilir. Öğretim tekniği, yöntemin uygulama şekilleri olarak kabul edilebilir. Teknik, yöneme göre daha dar kapsamlıdır. Bir yöntemin içinde birçok öğretim tekniği bulunabilir. Yöntem ve teknik öğrencilerin öğrenmelerini kolaylaştırmak için birer yardımcıdır.⁸⁰

Öğretim hedeflerinin gerçekleşmesinde yöntemin seçimi ve etkin bir şekilde uygulanması gereklidir. Öğretim yönteminin iki boyutu bulunmaktadır. Seçim ve uygulama. Öğretme-öğrenme sürecinin verimliliği ile uygun yöntem ve tekniklerin seçimi ve uygulanması arasında doğru orantı vardır. Öğretimin hedeflerini gerçekleştirmek için yöntem çeşitliliğine gitmek gereklidir. Öğretmen kendine, çevreye, öğrenciye, zamana ve konuya uygun yöntem ve teknikleri seçmelidir. Her yöntemin kendine has üstünlükleri ve sınırlılıkları mevcuttur. Dolayısıyla öğretim yöntemi, hedeflerin gerçekleşmesine katkı sağladığı oranda iyidir. Seçilen yöntem öğrencilerin öğrenme sürecine katılımını ve öğrenmesini sağladığı oranda iyi olacaktır.⁸¹

Öğretim yöntemlerinin seçiminde ve uygulanmasında dikkat edilmesi gereken bazı hususlar vardır. Kullanılacak strateji, yöntem ve tekniği için şu sorulara cevap verilmelidir:

- Öğrencinin özelliklerine uygun mu?
- Öğretmen tarafından uygulanabilecek derecede tanınıyor mu?
- Konuya ve içeriğin özelliklerine uygun mu?

---

⁸⁰ Akyürek, *a.g.e.*, s. 123

⁸¹ Akyürek, *a.g.e.*, s.124

- Öğretim hedeflerinin özelliklerine uygun ve onların gerçekleşmesine hizmet edebilecek nitelikte mi?
- Öğretim ortamının özelliklerine, mevcut imkân ve şartlarına uygun mu?

Öğretmenin; eğitimin amacına, insan anlayışına, bilginin doğasına ve eğitimdeki yerine ilişkin kabulleri, hem yöntem seçimini hem de yöntemi uygulama biçimini etkilemektedir. Öğretmen bilginin sabit, değişmez ve kesin olduğunu düşünüyorsa, yöntem seçimi ve kullanımı farklı olacak; eğer bilginin değişken, yoruma dayalı olduğunu düşünüyorsa daha farklı olacaktır.⁸²

Bu bölümde, din öğretiminde kullanılan başlıca yöntem ve teknikler açıklanmıştır.

1. TAKRİR YÖNTEMİ

Anlatma yöntemi de denilen, takrir yöntemi, bir konunun öğretmen ya da onun yerinde olan birisi tarafından belli bir sıra ve düzen içerisinde öğrencilere sunulmasıdır.

Öğretmenin belli bir konuyu anlatıp, açıklaması ilkesine dayanan bu yöntem, genellikle öğrencilerin soru sormalarına, tartışmalarına ve birlikte çalışmalarına pek imkân vermez. Takrir, öğretmenin uyandıracak ilgi ile öğrencilerin duygu ve düşüncelerinde istenilen gelişmelerin sağlanmasını öngören bir öğretim yöntemidir.

Bu yöntem, okullarda uzun yıllar en gözde bir yöntem olarak kullanılmıştır. Ancak, yüzyılımızın başından beri, öğrencilerin pasif olarak oturmalarına sebep olduğu, onlara düşünce ve görüşlerini açıklama fırsatı vermediği için eleştirilmiştir.⁸³

Bu yöntemi eleştirenlere göre; zihin, iki ayrı fikir ve görüşle aynı anda, aynı seviyede ilgilenemez. Öyle görüldüğü anlarda bile, birinden diğerine sürekli atlama durumundadır. Bu süre yeterince uzun olmadığından öğrencinin verileni alması, özümsemesi zor olmaktadır.

Gerçekten de öğrencinin takrir sürerken not tutması, söylenenleri birleştirerek senteze ulaşması, konunun önemli bölümünü yakalaması, tuttuğu nota anlaşılır bir bütünlük kazandırması, yanlış anlamaları fark etmesi ve düzeltmesi için önlemler alması mümkün olmamaktadır. Bu yöntemin bir diğer önemli eksikliği de öğrencinin zihinsel

---

⁸² Akyürek, *a.g.e.*, s. 125

⁸³ Aydın, *Din Öğretiminde Yöntemler*, s.119

gelişimine yeterince hizmet etmemesi, düşünme ve eleştirme gücünü geliştirecek bir yapıya sahip olmamasıdır.⁸⁴

1.1. Üstün Yönleri

Takrir yöntemine daha olumlu ve ılımlı bakan Dubois ise şöyle demektedir: “Kaliteli, anlaşılabilirliği yüksek, bireyi bütünleştiren, görüş açısını genişletebilen en uygun teknik hangisidir, sorusuyla konuya başlamanın öneminin vurgulanması ilk aşamayı oluşturur. Herhangi bir teknik kullanımındaki tek amaç, öğrenciye sadece bilgi vermek değildir. Bilginin yanında öğrenciyi çalışmaya yönlendirici ilgi ve istekle donatmak da tekniklerden beklenenler arasındadır. Öğrencinin bilgiyi istenen detayda nereden elde edebileceğine rehberlik edilmesi de oldukça önem taşımaktadır.”⁸⁵

Takrir zaman zaman çok eleştirilse de başta yüksek öğretim olmak üzere her öğretim kademesinde geniş ölçüde kullanılmaya devam edilmektedir. Daha çok, olaylara, görüşlere, olgulara zaman ve mekân bakımından inilemediği zaman başvurulmuş bu yöntem yine dersin başında öğrencilerin konuya karşı güdülenmesinde, konuyla ilgili yapılacak çalışmaların açıklanmasında, bu çalışmaların sonucunun özetlenmesinde ve öğrenciler tarafından anlaşılması zor olan konuların açıklanmasında da kullanılır.

Hangi öğretim yöntemi uygulanırsa uygulansın, her derste az ya da çok takrir yönteminden yararlanılacaktır. Önemli olan, öğretimde sadece bir yöntemle yetinmeyip yeri ve zamanı gelince bütün yöntem ve teknikleri kullanmaktır. Her yöntem ve teknikte olduğu gibi takrir yönteminin de üstün yönleri ile sınırlılıkları bulunmaktadır.⁸⁶

“Öğrenmelerimizin büyük bir kısmı işiterek, dinleyerek meydana gelmektedir. Dinle ilgili öğrenmelerimizin büyük bir kısmı da çevremizden işitip gördüklerimizden oluşmaktadır. Din öğretimindeki konuların yorumlanması, açıklanması ve aydınlatılması anlatım (takrir) yöntemini kullanmayı gerektirmektedir.”⁸⁷

Takrir yönteminde bilgiler bir sıra ve düzen içinde açıklanır. Öğretmenin anlatması esas olduğu için, öğretmen konuyu planladığı gibi anlatabilir. Zamanı iyi

---

⁸⁴ Aydın, *Din Öğretiminde Yöntemler* s.120

⁸⁵ Aydın, *a.g.e.*, s.120

⁸⁶ Aydın, *a.g.e.*, s.121

⁸⁷ Akyürek, *Din Öğretimi*, s. 126

ayarladığı takdirde planını tam olarak uygulayabilir. Böylece konular zamanında işlenmiş ve tamamlanmış olur.

Takrir yöntemi diğer yöntem ve tekniklere göre zaman ve emek bakımından daha ekonomiktir. Kısa zamanda çok bilgi verme imkânı sağlar. Bu yöntem, az bir gayretle herkes tarafından uygulanabilen bir öğretim yoludur.

Öğrencilere değer ve takdir duygularının kazandırılması için gerekli olan heyecanın uyandırılmasında etkili bir yöntemdir. Çünkü güzel ve etkili konuşmalar öğrencileri son derece etkilemektedir. Masal ve hikâye anlatımı şeklinde kullanıldığı zaman etkisi daha da artar.

Öğrencilere başkalarını sabırla dinleme, onların inanç ve düşüncelerine saygı gösterme anlayışı kazandırmada faydalıdır. Kişi; meslek, aile, arkadaş grubu üyesi olarak diğer insanlarla iletişimde bulunmak zorundadır. Dinlemeyi bilmek bir eğitim işidir. Öğrencilerdeki başarısızlık sebeplerinden biri de dinlemeyi bilmemektir. Takrir yöntemi, öğrencilere dinleme becerisi yanı sıra not alma becerisi de kazandırır.

Takrir yöntemi, soyut kavramların öğretilmesinde işe yarar. Din öğretiminde birçok (ahiret, cennet, cehennem, melek vb.) soyut kavramlar kullanılmaktadır. Bu konularla ilgili deney, gösteri gibi etkinlikler uygulanamaz. Soyut konular ancak bu yöntemle anlatılabilir. Aynı şekilde bazı tarih konuları da ancak bu yöntemle işlenebilir.

Bu yöntem, eğitim kaynakları yeterli olmadığında başvurulacak bir yöntemdir. Bu durumlarda anlatım kaçınılmaz olur. Ayrıca bu yöntemle işlenen derse kaynak kişiler davet edilebilir. Kaynak kişiler öğrencileri güdüleyebilir, ilgilerini artırabilir, dersin daha etkili bir şekilde işlenmesini sağlayabilirler.

Bu yöntem, öğretmenin güzel konuşma yeteneğini geliştirir. Güzel ve etkili konuşan bir öğretmen, öğrencileri üzerinde olumlu etkiler bırakabilir. Böylece, öğrencilerin de güzel ve etkili konuşmaya karşı ilgileri artar. Öğretmeni aktif kılarak, etkili konuşmalarıyla öğrenciye kendini kabul ettirme fırsatı verir.⁸⁸

---

⁸⁸ Aydın, *Din Öğretiminde Yöntemler*, s.121–122

1.2. Eksik Yönleri

Takrir yönteminin bu sayılan üstün yönleri dışında eksik ve yetersiz yönleri de vardır. Öğretimde uyarıcı ne kadar fazla ise öğrenme o ölçüde kuvvetli olur. Takrir yönteminde ise daha çok bir duyu organı uyarılmış olmaktadır.

Takrir, öğrenciyi pasif ve hazırıcı yapmaktadır. Bu yöntemde bütün hazırlıklar ve etkinlikler öğretmen tarafından yapılmaktadır. Öğretmen dersini hazırlar ve öğrenciye sunar. Öğrencinin herhangi bir hazırlığı olmadığı gibi, derste aktif olup olmadığı da tam olarak bilinemez. Öğrenciler derse dinliyormuş gibi görünür, ancak konuyla ilgilenmeyip dersten uzaklaşabilirler.

Bu yöntemde, bireysel ayrılıklar dikkate alınmamaktadır. Öğretmenler genellikle sınıftaki orta seviyedeki öğrencilere göre ders anlatmakta, yüksek ve düşük yeteneklileri ihmal edebilmektedirler. Öğrenciyi tanıyabilmek için, onun konuşması, tartışması, duygu, düşünce ve tecrübelerini aktarması gerekir. Hâlbuki takrir yönteminde bu tür etkinliklere yer verilmemektedir. Dolayısıyla öğrencinin neyi, ne kadar öğrendiği o anda bilinmemektedir.

Takrir yöntemi ezberciliği kamçılar. Bu yöntemle ders işlenen bir sınıfta genellikle öğrenciler, güçlerinin yettiği hızda not tutmaya çalışırlar. Anlatılan derste tutulan notlar ezberlenir ve sınava hazırlık için kullanılır. Böylece öğrenci, bilgileri kavramak yerine ezberlemeye alıştırılmış olur.

Öğrencilerin dikkatini toplamak, onların ilgisini çekmek, bütün ders boyunca uyanık tutmak, bu yöntemde oldukça zordur. Bu zorluk, tutarlı bir biçimde hazırlanmış ders planlarıyla azaltılabilir.

Takrir yöntemi ile işlenen bir konuda öğrenmenin kalıcılığı düşük olmaktadır. Bir ders saati boyunca öğrencilerin hepsinin dikkatini uyanık tutmak ve onları konuya yöneltmek zordur. Anlatım süresi uzadıkça ilgi azalır, öğretim sıkıcı hale gelir, öğrenme güçleşir.

Takrir yöntemi, görerek ve yaparak öğrenen öğrenciler için çok faydalı değildir. İnsanlar genel olarak üç tip öğrenme stiline sahiptirler. Bazı öğrenciler dinlediklerini, bazıları gördüklerini, bir kısmı da yaptıklarını daha kolay öğrenirler. Bu nedenle her öğrenciye hitap edecek şekilde yöntemler kullanmak öğrenmeyi kolaylaştıracaktır.

Takrirdede öğrenci hareketsiz kaldığı için, çocuk psikolojisine uygun bir öğretme değildir. Hâlbuki çocuk hareket ister ve bir ders süresince çocuğun hareketsiz kalması çok zordur. Bu sebeple küçük yaşdaki öğrencilerin bulunduğu sınıflarda, takrir yöntemine çok az yer verilmelidir.⁸⁹

Takrir yöntemiyle ders yapmak, diğer yöntem ve tekniklere göre daha güçtür. Çünkü ders boyunca pasif durumda kalan öğrencilerin ilgi ve dikkatlerini devamlı canlı tutabilmek oldukça zordur. Derse iyi hazırlanılarak, ders esnasında konuşmanın uygun jest, mimik ve tavırlarla desteklenmesiyle bu sağlanabilir.

Bu yöntemde sorumluluk öğretmenin üzerindedir. Bu sebeple öğretmenler derslere çok iyi hazırlık yapmak zorundadırlar. Hazırlık ne kadar iyi olursa derste başarı da o oranda artacaktır.

Öğretmen önceden hazırladığı ders planını tahtaya yazmalı, konunun ana hatları dersin başında öğrencilere bildirilmelidir. Dersin muhtevası tek tek ve anlamlı bir sıra ile anlatılmalı, takrir belli bir plana göre ve bilinenden bilinmeyene, örnekten kurala, basitten karmaşığa doğru bir sıra izlenmelidir. Ayrıca sürekli bir kitaba ya da elindeki notlara bağlı kalarak ve orada bulunan cümleleri aynen okuyarak ders anlatılmamalıdır.

Takririn etkili ve yararlı olabilmesi için kullanılan dil öğrencilerin seviyesinde olmalıdır. Bu, önemli bir eğitim ilkesidir. Öğrenmekten amaç öğrencinin söylenenleri anlamasıdır. Takrir esnasında jest, mimik, göz iletişimi, vücut hareketleri, ses tonunu ayarlama gibi söze dayanmayan davranışlarla anlatım etkili hale getirilmelidir.⁹⁰

Öğretmen, anlatımı araç ve gereçlerle zenginleştirilmelidir. Anlatma sırasında tahtaya resim, şekiller çizmeli, varsa ilgili eşya, levha, fotoğraf, film ve slaytlardan yararlanmalıdır. Bu araç ve gereçlerin iyi bir şekilde kullanımı öğrencinin gözünü, kulağını harekete geçirir, aynı zamanda konuyu somutlaştırır, öğrenmeyi kolaylaştırır. Anlatmadan sonra mutlaka bir değerlendirme yapılmalıdır. Böylece anlatmanın sonunda kendisine bazı soruların sorulacağını bilen öğrenci elinden geldiği kadar dikkatli olmaya çalışır. Bunun için önceden kısa cevaplı sorular hazırlanmalıdır.⁹¹

---

⁸⁹ M. Zeki Aydın, *Din Öğretiminde Yöntemler*, s.123-124

⁹⁰ Aydın, *a.g.e.*, s.127-128

⁹¹ Aydın, *a.g.e.*, s.131

2. SORU CEVAP YÖNTEMİ

Soru- cevap yöntemi en çok kullanılan yöntemlerden biridir. Bu yöntem, geçmişte bilginin keşfi ve kullanımını sağlamada da kullanılmıştır. Nitekim “Sokrates yöntemi” ya da “bulduru yöntemi” olarak da adlandırılır. Bu, Sokrates’in önceden düzenlenmiş birtakım sorularla karşısındakinin zihninde saklı olan doğruları açığa çıkarma ve böylelikle ona gerçeği buldurma temeline dayanan bir öğretim yöntemidir.⁹²

2.1. Eksik Yönleri

Klasik anlamda soru cevap tekniği, öğrencilerin belli soruların karşılığı olan kalıplaşmış cevapları ezberlemeleri ve o sorular sorulduğunda cevaplarını olduğu gibi söylemeleri esasına dayanır. Bu anlayışın en önemli özelliği, ezbere dayanan bir tekrarlama işlemi olmasıdır. Bu tekniğin uygulandığı durumlarda öğrencilerin başlıca görevi, kendilerine sorulacak soruların cevaplarını ezberlemeleri ve değiştirmeden aktarmalarıdır. Sonuç olarak bu teknikte çocuk, zihnen hiçbir katkıda bulunmadan cevabı basmakalıp verir. Dolayısıyla burada çocuk herhangi bir düşünme çabasına girmez, hafıza aracılığıyla verilen bilgileri aktarır. Soru cevap tekniğinin ezberleme ve tekrarlama şeklinde uygulanması çok eleştirilmiştir. Ders kitaplarındaki bilgilerin önceden öğrencilere tamamen ezberletilmesi normal olarak kabul ediliyorken bu yüzyılın başlarında tartışılmaya başlanmıştır. Nitekim eğitimciler “aktarma ve tekrar etme” yerine “yorumlama, tamamlama ve eleştirme” yapmaya yönelten “düşündürücü” soruların sorulmasına önem verilmesini istemektedirler.⁹³

2.2. Üstün Yönleri

Günümüzde değişen eğitim anlayışı bağlamında bu yöntemde; soru sorma, onları cevaplama, soruların ve cevapların tartışılması, açıklanması, elde edilen veriler doğrultusunda yorumlanarak birtakım genellemelere ulaşılması söz konusudur. Böylece verilen doğru cevapların yüzeysel biçimde ezberlenmesi yerine, zihinsel yeteneklerin

---

⁹² Süleyman Akyürek, *Din Öğretimi*, s. 129

⁹³ Aydın, *Din Öğretiminde Yöntemler*, s. 284

kullanılması temel alınarak, anlamlı ve kalıcı öğrenmeye katkı sağlanabilmektedir. Doğru kullanılırsa, öğrenmeyi denetleme ve geliştirmede yararları vardır.⁹⁴

Soru cevap tekniği günümüzde sadece tekrarlama değil, aynı zamanda düşünmeyi sağlamak amacıyla kullanılmaktadır. Bu tekniğin amaçlarının başında, öğrencilerin kişisel yorumlar yapabilme, düşüncelerini serbestçe anlatabilme ve eleştirilerde bulunabilme, başkalarının düşünce, öneri ve eleştirilerine saygı gösterebilme alışkanlığı kazanabilmelerini sağlamaktır. Bu teknik iyi kullanılırsa, öğrencilerin bireysel ayrılıkları daima göz önünde tutulmak şartı ile birlikte çalışma istek ve alışkanlıklarını da belirli ölçüde geliştirebilir. Bu teknik, öğrencilerin toplumsal hayat ilkelerine ve kurallarına karşı duyarlı olmalarını ve ilgi duydukları konular üzerinde yoğunlaşmalarını sağlayabilir.⁹⁵

Soru, öğrencinin öğrenmeleri arasında ilişki kurmaya yarayan ya da bir bilinç halinin oluşmasına katkı sağlayan uyarıcıdır. Dolayısıyla sorunun bir uyarıcı olma özelliği söz konusudur. Soru- cevap yöntemi, öğretmen- öğrenci etkileşimini sağlamada yararlıdır. İyi öğretme ve iyi öğrenme soru sormayı gerektirir.

Soru- cevap yönteminin en önemli işlevi “öğrenciyi konuşturma” dır. Böylece öğrencinin din ile ilgili bilgi birikimi ve tecrübesi hem öğretmen ve diğer öğrenciler hem de bireyin kendisi tarafından fark edilir. Soru ve cevap öğrencinin kendi tecrübelerinin bilincine ulaşmasında bir araç görevi görebilir. Böylece kendi görüş ve düşüncelerini test etme, değerlendirme fırsatı bulabilir.

İçeride dönük öğrencilerin sosyalleşmesine yardımcı olur. Öğrencinin kendini ve diğer öğrencileri cevapları aracılığıyla tanıyarak olumlu tutum geliştirmesine katkı sağlayabilir. Böylece öğrencide başkalarının düşüncelerinden haberdar olma ve hak verme düşüncesi gelişebilir. Soru- cevap yönteminde sorular ve cevaplar; öğretmen ve öğrenciler için ipucu, pekiştirici ve dönüt işlevi görmektedir.⁹⁶

Bu metot, soru sormak ve cevap almak şeklinde uygulanır. Öğretmen tarafından soru sorulması, metodun esasını teşkil eder. Çünkü sorulan sorularla öğrencilerin düşünme melekeleri geliştirilmiş olur. Ancak soru sormadan maksat, öğrencileri imtihan etmek değildir. Bu sorular bazen işlenmekte olan konuyu öğrencilerin iyi düşünerek kavramalarına hizmet eder. Bazen de derse karşı ilgilerini uyarmaya ve dikkatlerini

---

⁹⁴ Akyürek, *Din Öğretimi*, s. 129

⁹⁵ Aydın, *Din Öğretiminde Yöntemler*, s. 286

⁹⁶ Akyürek, *a.g.e.*, s.130

canlı tutmaya... Bunun için bu metotta gelişi güzel soru sormak söz konusu değildir. İyi düşünülerek, eğitici ve öğretici niteliği olan sorular sormak esas olmalıdır. Bu yöntemle sorulacak sorular, öğrencilerin bilgi, ilgi ve kabiliyetlerinin keşfinde, dikkatlerini ders üzerine toplamada ve bilgilerini değerlendirerek, onların tanınmasında fayda sağlar.⁹⁷

Öğrencileri, öğretimin gayesine yöneltebilecek, öğretimde canlılık meydana getirecek, ilgi ve dikkatin yoğunlaşmasına yardım edecek özellikte sorular hazırlamak kolay bir iş değildir. Bir sorunun iyi olup olmaması çeşitli durum ve şartlara bağlıdır. Öğretmen, soru ile ilgili teknik bilgileri, iyi bir sorunun özelliklerini bilirse, öğretimde soru, istenen görevi yerine getirmiş olur. Bir sorunun iyi sayılabilmesi için aranan özelliklerden bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

- Her sorunun belli bir amacı olmalıdır. Kesin ve belirli bir amaçla sorulmayan sorular, öğrencilere anlamsız gelir ve dikkatlerinin dağılmasına yol açabilir.
- Soru, öğrencilerin gelişim seviyesine uygun olmalıdır. Güç ve seviyenin üstündeki sorular ne motivasyona ne de öğretimde verimliliği artırıcı bir etkiye sahiptir. Aynı şekilde kolay sorular da öğrencinin ilgisini çekmediği gibi zaman kaybına da sebep olur.
- Soru, öğrencileri düşündürmeye, incelemeye, araştırmaya, karşılaştırma yapmaya yöneltici olmalıdır. Kitaptaki bilgileri tekrardan ileri geçmeyen, öğrenciyi ezberciliğe alıştırabilecek, düşünmeyi sağlamayan soru iyi değildir.
- Soru, kısa, açık ve anlaşılır olmalıdır. Açık olmayan, karışık yapıda, şüphe uyandıran, uzun sorudan kaçınmak gerekir. Soru yöneltirken, kelime seçimine ve cümle yapısına çok dikkat edilmelidir.
- Soru, cevabı veya cevabın bir kısmını açıklamamalıdır.
- Soru, kapsamlı bir cevabı gerektirmelidir. Sorular, öğrenciye düşüncelerini düzenli ve doyurucu biçimde açıklama imkânı sağlamalıdır.
- Soru, “evet, hayır” şeklinde cevaplandırılabilir şekilde olmamalıdır.
- Soru, dil kurallarına uygun olmalıdır.
- Tek bir soru içerisinde birden fazla cevap istenmemelidir. Aynı fikir ve konular için ayrı ayrı sorular olmalı, zincirleme sorular sorulmamalıdır.
- Sorular, zaman israfına sebep olacak kadar uzun ve karışık olmamalıdır.
- Öğretmen sorudan ne bekliyorsa onu kısa ve öz biçimde sunmalı ve cevabını da

---

⁹⁷ Mustafa Öcal, *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar*, Tdv Yay, s. 210

öyle istemelidir. Sırf soru sormak için soru sorularak zaman israfına sebep olunmamalıdır.⁹⁸

3. TARTIŞMA YÖNTEMİ

Tartışma yöntemi, öğrencilerin, bir konuyu kendi aralarında veya öğretmenleriyle tartışarak karara varıp sonuca bağladıkları öğretim yöntemidir. Tartışma, öğrencilerin hedef davranışları kazanmaları için bilgi ve görüşlerini paylaştıkları, öğretmenin gözetiminde yapılan grup kontrol sürecidir. Bu yöntemin okullarda uygulanmasındaki amaç, ders konuları üzerinde öğrencilerin belli şartlar ve ölçüler içinde tartışmaya sevk edilerek onlara bilgiler kazandırılmasıdır.

Tartışma yöntemini, geleneksel soru cevap tekniğinden ayırmak gerekir. Soru cevap tekniğinde etkileşim daha çok öğretmenle öğrenciler arasında ve sınırlı bir konu üzerinde olmaktadır. Tartışma yönteminde ise hem öğretmenle öğrenciler arasında hem de öğrencilerin kendi aralarında dinamik bir etkileşim, alışveriş vardır.

Tartışma, bireylerin, öğrenme öğretme sürecine etkin katılımlarını, etkili iletişim kurma becerilerin, olayları gözden geçirip birlikte sonuca ulaşmalarını sağlayıcı bir yöntemdir. Tartışma, hem öğretmen ve öğrencilerin rolü, hem de kazandırılacak hedeflerin niteliği bakımından bireysel öğretim tekniklerinden oldukça farklıdır. Bu yöntem öğretmen merkezli olmadığından tartışmanın başarısı, büyük ölçüde grup üyeleri arasında kurulan iletişimin niteliğine bağlıdır.⁹⁹

Her yöntem ve teknik gibi tartışma yönteminin de üstün ve yetersiz yönleri bulunmaktadır.

3.1. Üstün Yönleri

Tartışma yöntemi, günümüzde son derece önemli hale gelen liderlik ve yöneticilik yeteneklerinin geliştirilmesine yardımcı olabilir. Tartışmanın yönetimini öğrencilerin üstlenmesi halinde kazanacakları tecrübe ve yetenekler, onlara, hayata atıldıkları zaman karşılaştıkları çeşitli iş kollarındaki toplantı, oturum ve grupları

---

⁹⁸ Aydın, *Din Öğretiminde Yöntemler*, s. 299–303

⁹⁹ Aydın, *a.g.e.*, s. 146–147

rahatça yönetebilme becerisi kazandırabilir. Bir öğrencinin kürsüye çıkarak sınıf arkadaşları arasındaki tartışmayı yönetmesi, onun için büyük bir deneyim olacaktır.

Tartışmaya katılan öğrenciler, rahat konuşma, görüş ve düşüncelerini ifade edebilme imkânını elde etmiş olurlar. Böylece öğrencilerin ders dışında da fikirlerini başkalarına aktarabilme cesareti kazanmaları sağlanabilir. Aynı zamanda öğrenciler, tartışma esnasında kendi fikirlerini söylemeyi, başkalarının fikirlerini dinlemeyi, birbirlerine karşı saygılı olmayı öğrenirler.

Öğrenciler tartışma yoluyla kendi görüşleri üzerinde eleştiri ve değerlendirme yaparak bir anlamda fikirlerinin geçerliliğini denemiş olurlar. Böylece eleştirel düşünme yetenekleri de gelişebilir.

Grup çalışmaları sayesinde öğretmen, öğrencilerini daha iyi tanıyarak, onların tutum ve davranışları hakkında bilgi sahibi olur. Bu yöntem, öğrencilerin duygusal gelişimi, güven duygusu ve bağımsızlık gibi yönlerden hangi basamakta bulunduğu konusunda öğretmene fikir verebilir.¹⁰⁰

3.2. Eksik Yönleri

Tartışma yönteminin eksik yönlerinin başında fazla zaman alması gelmektedir. Ama sistemli bir şekilde organize edilirse bu eksiklik azaltılabilir.

Tartışmada konuşmacıları konu üzerinde tutmanın zorluğu, konuşmaların ilerlemesiyle disiplinin güçleşmesi, konuların uzamasıyla tartışmanın yönünün değişerek konudan ve amaçtan uzaklaşma bu yönleme yapılan eleştirilerden bazılarıdır. Bütün bu olumsuzlukların çoğu yanlış kullanımdan kaynaklanmaktadır. Dikkatli bir planlama ve öğretmenin rehberliği ile tartışma yönteminin olumsuzlukları aşılabılır.

Her konuda tartışma yapılamaz. Bu yöntem, tarihi olayların ve olguların öğretiminde uygun değildir. Ayrıca, tartışmalar bazen birkaç öğrencinin katılımıyla devam ederken diğer öğrenciler dersten uzak kalabilirler. Bu durumu engellemek için öğretmen dikkatli olmalı ve tüm sınıfın derse katılımını sağlamalıdır.¹⁰¹

Tartışma yönteminde diğer öğretme yaklaşımların kıyasla daha az araç-gerece ihtiyaç duyulur. Dikkatli bir planlama, başarılı tartışmanın temelini oluşturur. Bunun temelinde iyi bir organize yatar. İyi bir organize yapılmadığı takdirde ya hiçbir şey

---

¹⁰⁰ Aydın, *a.g.e.*, s. 148

¹⁰¹ Aydın, *Din Öğretiminde Yöntemler*, s. 149

öğrenilmez ya da büyük bir kopukluk ve karışıklık olur ki bu da tartışmanın tüm zevkini yok edebilir. Tartışmayı planlarken önce tartışmanın hedefleri belirtilir, bu hedefleri gerçekleştireci öğrenci davranışları belirlenir ve bunlara bağlı olarak da tartışma konusuna karar verilir.

Grup tartışması için gerekli olan zaman belirlenmelidir. Öğretmen, zaman ve öğrenci sayısı arasındaki ilişkiyi göz önünde tutarak tüm öğrencilerin soru sormalarına, düşünce ve görüşlerini açıklamalarına ve tartışmanın sonunda bir değerlendirme yapabilmelerine imkân verecek kadar zaman ayırmalıdır.

Uygulanacak tartışma tekniklerine karar verilmelidir ve tartışmanın etkinliğini ve verimini artıracak görsel, işitsel araçlar belirlenmelidir. Tartışmanın planlanmasından sonra sıra tartışmanın yapılmasına gelir. Tartışmanın başarılı bir şekilde yapılabilmesi, tartışmada görev alan kişilerin niteliklerine ve tartışma sırasındaki dikkat edecekleri bazı ilkeleri yerine getirmelerine bağlıdır.¹⁰²

4. GRUP (KÜME) ÇALIŞMASI YÖNTEMİ

Bu yöntem, öğretmen rehberliğinde belirli hedef ve davranışları gerçekleştirmek, bazı bilgi ve becerileri kazanmak ve bir ürün meydana getirmek amacıyla bir araya gelmiş 3-7 kişiden oluşan grupların, ortaklaşa ve bireysel çalışma ile bir konuyu hazırlamaları ve sınıfa sunmaları temeline dayanır.

Grup çalışması da denilen küme çalışması, 3-5 veya daha fazla öğrencinin, bir konuyu incelemek üzere bir araya gelmesidir. Ancak küme çalışmalarının 3-5 öğrenciden az ya da fazla olması verimi düşürmektedir. Küme oluşturan öğrenciler, konu ya da sorun üzerinde birlikte çalışarak mümkün olan çözüm yollarını ararlar. Kümelerin oluşması, öğrencilerin kendi isteğine bırakılabilir. Ancak bunda öğretmenin rolü olmalıdır. Küme oluştuktan sonra içlerinden biri başkan, biri sözcü, biri sekreter, varsa birini de gözlemci seçerler. Küme görevlileri belirlendikten sonra çalışmaya geçilir. Çalışmada yapılacak ilk iş, çalışma konusunun ortaya konulmasıdır. Daha sonra konu incelenir ve inceleme sonucu konu, sınıfa sunulur.

Hayatta insanlar, her zaman ve her konuda topluca hareket etmemekle birlikte tek başlarına yaşamazlar. Bazı işleri gruplar halinde yaparlar. Okulun görevlerinin

---

¹⁰² Aydın, a.g.e., s. 150

başında, yeni yetişen nesli hayata hazırlamak gelmektedir. Çocuklar okulda toplumsal, kişisel yönden ve insan ilişkileri yönünden yetişeceklerdir. Eğitim öğretimde ünite ve grup çalışmalarının önemi burada ortaya çıkmaktadır. Küme çalışmaları, grupla bireyin kaynaşıp bağdaştığı bir etkinliktir. Bu yöntemle öğrenciler, hem başkalarıyla çalışmayı, hem de iş bölümü yapmayı, kendi kendine çalışarak başarmayı, kendi kendini yönetmeyi ve denetlemeyi öğrenmektedirler. Ayrıca küme çalışmaları, öğrencilerde bazı önemli bilgi, tutum, alışkanlık, beceri gibi davranışların geliştirilip değiştirilmesine de imkân sağlayan bir öğretim yöntemidir.¹⁰³

4.1. Üstün yönleri

Öğrenmelerimizin bir kısmı bireysel yollarla olurken büyük bir kısmı ise birlikte çalışmalarımızla olur. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde de öğrenciler büyük oranda birbirlerinden öğrenirler. Bunları öğretimin hedefleri doğrultusunda planlı bir şekilde gerçekleştirmek öğrenmelerin niteliğini artırır. Grup çalışması ve tartışma yöntemiyle yapılan bir öğretimde öğretmen- öğrenci, öğrenci- öğrenci arasında dinamik bir etkileşim söz konusudur. Dolayısıyla öğrencilerin dinle ilgili tecrübe ve bilgi birikimlerini paylaşmaları mümkündür. Böylece öğretmen öğrencileri, öğrenciler de birbirlerini tanıma imkânı bulurlar.

Grup çalışmaları ile öğrencilerde planlama, işbirliği içinde çalışma, hazırlığını takdim etme ve sorumluluk alma gibi beceriler gelişir. Hem grup sunumlarıyla hem de yapılan tartışmalarla öğrencilerin dinleme ve konuşma becerilerinin gelişmesine yardımcı olur. Etkin dinleme ve konuşma becerileri ise sorgulama, değerlendirme, kendinin ve diğerlerinin fikirlerinin çözümlemesini yapma, kendi fikir ve düşüncelerini mantıklı bir şekilde savunmayı içerir. Öğrencilere fikir alış veriş yapma ve farklı fikirleri görme imkânı sağlar. Bu durum öğrencilerin dinle ilgili tecrübelerini ifade etmede ve görmede, dini düşüncenin gelişmesinde son derece önemlidir.¹⁰⁴

Grup çalışması ve tartışma öğrencilere eleştirel düşünme becerisi kazandırır. Onlar kendi görüşleri ve diğerlerinin görüşleri üzerinde eleştiri ve değerlendirme

---

¹⁰³ Aydın, *Din Öğretiminde Yöntemler*, s. 181

¹⁰⁴ Akyürek, *Din Öğretimi*, s. 138

yaparak bir anlamda fikirlerinin geçerliliğini deneme imkânı bulurlar. Böylece eleştirebilme ve eleştiriden yararlanabilme becerileri gelişir.¹⁰⁵

Grup çalışması yöntemi öğrencilerde bazı duyuşsal özelliklerin oluşmasında da katkılar sağlar. Öğrencilere kendini ifade ve kendi kendini kontrol becerisini kazandırır. Böylece bireyler grup içi çalışmalar ve tartışmalar yoluyla hoşgörülü olma, küsmeme, kırılmama gibi davranışları geliştirebilirler. Bu etkinliklerle fikre saygıyı öğrenirler. Dolayısıyla bu yöntemin uzlaşma ve saygı kültürünü kazandırmada önemli katkıları olabilir. Bu durum özellikle dinle ilgili konularda uzlaşma, barış ve saygı kültürünün oluşmasında çok önemlidir.

Öğrenciler bir grupta lider olma ve üye olma tecrübesini yaşayarak, hayattaki yerine hazırlanma, ait olma, yakın ilişkiler kurma imkânı kazanır. Böylece yardımlaşma, yapılan işi ve kişiyi takdir etme tutumları gelişebilir. Grup çalışmaları ve iş bölümü öğrencilerde sorumluluk yüklenme ve aldığı sorumluluğu yerine getirme becerisi geliştirir. Bütün bunlar bireyde değerlerin içselleştirilmesinde yardımcı olur.¹⁰⁶

Kümelerin oluşturulmasında birçok yollar denenmiştir. Bunlar arasında ilgi grupları, benzerlikleri olan öğrencilerin bir araya geldikleri seviye grupları, görev kümeleri ve karışık gruplama sayılabilir. Öğretmen grupların oluşmasında doğrudan doğruya değil dolaylı olarak etkili olmalıdır. Özellikle bazı gruplardaki yığılmaları önlemede, hiçbir gruba girmemiş öğrencileri yerleştirmede gereken dikkat gösterilmelidir.¹⁰⁷

İlgi grupları: Öğrencilerin ortak ilgilerine göre gruplanmalarıdır. Konu ne olursa olsun ortak ilgi, öğrencileri belli bir kümede birbirine bağlar. Bu öğrenciler, birlikte ele aldıkları konuyu, planlamayı, görev bölümü yapmayı, araştırmada bulunmayı ve konuyu sunmayı daha iyi başarabilirler.

Benzerlikleri olan öğrencilerin oluşturduğu gruplar: Zekâ, beden gelişimi, bilgi ve beceri seviyeleri bakımından birbirlerine yakın olan öğrencilerin bir araya getirilmesiyle grup oluşturulabilir. Din öğretiminde, özellikle namaz sure ve dualarının öğretiminde bu yöntemden yararlanılır. Çoğu zaman namaz sure ve dualarını ezberlemede bütün öğrenciler aynı derecede başarılı olamazlar. İleri derecede başarılı

¹⁰⁵ Beyza Bilgin- Mualla Selçuk, *Din Öğretimi Özel Öğretim Yöntemleri*, Akid Yay, Ankara, 1991, s. 128

¹⁰⁶ Süleyman Akyürek, *a.g.e.*, s. 139

¹⁰⁷ Aydın, *Din Öğretiminde Yöntemler*, s. 182

olanların yanında yavaş ezberleyenler de vardır. Öğretmen böyle bir durumda öğrencileri gruplara ayırarak ezberlerini takip edebilir.

Karışık gruplama: Değişik yaş, yetenek, başarı ve ilgi seviyesindeki çocukların bir araya getirilerek yapıldığı bir gruplamadır. Daha doğal bir gruplama olduğu için sınıftaki tüm öğrencilerin kaynaşmalarına yardımcı olabilir. Kısa zamanda çok fikir toplamaya fırsat vermesi, birçok öğrenciye katkıda bulunma imkânı sağlaması bakımından eğitimde çok kullanılan bir yöntemdir.

Görev (iş) kümeleri: Öğrencilerin belli görevleri yerine getirmek üzere görevlendirildikleri gruplardır. Görev ya da iş grupları kısa veya uzun süre için kurulabilir. Örneğin öğretmenler, öğrencileri velileri ile veya velinin gözetiminde gruplaşarak yakın cami, mescit, çeşme, vb. dini, tarihi ve sosyal yapılarda gezi gözlem yapmaları için görevlendirebilirler.¹⁰⁸

4.2. Eksik Yönleri

Grupla çalışmalarda, öğrencilerin aktifliği esastır. Onların düşünme, planlama, işbirliği halinde çalışma, hazırlanma, hazırlığını takdim etme kabiliyetlerini geliştirmeye yöneliktir. Öğrenciler acemi ve tecrübesiz oldukları için hata yapma ihtimalleri yüksektir. Bundan dolayı öğretmene düşen görev, konuların kapalı ve öğrencilerce anlaşılması zor olan kısımlarını biraz aydınlatmak, özellikle üzerinde durulması gereken hususlara öğrencilerin dikkatlerini çekmek, gerekirse birkaç alternatif göstermektir. Ayrıca öğrencilerin konuyla ilgili yeterli ve gerekli malzeme temininde rehberlik yapmak, konuyu sınıfa sunmalarından önce bunları kontrolden geçirmektir. Ayrıca öğretmenler, öğrencilerin çalışmalarını değerlendirmelidir. Konuyu toparlamalı, eksiklerini tamamlamalı, kısaca konuya bir bütünlük kazandırmalıdır.¹⁰⁹

Grupla çalışma, öğrencileri bir araya getirmesi ve “ben” yerine “biz” hissinin gelişmesine yardımcı olması, birlikte öğrenme ve başarıya azminin kuvvetlenmesi bakımından son derece faydalıdır. Grupla çalışma, öğrencilerin toplum içinde birtakım haklara ve hürriyetlere riayet ederek bu duygularının gelişmesi ve kuvvetlenmesine katkı sağlar.¹¹⁰

---

¹⁰⁸ Aydın, a.g.e., s. 183

¹⁰⁹ Mustafa Öcal, *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar*, s. 223

¹¹⁰ Öcal, a.g.e., s. 224

5. PROBLEM ÇÖZME YÖNTEMİ

Problem, bireyin karşılaştığı güçlüklerdir. Şüphe ve belirsizlik uyandıran herhangi bir şey problemdir. Hayatta pek çok problemle karşılaşırız. Bu, dini konular için de söz konusudur. Problem çözme, bir amaca ulaşmada karşılaşılan güçlükleri yenme sürecidir. Problem çözme becerisi öğrencilere kazandırılması gereken en temel becerilerdendir. Din öğretimi bir bilgi vasıtası olmakla beraber, insanın bilgi elde etme yollarını, aklını ve duygularını kullanma yeteneğini geliştiren bir süreç olmak durumundadır. Birey herhangi bir güçlükle karşılaştığında öğrenme fırsatına da kavuşmaktadır. Problem çözme, etkili bir öğrenme ve bireysel yetenekleri geliştirme yoludur. Bu şu şekilde gösterilebilir:

$$\text{Birey} + \text{Durum} + \text{Dengesizlik} = \text{Problem} - \text{Öğrenme}$$

Problem çözme süreci öğrenme fırsatı oluşturmaya rağmen, geçmiş yaşantılar, değerler, algılama gücü ve takınılan tavır bireyin problem çözme becerilerini geliştirmektedir.¹¹¹

Bu yöntem, bir problem ya da durumun bilimsel yaklaşımla çözümünü sağlayan ve uygulayan kişi sayısına göre bireysel ya da grup öğretim yöntemi olarak tanımlanan bir öğrenme ve öğretme yoludur.

5.1. Üstün Yönleri

Problem çözme yöntemi, öğrencilerin o güne kadar öğrenmedikleri, bilmedikleri birtakım konuları kendi kendilerine araştırarak öğrenme yolunun adıdır. Yani hazır bilgilere kolaylıkla sahip olmak yerine emek harcayarak, araştırarak, uğraşarak öğrenmek demektir. Bu anlamda problem çözme, hem bireysel öğrenme yöntemi hem de grupla öğretim yöntemlerindedir.

Her insan hayatı boyunca sürekli olarak çeşitli problemlerle karşı karşıya gelmektedir. Başka bir deyişle insanın hayatı çözülmesi gereken değişik biçim ve yapıda problemlerle doludur. Problem çözmenin insanların hayatındaki önemini göz önünde bulunduran birçok eğitimci, okulda öğrencilerin problem çözme yeteneklerinin artmasını sağlayacak bir öğretim yöntemine yer verilmesinin gerektiğini

---

¹¹¹ Akyürek, *Din Öğretimi*, s. 150

belirtmektedirler. Yani okulun görevlerinden biri de öğrencilerin hayata başarıyla uyum sağlayacak şekilde yetişmelerini sağlamaktır. Bu nedenle problem çözme yöntemine yer verilmesi, okulun bu görevinin gerçekleştirilmesi için önemlidir. Problem çözme sırasında öğrencilerin gerekli çözüm yollarını aramasına, bunun için gerekli bilgileri toplamasına, bu bilgileri karşılaştırıp bir sonuca varmasına ve sonucu değerlendirmesine yardımcı olunmalıdır. Böylece öğrencinin hayatta karşılaşacağı problemleri çözme becerisi, cesareti ve gücü kazanmasına yardımcı olunabilir.¹¹²

Problem çözme yöntemi öğrenci merkezlidir. Öğretmen rehber ve yönlendirici bir konumdadır. Problemi tanımlayan, çözüm yollarını irdeleyen ve çözüm üreten öğrencidir. Özellikle dinle ilgili problemlerde sürece öğrencinin katılımı, dini tecrübe ve yaşantıların anlamlandırılmasına, paylaşılmasına katkı sağlar.

Problem çözme, öğrencide ilgi ve güdülenmeyi artırır. Problemleri çözmek, çözüm yolunu keşfetmek, öğrencide hem merak hem de başarı duygularını besleyeceği için etkilidir. Öğrenciler öğrenme- öğretme etkinliklerine aktif olarak katıldıkları için daha kalıcı izli öğrenmelerine oluşmasına imkân sağlanır.

Problem çözme süreci bilimsel yaklaşımın bir uygulamasıdır. Bu yöntem öğrencilere dini konulara bilimsel yaklaşımda bulunmayı öğretir ve bilimsel tutum kazanmalarına yardımcı olur. Bu durum, öğrencilerin dinle ilgili sorunlara yaklaşımda bilimsel bir zihniyet kazanmalarına katkı sağlar. Öğrenciler; tümevarım, tümdengelim, analogi, diyalektik gibi akıl yürütme yolları izlenerek sistemli düşünme, yargılama ve karar verme alışkanlığı kazanır.

Öğrencilerin bağımsız düşünme becerilerinin gelişmesine katkı sağlanır. Problem çözme yöntemiyle yaratıcı ve eleştirel düşünme becerileri geliştirilebilir. Öğrenciler, karar verme ve sonuçlarını görme ile ilgili yaşantılar geçirdikleri için karar vermede acele edilmemesi gerektiği düşüncesine ulaşırlar. Öğrenciler, problemle ilgili araştırma yaparken ve veri toplarken çeşitli ve çok zengin veri kaynaklarıyla karşı karşıya gelirler. Bu durum, onların verileri inceleme ve değerlendirme becerileri kazanmalarına katkı sağlayabilir. Öğrencilere ilerde yüz yüze geleceği sorunlar karşısında nasıl davranacağına dair çözüm modellerini sağlar. Böylece günlük yaşamda karşılaştıkları problemlere uyum sağlayabilirler.

---

¹¹² Aydın, *Din Öğretiminde Yöntemler*, s. 267- 268

Öğrenciler, başarısız oldukları durumlarda da öğrenme imkânına sahip olurlar. Kendilerini anlayıp yeteneklerini geliştirme imkânı kazanırlar. Böylece planlı çalışma alışkanlığı kazanabilirler.

Bu yöntem öğrencilerde sorumluluk alma, azimle çalışma, sabır vb. duyguların gelişmesine de yardım eder. Bir problemin çözümü ile uğraşan öğrenci, birçok duyuşsal tutum da kazanır. Duygularını tanıma, fiillerin arkasındaki duyguları tanıma, onları yönlendirme ve kontrol etme gibi. Aynı zamanda öğrencilerin farklı kişilerle çalışma ve etkili iletişimde bulunma becerisini kazanmalarına yardım eder.¹¹³

Problem çözümünde izlenen yol grupla ve bireysel olarak aynıdır. Problem çözüme üst seviye zihinsel etkinliklerin kazanılmasında başvurulan bir yöntemdir. Yöntemin başarıyla uygulanması bazı aşamaların dikkatle izlenmesine bağlıdır. Problem çözüme basamakları şöyledir:

Problemi hissetme ve problemin ortaya çıkması: Öğrencilerin bir güçlülük karşılaşması veya öğretmenin bir güçlüğü sınıfa getirmesiyle problem ortaya çıkarılmış olur. Ancak güçlüğü öğrenciler tarafından belirtilmesi yani problemin farkına varılması daha önemli ve eğitseldir. Bunun için öğrencilerin soruları dikkatle izlenip incelenerek problemler ortaya çıkarılmalıdır. Öğretmen sınıfta ele alınacak problemi doğrudan ortaya atabileceği gibi sınıfta uygun bir ortam oluşturarak öğrencilerin problemi hissetmeleri ve ortaya çıkarmaları da sağlanabilir.

Problemin tanımlanması ve sınırlandırılması: Problemin ortaya çıkmasından sonra öğretmen, problemin öğrenciler tarafından tanımlanmasına ve sınırlandırılmasına yardımcı olmalıdır. Problem, açık ve anlaşılır bir problem cümlesi halinde ifade edilmelidir. Böylece neyin araştırılacağı ve çözüleceği ortaya konulmuş olmaktadır.

Bilgilerin toplanması: Bu aşamada problemin çözümünde yararlanılacak kaynaklar belirlenmeli ve onlardan yararlanmalıdır.

Problemin çözümü ile ilgili çözüm yollarını ileri sürme: Toplanan bilgilerin çözümlenmesi ve yorumlanması sonucunda bazı geçici çözüm yolları akla gelebilir. Akla gelen hiçbir çözüm şeklini atlamadan çeşitli çözüm yolları aranır. Daha sonra bunlar tartışılarak en uygun çözüm yolu seçilerek açık ve sınırlı bir şekilde ifade edilir.

En uygun çözümün uygulanması: Belirlenen çözüm yolu çeşitli yollarla deneyerek problemin çözülüp çözülemeyeceği anlaşılmaya çalışılır. Burada düşünme

---

¹¹³ Akyürek, *Din Öğretimi*, s. 151

süreçleri yani tümevarım, tümdengelim, analiz, sentez uygulanır. Bu basamakta öğretmen, öğrencilerin önerdikleri çözüm yollarını denemelerine ve çözümlerin geçerli olup olmadığına karar vermelerine yardımcı olur.

Problemin çözülmesi ve sonuca ulaşılması: Yapılan uygulama sonucunda hangi çözüm yolunun uygun olduğuna karar verilir. Böylece problem çözülerek bir sonuca varılmış olur.¹¹⁴

Problem çözme süreci sonunda ulaşılan sonuçları değerlendirirken hem açık sonuçlar hem de gizli sonuçlar değerlendirilmelidir. Problem çözmeye sonuçları değerlendirmek kadar, problem çözme sürecinde hangi adımların takip edildiğinin yani bilişsel ve duyuşsal süreçlerin incelenmesi de önemlidir. Böylece öğrenciler öğrenme becerisi kazanabileceklerdir.¹¹⁵

5.2. Eksik Yönleri

Sürekli problem üzerinde çalışmak, öğrencide olumsuz tavır geliştirebilir. Bu da olumsuz bir algılama ve bakış açısının oluşumuna yol açabilir. Bu durum da öğrencinin dine bakışı ve dinle ilgili konuları yorumlamada önyargılar oluşturmaya neden olabilir. Bu konuda dikkatli olmak gerekmektedir.

Dinle ilgili problemlerin pek çok boyutu vardır ve çok çeşitlidir. Bu durum hem öğretilmekte hem de öğrencide bazı yeterlilikleri gerektirmektedir. Dini problemleri anlamak ve çözüm üretmek için gerekli hazır bulunuşluğun olmaması bu yöntemin uygulanmasını güçleştirir.¹¹⁶

6. ÖRNEK OLAY İNCELEMESİ YÖNTEMİ

Örnek olay incelemesi yöntemi, bir olayın ya da sorunun yazılı veya sözlü anlatıldıktan ya da bir film gösterildikten sonra konu hakkında öğrencilerin tartışarak çözüm ve önerilerini ortaya koymaları temeline dayanan bir öğretim metodudur. Örnek olay inceleme, örnek problem çözme ve örnek olay isimleriyle de anılır. Bu yöntem, sosyal ilişkilerle ilgili bir durumu, bir sorunu, bir olayı inceleme, olayın nedenlerini

---

¹¹⁴ Aydın, *Din Öğretiminde Yöntemler*, s. 269- 270

¹¹⁵ Akyürek, *a.g.e.*, s. 164

¹¹⁶ Akyürek, *Din Öğretimi*, s. 164

ortaya çıkararak, çözüm yolları önerildiğinde olayı kişiselleştirmeden genel olarak ve sorunu merkeze alarak tartışmak amacıyla kullanılır. Bu yöntemin amacı öğrencinin karar verme, seçme ve sonuca ulaşmayla ilgili yaşantı geçirmesini sağlamaktır.

Örnek olay incelemesi, adından da anlaşılacağı gibi, öğrencilerin bazı dini ve ahlaki hükümleri içeren örnek olayları incelemek için derse aktif olarak katılmalarını gerektiren bir yöntemdir. Burada geçen olay, yaşanmış olabildiği gibi hayali de olabilir. Gerçek bir olay bulunmadığı zaman yaşanmamış bir örnek olay da yazılabilir. Ancak bir örnek olay ne kadar hayali olmaktan uzaksa ve gerçeğe ne derece yakınsa o kadar değer taşır. Bu yöntem, öğrencilere bir konuyu kavratmak ya da bir beceriyi kazandırmak ve o konuda uygulama yapmak amacıyla kullanılır. Ayrıca bu yöntem, öğrencinin bir durum ya da olay karşısında karar verme, doğru yargıda bulunma ve sorunlara çözüm getirme gibi becerilerini geliştirir.¹¹⁷

Bu yöntem ilk defa iş çevrelerinde, sosyal çalışma alanlarında, tıp, hukuk, psikoloji vb. alanların öğretiminde daha sonra ahlak ve sosyal bilgiler öğretiminde kullanılmaya başlanmıştır. Çünkü konusunu çalışma ortamından ve toplumdan alan olaylar bu yöntem için daha uygundur.

6.1. Üstün Yönleri

Örnek olay incelemesi, öğrencilere olayları başkalarının bakış açısından görebilme, başkalarının duygularını görebilme ve başkalarını anlamada gerçeğe yakın olabilme imkânı verir. Öğrenciye, yaptığı davranışların sonuçlarını gösterir. Bu yöntemde davranışların başkalarına, anne, baba, yakınlar ve arkadaşlara yaptığı olumlu ya da olumsuz etkilerine dikkat çekilir. Böylece öğrenci, kendisini bir başkasının yerine koymayı öğrenebilir.¹¹⁸

Bugün Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri, öğrencinin hayatıyla yeterince ilişki kurulmadığı, gerçek hayattan uzak olduğu için eleştirilmektedir. Örnek olay inceleme yönteminin kullanılması bu eksikliğin giderilmesinin yollarından biridir. Bu yöntem, öğrencilerin gerçek hayatta sık sık karşılaşılan sorunlu olayları sınıf ortamında tartışarak analiz etmesine dayanır. Dolayısıyla öğrencilerin, sorunlu bir olayın nedenleri

---

¹¹⁷ Aydın, *Din Öğretiminde Yöntemler*, s. 233

¹¹⁸ Beyza Bilgin- Mualla Selçuk, *Din Öğretimi Özel Öğretim Yöntemleri*, Akid Yay, Ankara, 1991, s. 149- 150

ve çözüm önerileri üzerinde bizzat düşünmeleri, düşünce üretmeleri için derse aktif bir şekilde katılmaları istenir. Çünkü hemen herkes günlük hayatta sürekli farklı sorunlarla karşı karşıya gelmekte ve bunlarla mücadele etmektedir. İşte bu yöntemde, çevremizde yaşanan veya yaşanması mümkün olayları bilişsel olarak daha derinden anlama ve değerlendirmenin yanında olaylarda geçen yaşantıları duygusal olarak da hissetme imkânı vardır.

Bu yöntem, gerçek hayattaki sorunlarla öğrencileri yüz yüze getirmesinin yanında, öğrenilen kavram ve ilkelerin uygulanmasını da sağlamaya yardımcı olur. Bu nedenle örnek olay incelemesi yöntemi, bilişsel alanın kavrama, analiz, sentez, değerlendirme ve uygulama seviyesinde; duyuşsal alanın tepkide bulunma, değer verme, örgütlenme seviyesindeki davranışların kazandırılmasında kullanılabilir.¹¹⁹

Örnek olay incelemesi yöntemi, uygun bir şekilde kullanıldığı takdirde, öğrencilerin zihin yeteneklerini geliştirir. İyi planlanmış ve sorulmuş sorularla öğrencilerin düşünmeleri sağlanır. Ezberlenmiş bilgilerin tekrarı yerine, açıklama ve yorum yapmayı gerektiren sorularla öğrenci düşünmeye sevk edilir. Öğrenci bu esnada, önceden öğrendiği bilgileri hatırlayacak, kavrayacak, uygulayacak, analiz, sentez, değerlendirme yapacaktır. Öğrenciler, bu yöntem yoluyla zihinsel davranış değişiklikleri gerçekleştirirken, olay ve durum karşısında tutum geliştirme ve grup içi insan ilişkilerini de öğrenirler. Grup içinde çalışma alışkanlığı kazanırlar.

Örnek olaylar, öğrencilere olayları başkalarının bakış açısından görebilme, başkalarının duygularını anlayabilme ve başkalarını anlamada gerçeğe yakın olabilme imkânı verir.

Bu yöntem, öğrenciler problemlerin çözümünüyle ilgili kuramsal bilgileri ve açıklamaları okuyarak veya dinleyerek öğrenme yerine bunları gerçek hayatta karşılaşılabilecek sorunlarda uygulayarak öğrenme imkânı verir.

Öğretimin ne derece etkili olduğunu, öğrencilerin başarı derecelerini değerlendirme imkânı sağlar. Böylece öğretmen, öğretim hakkında dönüt sağlamış olur. Bu, hem sınıfın tamamını hem de her bir öğrenciyi anlama imkânı verir. Bunun sonucu öğretmen, öğretimi; öğrencilerin ilgi, ihtiyaç ve zihin seviyelerine göre ayarlar ve eksik bilgileri tamamlar.

---

¹¹⁹ Aydın, *Din Öğretiminde Yöntemler*, s. 234

Bu yöntem, kalıcı öğrenmeyi sağlar. İnsanlar duyduklarından daha çok kendi söylediklerini hatırlarlar ve daha geç unuturlar. Bu yöntemde de amaç, öğrencinin bilgiyi kendisinin bulmasıdır. Öğrencinin kendisinin bulduğu bilgileri akılda tutması, unutmaması daha kolaydır.

Öğrencilerin kişisel yaşantıları ile işlenen konular arasında ilişki kurmalarına yardımcı olabilir. Öğretimin başlıca amaçlarından birisi de öğrencilerin kendi yaşantıları arasındaki bilgi, beceri ve tutumlar arasında bağlantılar kurabilmeleri ve bundan sonra sağlam genellemelerde bulunabilmelerini sağlamaktır.

Öğrencilerde değerlendirme yeteneğini geliştirir. Mevcut bilgilerden genellemeler yapabilmek, yapılan çalışmaların başarılı olup olmadığı belirlemek, çeşitli durumlarda en uygun davranışı gösterebilmek, iyi bir değerlendirme yeteneğine sahip olmayı gerektirir. Bu yöntemde bilgiler; eski bilgilerin hatırlanması, kavratılması, uygulanması, analiz, sentez ve değerlendirme yapılmasıyla buldurulmaktadır. Bu sebeple örnek olay incelemesi yöntemi, öğrenciye bu imkânı sağlayabilir.

Bu yöntem, öğrencinin daha önce öğrendiklerini yeni alanlara transfer etmesini sağlar. Bir öğrenme, kendinden sonra gelen öğrenmeyi kolaylaştırıyorsa olumlu transfer gerçekleşmektedir. Bu yöntemin temelinde de öğrencilerin daha önce öğrendiklerinin üzerine yeni bilgileri kazandırma söz konusudur.¹²⁰

Örnek olay incelemeleri grup çalışması yoluyla yapıldığında öğrenciler, başkalarının fikirlerine saygı duyma, kendini ifade etme, olaylara değişik açılardan yaklaşabilme becerisi kazanırlar. Kendi tecrübelerinin ve diğerlerinin tecrübelerinin farkına varır, onları paylaşırlar. Empati düşüncesinin gelişmesine katkı sağlar.¹²¹

Bu yöntem, ahlaki davranışların öğretiminde de kullanılabilir. Konuyla ilgili olarak Bilgin ve Selçuk şunları söylemektedirler: “Ahlak eğitimi denince çok kimsenin aklına İslam tarihindeki olayları ele almak gelir. Hiç şüphesiz Peygamberlerin veya din büyüklerinin hayatlarının aktarılması çocukları etkiler, fakat öğrencilere, her türlü etkinin ve değişimin dışında kalan ideal insanlardan söz etmek onları gerçek insan imgesi kazanmaktan alıkoyabilir. Öğrenciler, kendilerine empoze edilen ideal örneklerle, çevredeki insanların yaşadığı hayat arasındaki farkı gördükçe örneklerle karşı şüpheli bir tavır almaya başlarlar. Çocuklar, hikâyedeki espriyi din büyüğünün hayatında değil, kendi hayatlarında görebilmelidirler.

¹²⁰ Aydın, *Din Öğretiminde Yöntemler*, s. 235- 236

¹²¹ Akyürek, *Din Öğretimi*, s. 176

Öğretmenler yalnız Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde, ahlak öğretimi yapmakla kalmadıklarını, aynı zamanda haftanın beş günü her an öğrencilerine ahlak dersi verdiklerini söylerler. Fakat ahlak eğitimi öğütler, emir ve yasaklar, korkutma, cezalandırma, söylenen ve ezberletilen kurallar bütünü olarak ele alındığında karakter gelişimine olumlu bir etki yapamamaktadırlar.

Örnek olay incelemesi, öğrencilere olayları başkalarının bakış açısından görebilme, başkalarının duygularını anlayabilme ve başkalarını anlamada gerçeğe yakın olabilme imkânı verir. Öğrenciye, yaptığı davranışların sonuçlarını gösterir. Bu yöntemde davranışların, başkalarına, anne baba, yakın kimselere, arkadaşlara yaptığı olumlu ya da olumsuz etkilerine dikkat çekilir. Böylece öğrenci, kendisini bir başkasının yerine koymayı öğrenebilir.”¹²²

Örnek olay incelemesi yöntemi, karmaşık ve gerçek hayat problemlerinin araştırılması ve çözümünü etrafında düzenli ve bireylerin hem zihinsel hem de duygusal yönden aktif katılımlarını gerektiren bir yöntemdir. Sınıfta ahlaki ve sosyal içerikli problemlerin tartışılması, öğrencilerin bakış açısı kazanmalarını ve kendilerinin ahlaki anlayışlarını sorgulamalarını geliştirmek için mükemmel fırsatlardır. Ahlaki veya sosyal bir problem, içinde çeşitli iddiaların çekiştiği ve farklı hakların veya bakış açılarının tanımlanabildiği bir olay veya durumdur. Örnek olaylarda temel olarak, öğrencilerin kişiler arası konularda daha farklı düşüncelerini geliştirmek amaçlanır.

Bu yöntemi ahlaki konuların öğretiminde kullanmanın temelinde, “öğrencilerin ahlaki davranışları, sadece öğretmenin etkili olduğu anlatma yöntemiyle öğrenmeleri yerine, davranışları bir örnek olay içinde ve tartışarak kendilerinin bulmalarının daha kalıcı ve etkili olduğu” düşüncesi yatmaktadır.¹²³

Örnek olay incelemesi yönteminin din öğretiminde uygulanması için dersin ve konunun önemine uygun bir örnek olayın seçilmesi gerekmektedir. Seçilecek örnek olayın bazı özelliklere sahip olması gerekir. Bu özellikleri şöyle sıralayabiliriz:

Seçilen örnek olay, öğrencileri zihinsel yönden geliştirmeye yardımcı olmasının yanında onlarda olumlu bir ahlaki tutum geliştirmeye de yardımcı olmalıdır. Mesela öğrencilerin, dersin sonunda iyilik, doğruluk, merhamet gibi olumlu duyguları uyanmalı, öğrenciler; kin, nefret, bencillik, çekememezlik gibi olumsuz duyguların zararlarını hissedebilmelidir.

¹²² Beyza Bilgin- Mualla Selçuk, *Din Öğretimi Özel Öğretim Yöntemleri*, s. 137- 138

¹²³ Aydın, *Din Öğretiminde Yöntemler*, s. 238

Olay, gerçek veya gerçeğe yakın olmalıdır. Olay, güncel bir sorunu veya durumu anlatıyorsa gerçektir. Eğer olay, sorun ve durumlar, gerçek hayattan alınmamışsa öğrencinin sorunu çözmesi ve karar vermesi güçleşir. Ayrıca olay gerçek hayattan alınmamışsa, yapay ve hayali olay çok ideali anlatarak gerçek hayattan uzak olmamalıdır. Bu nedenle din öğretiminde kullanılan örnek olaylar, öğrencilerin gözlemlemesinin mümkün olmadığı olağanüstü olaylardan seçilmemelidir.

Seçilen olay, olgu ve durumlar, öğrenci için anlamlı olmalıdır. Yani öğrenci, söz konusu olay, olgu ve durumu birçok bakımdan tanıyabilmelidir. Bunlar, öğrencinin geçmişte karşılaştığı veya gelecekte karşılaşılabileceği yaşantılar olmalıdır.

Olayda çözülmesi gereken bir sorun ele alınmalı ve tartışma gerektiren farklı görüşlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlanmalıdır.¹²⁴

Örnek olaylar, gazete, kitap, dergi, televizyon yayınları vb. yerlerden alınmış hazır örnek olaylar olabilir. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde Kur'an kıssaları, peygamberlerin ve din büyüklerini başından geçen olaylar, çevremizdeki dini tutum ve davranışlar öğretmene zengin bir malzeme kaynağı oluşturur.

Örnek olaylar, geçmişten olabileceği gibi günümüzden de olabilir. Bu çerçevede çevremizdeki her olay inceleme konusu yapılabilir. Örnek olayın öğrencilere ev ödevi olarak verilmesi, onların derse hazırlıklı gelmelerini sağlayabilir.¹²⁵

6.2. Eksik Yönleri

Örnek olayla ilgili dikkat edilecek bazı hususları şöyle sıralamak mümkündür: Örnek olay, tüm gerçeği olduğu gibi karşılamadığından bazı durumların kavranıp uygulanması yetersiz kalabilir. Bu nedenle sorunlar ve çözümlerin inandırıcı yani gerçek hayattan olması gerekir.

Örnek olay, öğrenci ilgi ve ihtiyaçlarına uygun değilse güdüleme işlevi ortadan kalkar. Bu yüzden sorunlar ve çözümlerin ne çok kolay ve basit ne de erişilemeyecek kadar ideal olması gerekir. Tek bir çözüm gerektiren ve bu çözümün tek doğru olduğu durumlar için, örnek olay incelemesi yöntemi uygun değildir.

---

¹²⁴ Aydın, *a.g.e.*, s. 239

¹²⁵ Akyürek, *Din Öğretimi*, s. 177

Örnek olayın tarihselliği ve peygamberlerin özellikleri dikkate alınmalıdır. Çünkü öğrencilere, ideal insanlardan söz etmek onları gerçek insan imgesi kazanmaktan alıkoyabilir.¹²⁶

7. BULDURMA (SOKRATES) YÖNTEMİ

Buldurma yöntemi; öğrencinin belli bir konuyla ilgili mevcut bilgilerinden hareketle, soru cevap tekniğini kullanarak yeni bilgilere ulaşmasını sağlayan, öğretmen ve öğrencinin ortak etkinliğine dayalı, güdüleyici bir öğretim yoludur. Bu yöntem Sokrates yöntem de denilmektedir. Yöntemin temelinde soru cevap tekniği vardır. İnsan dünyaya geldiği andan itibaren sürekli bir şeyler öğrenir. Her yeni öğrenilen bilgi, eski bilgi, beceri ve tutumların üzerine bina edilir. Buldurma yönteminde de amaç, insanların bildiklerinden hareketle, önceden hazırlanmış sorularla yeni bilgilerin öğretilmesidir.

Bu yöntem, Sokrates'in felsefi tartışmalarda uyguladığı yöntemin öğretime uyarlanmış şeklidir. Buldurma yöntemi, soru cevap tekniğiyle aynı değildir. Öğretimde soru çok değişik amaçla kullanılmaktadır. Buldurma yöntemi soru cevap, takrir, problem çözme, beyin fırtınası, gösterip- yaptırma, örnek olay incelemesi vb. tekniklerin bir arada kullanılmasından oluşur. Buldurma yönteminde ağırlıklı olarak soru cevap tekniği kullanılır; ancak buldurma yöntemi, soru cevap tekniğinin özel bir kullanım şeklidir.

Buldurma yöntemi, önceden düzenlenmiş bir takım sorularla öğrencilerin bildiklerinden hareketle ona yeni bilgiler öğretme temeline dayanan bir öğretim metodudur. Yöntemin uygulanmasında diğer yöntem ve tekniklerden farklı olarak, dersin başında öğretmen, kavram ve genellemelerin tanımını öğrenciye vermez. Öğrenci sorulan soruların, verilen cevapların ve örneklerin yardımıyla öğretmenin rehberliğinde kavramlara, genellemelere kendisi ulaşır. Böyle bir uygulamada hem öğrenci hem de öğretmen gayret sarf eder. Öğretmen uygun ve mantıklı sorularla öğrencinin mevcut bilgilerden yeni bilgilere ulaşmasını sağlar.

---

¹²⁶ Akyürek, *a.g.e.*, s. 179- 180

7.1. Üstün Yönleri

Bu yöntemle yapılan öğretimin, düşünme yeteneğini geliştirmede vazgeçilmez katkıları vardır. Söz konusu öğretim yöntemi; güdüleyici, özendirici ve düşünmeye sevk edici niteliğiyle öğretimde önemli bir yere sahip olabilir.¹²⁷

Bu yöntemle işlenen derste, bilgiyi sağlayan, genellemeleri ve kavramları buldurmaya çalışan, bunları açıklamaya yarayan örnekleri seçip öğrencinin hizmetine sunan faktör öğretmendir. Öğretmenin görevi öğrenciye bilgileri buldurmaya çalışmak, rehberlik etmektir. Bu yöntemle yapılan derste öğretmen çok aktif, öğrenci pasif durumda değildir. Çünkü öğretmen buldurmaya çalışırken, öğrenci de yeni bilgilere ulaşmaya çalışmakta ve fiilen derse katılmaktadır. Ancak burada öğretmenin rolü büyüktür. Çünkü öğretmen, dersin ilerleyişini dikkatle izlemek ve konu dışına çıkmadan buldurmanın başarıyla sonuçlanmasını sağlamakla görevlidir. O, buldurmayı gerçekleştirebilmek için birbirini destekleyen ve yeni sonuçlara ulaştıran soruları bulmak zorundadır.

Bu tür öğrenmede, derse başlarken öğrencinin hazır bulunuşluk seviyesinin belirlenmesi önemlidir. Buldurma yönteminde bilgiler, öğrencinin eski bilgileri üzerine bina edileceğinden, öğrencinin bildiği noktadan başlayabilmek için buna ihtiyaç vardır.

Buldurma yönteminin planlanışında ve uygulanışında konuların anlamlı, temel ilke ve kavramlara dayalı bütünlük oluşturacak şekilde yapılandırılması gerekmektedir. Ancak bu şekilde, konunun temel öğelerinin ve bunlar arasındaki ilişkilerin kavranması ve böylece yeni bilgilere ulaşılması mümkündür. Buldurulacak konunun, bir bütünlük içinde kendisini oluşturan öğelerin birbirleriyle olan ilişkilerinin görülecek şekilde sıralanması ve işlenmesi gerekir. Bu yöntemde bilgiler genellikle tümevarım yoluyla buldurulur. Konunun özelliğine göre kavram, ilke ve genellemelere örnekler ve açıklamalar yoluyla ulaşılır. Bunun yanında ilke, genelleme ve kavramlar önce verilerek bunlara bağlı ayrıntı ve örnekler öğrenciye buldurulabilir. Bu yöntemin en önemli özelliği bu noktadadır. Öğretmen soru cevap tekniğini ustaca ve bilinçli bir şekilde kullanarak öğrenciyi düşünmeye ve yeni bilgiler keşfetmeye sevk etmektedir. Günümüzdeki öğretimde de önemli olan, öğrencinin pasif bir alıcı durumda olmaması

---

¹²⁷ Aydın, *Din Öğretiminde Yöntemler*, s. 330- 331

ve bizzat öğrenmeye katılmasıdır. Bu yöntemde öğrenme ve öğretme, öğrenci ve öğretmenin ortak çalışmaları sonucunda gerçekleşmektedir.¹²⁸

Buldurma yöntemiyle ders yapmak isteyen öğretmen dersin başında basit ve daha önce verilen bilgileri hatırlatıcı bir soruyla öğrencinin dikkatini derse çekmelidir. Daha sonra öğrenciler, öğretmenin yönelttiği sorularla daha önce gözlem ve tecrübeleriyle elde ettikleri bilgiler arasında ilişkiler kurarak bazı tahminlerde bulunmaya teşvik edilirler. Burada asıl önemli olan konunun akışı içinde öğrenciyi iyi planlanmış ve sorulmuş sorularla düşünmeye ve yeni bilgiler bulmaya yönlendirmektir. Öğrenci soruyu düşünürken veya cevaplandırırken hata yapabilir. Bu durumda öğretmen, iyi seçilmiş bir örnek veya başka bir soruyla öğrenciyi aydınlatmalıdır. Böylece yanlış anlamalar önlenmiş, eksiklikler tamamlanmış ve yeni öğrenmeler için ortak temeller oluşturulmuş olur. Soru sormanın temel amacı da budur.

Bu yöntemde öğrenciler, içinde yaşadıkları toplumda ve diğer derslerde edindikleri bilgileri ve tecrübeleri kullanırlar. Buldurma yönteminde, öğrencinin evi, ailesi, sınıfı, arkadaş çevresi ve diğer derlerde edindiği bilgiler; yeni bilgileri, ilkeleri kavramada ve yorumlamada bir köprü vazifesi görecektir.

Buldurma yönteminde öğrenciye yeni bilgiler buldurulurken onun daha önce öğrendiği bilgileri diğer alanlara transfer etmesi, analiz, sentez, değerlendirme yapması sağlanmaktadır. Bu yüzden bu yöntemle, bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme seviyelerinde öğrenme sağlanır. Ayrıca öğrenilen bilgiler öğrencinin kendisi tarafından bulunduğu için, öğrenmeler daha kalıcıdır. Çünkü insanlar, duyduklarından çok kendi söylediklerini hatırlarlar ve geç unuturlar.¹²⁹

7.2. Eksik Yönleri

Zaman kaybına sebep olabilir. Bu yöntemde tanımlar, genellemeler, öğrenciye hazır verilmediğinden bilgilere ulaşmak uzun zaman alabilir. Bu nedenle öğretmen, planlama aşamasında zamanı iyi ayarlamalıdır. Zaman ayarlaması yapılırken, öğrencilerin kişisel farklılıkları dikkate alınmalı, her öğrencinin bilgiye ulaşmasını sağlayıcı yeterlilikte zaman verilmelidir. Buldurma yönteminde, öğrencilerin çok sık

---

¹²⁸ Aydın, *Din Öğretiminde Yöntemler*, s. 332

¹²⁹ Aydın, *a.g.e.*, s. 333

yanlış cevap vermelerinden veya konunun dağıtılmasından dolayı zaman kaybı artabilir. Zaman kaybını azaltmak için, öğretmenin çok dikkatli davranması gerekir.

Bu yöntem, her konuya uygulanamaz. Tarihi olayların, olguların öğretimine uygun değildir. Direkt olarak gözlenen, işitilen ve okunan, benzersiz, tekrarı söz konusu olmayan bir kerede meydana gelmiş tarihi oluşum ve buluşlar buldurma yöntemiyle öğretilemez.

Soruların çoğunluğu, öğretmen tarafından sorulur. Öğretimde esas olan, sorunun öğrenciden gelmesidir. Bu yöntemde ise sürekli soru soran öğretmendir. Bu eksikliğin giderilmesi için öğretmen, öğrencilere soru sorma imkânı vermelidir.

Sorulara cevap veremeyen öğrencilerin, kendilerine güvenleri azalabilir. Ayrıca bu öğrencilerin, öğretmene karşı olumsuz tavır almaları da mümkündür. Bunu önlemek için öğretmen, çok hoşgörülü olmalıdır.

Öğrencilerin, sorulara gereksiz ve uygun olmayan cevap vermeleri öğretmeni zorlayabilir. Böyle durumlarda öğretmen sinirlenmemeli, sabırlı olmalıdır.

Bazen, soru-cevap birkaç öğrenci ile devam edebilir. Bu durumu engellemek için öğretmen dikkatli olmalı, tüm sınıfın derse katılımını sağlamalıdır.

Söz konusu yöntemin kalabalık sınıflarda uygulanması oldukça zordur. Dikkatli kullanılmazsa, sınıfta gürültüye ve kargaşaya sebep olabilir.

Bu yöntem, sadece soru-cevap şeklinde anlaşılıp başka tekniklerden yararlanılmazsa, ders sıkıcı hale gelebilir.¹³⁰

8. CANLANDIRMA (DRAMATİZASYON) YÖNTEMİ

Dramatizasyon yöntemi, düşünce, durum, problem, olay vb. nin (oyunlaştırılarak) canlandırılması esasına dayanan öğretim yoludur. Bu yöntem kaynaklarda değişik adlarla anılır. Rol oynama, rol yapma, toplumsal oyun (sosyo-drama), drama, canlandırıcı oyun denilen bu öğretim yöntemi, dramatizasyon üzerine kurulmuştur.

Toplumsal oyun (sosyo- drama), öğrencilere insan ilişkileri konusunda daha çok bilgi, beceri ve anlayış kazandırmayı öngören ve oyun tekniklerinden yararlanma temeline dayalı deneysel bir öğretim yöntemi olarak tanımlanır.

---

¹³⁰ Aydın, *a.g.e.*, s.336

Rol yapma, öğrencinin kendi duygu ve düşüncelerini başka bir kişiliğe girerek ifade etmesini sağlayan bir öğretim yöntemidir.

Drama, bir liderin tasarladığı ve zaman zaman, kendisini de yer aldığı, öğrenciyle birlikte oluşturulan bir etkinliktir. Öğrenciye baskı yapılmaksızın önerilen temalar çerçevesinde doğaçlama temeline dayanır. Öğrenci drama aracılığıyla kişisel duygularını anlatma, bedenini, sesini, heyecanını ve hatta sosyal ilişkilerini disipline sokma imkânı kazanır. Dramatizasyon, daha çok yazılı bir metne dayalı olarak bir olay, durum ya da öykünün canlandırılmasıdır.¹³¹

Eğitici drama, bir eylemin, bir olayın, duygunun, çeşitli rollerin, bir kavramın, konunun ya da öykünün, canlı cansız varlıkların, sözel ve sözsüz, kendiliğinden davranışlarla, taklit yoluyla temsili olarak ifade edilmesi ve canlandırılmasıdır. Eğitici drama etkinlikleri, oyundan farklı ancak oyunla benzerlikleri olan etkinliklerdir.¹³² Hem oyunda hem de dramada dikkat ve enerji etkinlik üzerine yoğunlaşmıştır. Ancak oyun bazen kendiliğinden ve amaçsız bir şekilde başlayabilirken, drama amaçlı ve planlı bir etkinliktir. Belli hedefler doğrultusunda ilerler ve hedefleri gerçekleştirme durumuna göre değerlendirilir. Oyunda sonuç önemlidir. Dramada ise sonuçtan ziyade süreç yoğunlaşılır. Oyunda bir tartışma ve değerlendirme işlemi olmamasına rağmen dramanın sonunda yapılan tartışma ile öğrencilerde bazı davranışlar kazandırılması amaçlanır.¹³³

8.1. Üstün Yönleri

Öğretimde önemli olan, öğrenciyi pasif bir dinleyici durumundan kurtarabilmek, onun duyu organlarını harekete geçirebilmek, konuları canlandırarak yaşanır hale getirebilmek olduğuna göre dramatizasyon yöntemi, din öğretiminde başarıyla kullanılabilir.

Drama çalışmaları ile öğrenciler doğrudan yaşayarak ve duyu organlarını kullanarak öğrenme imkânı kazanırlar. Böylece onlar kalıcı yaşantılar geçirirler.

Drama etkinlikleri ile öğrenciler toplumsal yaşamda karşılaşılan çeşitli ilişkileri somut biçimde görülebilir. Bu durum dinin günlük yaşamdaki etkilerini açıkça görmeye

---

¹³¹ Aydın, *a.g.e.*, s.190

¹³² Aydın, *a.g.e.*, s. 191

¹³³ Akyürek, *Din Öğretimi*, s. 187

yardımcı olacaktır. Öğrenciler, çeşitli olay, durum ve davranışların değişik biçimlerde algılanıp yorumlanmasına tanık olurlar. Böylece dini değerlerin ve yorumların farklılaştığı yönleri açıkça gözlemleyebilirler. Böylece bir takım kuramsal bilgilerle gerçek ya da gerçeğe yakın yaşam durumları arasındaki ilişkileri daha iyi görebilirler.

Drama etkinlikleriyle rol yapma; başkalarının düşünce, duygu ve kaygılarını öğrenme ve paylaşma imkânı ortaya çıkar. Bu durum öğrencide empati düşüncesinin gelişmesine katkı sağlar. Böylece değişik düşünce, yorum ve eleştirileri hoşgörülle karşılama alışkanlığı kazanılabilir. Dinle ilgili tutum ve davranışların kazanılmasında ahlaki değerlerin, kıssa ve tarihi olayların canlandırılmasının önemli katkıları söz konusudur. Drama etkinlikleri öğrencinin birlikte çalışma, sosyal ilişkiler kurma ve kendini ifade etme becerilerinin gelişimine katkıda bulunur. Ayrıca öğrencinin kendi duygu ve düşüncelerinin farkına varmasına ve onları değiştirmesine yardımcı olabilir.¹³⁴

Drama çalışmalarıyla öğrencilerde dikkatli dinleme, etkili ve akıcı konuşma yeteneği gelişir. Hayal gücü ve iletişim becerileri gelişebilir. Ayrıca yaratıcı düşüncenin gelişmesi sağlanabilir. Drama etkinlikleri sonunda yapılan tartışmalarla eleştirel düşünme, karar verme becerileri gelişebilir. Bu durum öğrencide problem çözme becerisinin gelişimine katkı sağlar.

Öğretmen-öğrenci ve öğrenci-öğrenci etkileşimini artırarak bireylerin birbirlerini tanımasına imkân sağlar. Öğrencilerini gözleme ve tanıma imkânı bulan öğretmen, öğretimi öğrencilerin özelliklerine uygun düzenleyebilir. Ayrıca drama öğretmenle öğrenciler arasında olumlu ilişkiler kurulmasına katkı sağlayabilir.¹³⁵

8.2. Eksik Yönleri

Drama ile ilgili amaçların iyi belirlenmemesi ve öğrencilere açıkça bildirilmemesi, etkinliklerin yararını azaltıcı bir rol oynar.

Bazı karakterlerin canlandırılması zor olabilir veya öğrenciler, karakterleri ya da olayları anlatmakta güçlük çekebilir. Ayrıca öğrenciler, canlandırdıkları karakterlerden dolayı alay konusu olabilirler. Rol dağıtımında, öğrencilerin kişilik özellikleri dikkate alınmalıdır.

---

¹³⁴ Akyürek, *Din Öğretimi*, s. 187

¹³⁵ Akyürek, *a.g.e.*, s. 188

Canlandırılacak oyunun kurgusu iyi hazırlanmalı, ilgi çekici ve hedeflerin gerçekleşmesine hizmet edici nitelikte olmalıdır. Öğretmen yönergeleri açık, anlaşılır ve kısa bir şekilde vermelidir.

Drama etkinliklerinin uygulanmasında, grupların kalabalık olmamasına dikkat edilmelidir. Zira bu yöntemin çok büyük gruplarda uygulanması zordur. Öğrenciler arasında gruplaşmalara ve grup çatışmalarına dikkat edilmeli, grupların oluşturulmasında, öğrencilerin kaynaşması hedeflenmelidir.

Drama etkinliklerinde, kazanma ve kaybetme yaklaşımı kullanılmamalıdır. Bu bir yarış değildir. Önemli olan dramaya katılmak ve birlikte öğrenmektir. Öğrenciler, rolleri oynarken sık sık aşırıya kaçarlara. Bu durum sınıf atmosferini olumsuz etkileyebileceği gibi öğrenmeyi de zorlaştırabilir.

Drama etkinliklerinin seçiminde ve uygulanmasında, ortamın fiziksel ve psikolojik özellikleri ayarlanmalıdır. Rahat ve güven veren bir ortam, etkinliklerin niteliğini doğrudan etkiler.

Drama ile öğrenciler ve ders arasında iyi ilişki kurulamazsa yöntem amacından uzaklaşabilir.

Öğretmen, öğrencileri dramaya katılmaya özendirmeli, teşvik etmeli ancak zorlamamalıdır. Öğretmen, rehber ve yönlendirici rolde olmalıdır. Drama etkinliklerinde öğrenciler eleştirilmemeli, duyguları kabul edilmelidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HİKÂYE YÖNTEMİ VE ÖZELLİKLERİ

1. HİKÂYE YÖNTEMİ

Hikâye, “Bir olayın söz veya yazılı olarak anlatılması; gerçek veya tasarlanmış olayları anlatan düz yazı türü veya öykü; aslı olmayan söz, olay”¹³⁶anlamlarına gelmektedir. “Hikâye, olmuş bir hadise, masal, bir raporun nakil ve tekrarı demektir. Hikâye yaşanmış veya yaşanmamış bütün olayları içine alır.”¹³⁷

Hikâye, kişisel ve ruhsal açıdan çocuk ve gençlerin psikolojik gelişiminde önemli bir araçtır. Bireyler için önemli olan örnek alma ve özdeşleşmeyi sağlar. Bir konunun soyut biçimde anlatılması yani konunun örneklendirilmeden sunulması öğrenmeyi geciktirir. Hikâye, soyut kavramların anlaşılmasını ve konunun somut örneklerle ifade edilmesini sağlar.¹³⁸

Hikâye bir tür zihinsel izlenimdir. Bir hikâye aracılığıyla algılar biçimlendirilebilir ve bilinçaltına ulaşabilir. Böylece elde edilen etki çok temel bir düzeyde olacağından varlığını bir ömür boyu koruyabilir. Hikâye insanları kendi düşünceleriyle ilişkiye geçmeye, nasıl hissettiklerini tartmaya, riskleri değerlendirmeye ve insani düzeyde ilişkiler kurmaya davet eder. İnsanların zihinlerinde büyür ve gelişir.

Hikâyeler insanı, içinde bulunduğu mekândan uzaklaştırıp daha geniş bir dünyaya götürür. Orada insan, hikâyenin kahramanıyla beraber olur, denizlerin ötesine geçer, dağları aşar, hikâyedeki bütün rollerde bulunur. Böylece hayal gücü artar. Hikâyelerde anlatılan gerçekler ona moral verir ve kendine güvenini geliştirir.

Ayrıca bizzat yaşanmış hadiseleri hayalinde canlandırarak, oradaki şahısları, hayatın her anında, önünde hazır örnekler olarak görecektir ve hayatına bu şekilde yön verecektir. Çocuklar ve gençler hikâyelerde verilen dersleri, çok fazla düşünmeden gerçek doğrular olarak kabul etmeye meyillidirler. Onlar, çoğunlukla anlatılan

¹³⁶ İsmail Parlatır, *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Basım Evi, Ankara, 1998, s. 994

¹³⁷ Âdem Akıncı, *Din Eğitiminde Etkili Bir Yöntem: Hikâye*, Feza Gazetecilik, İstanbul, 2001, s. 24

¹³⁸ Muhiddin Okumuşlar, “*Din Eğitiminde Etkin Bir Yöntem Olarak Hikâye*” SÜİFD, Sayı 21, s. 237

olaylardaki hakikatleri kendilerine ideal olarak seçerler ve o doğrultuda hareket etmeye gayret gösterirler.¹³⁹

Bir çocuk veya genç için hikâye sadece okuyup dinleyeceği bir eğlence değil, bilakis içine girip oradaki kahramanlarla beraber yaşayacağı bir yaşam kesitidir. Fitri bir eğilim olarak genellikle iyi rollerdeki kahramanlarla duygudaşlık kurarak onların yerine kendini koyar, onların bakış tarzı, yaşam biçimi ve kişisel özelliklerini kavrayarak bu kahramanların düşündükleri gibi düşünmeye, onlar gibi hissetmeye çalışır. Aslında bu durum, sadece çocuklar ve gençler için söz konusu değildir, yetişkinlerde de aynıdır. Yetişkinler de hikâye okuduklarında veya dinlediklerinde aynı süreci yaşarlar. Fakat psikolojik algılama düzeylerinden dolayı anladıkları farklıdır, daha çeşitlidir.¹⁴⁰

2. HİKÂYE YÖNTEMİNİN EĞİTİM- ÖĞRETİMDEKİ YERİ VE ÖNEMİ

Teorik olarak anlatılan pek çok konunun anlaşılması zor olmaktadır. Bilgilerin iyi kavranması ve özümsemesinde örneklerin büyük önemi vardır. Hikâyeler, çoğunlukla gerçek hayatı yansıtan örneklerdir. Hikâyelerde anlaşılması zor konular, kapalı problemler ve soyut kavramlar göz önüne getirilir ve detaylarıyla zihinde yer eder. İnsanlar kapalı meseleleri ve soyut kavramları anlamada güçlük çektikleri için, her zaman somut ve açık ifadelerden hoşlanırlar. Bizzat yaşanmış, uygulanmış olaylar insanları etkiler.¹⁴¹

Hikâye bir olayın gerçek anlamda görsel olarak olmasa bile, zihinde canlandırılmasına imkân verir. Bu canlandırma, teorik olarak anlatmanın yani tarif etmenin çok daha üzerinde bir etki gösterir.

Hikâyelerle eğitim, insan psikolojisi açısından da önemlidir. Hayatta zor olaylar karşısında ümitsizliğe düşen insanlara, kendi hayatlarına uygulayabilecekleri hikâyelerle ümit verilebilir. Olaylardan dolayı meydana gelen gerilim böylece ortadan kalkar. “Zihninde hikâyelerle ilgili bilgisi olan kişiler, olaylara daima serinkanlılıkla bakar, geçmişten günümüze ve geleceğe köprü kurar ve olayları çok geniş bir bakış açısından değerlendirme imkânına sahip olurlar.”¹⁴²

---

¹³⁹ Âdem Akıncı, *a.g.e.*, s. 33- 34

¹⁴⁰ Muhiddin Okumuşlar, *a.g.e.*, s. 241

¹⁴¹ Akıncı, *a.g.e.*, s. 31

¹⁴² Akıncı, *a.g.e.*, s. 50

Çocukların veya gençlerin bir konuyu soyut olarak anlaması çok güçtür. Çünkü bu, belli bir seviyede çaba ve birikim gerektirir. Konunun etkili olabilmesi anlatılan şeylerin yaşanabilir olmasına bağlıdır. Çocuk veya genç, kendisinden istenen davranışları bir başkasında görürse onu örnek alır ve bunları daha kolay gerçekleştirir. Bu noktada ilk örnek aile ve çevredir.¹⁴³

Çocuğa taklit ve özdeşimde bulunabileceği hikâyelerin anlatılması, bu hikâyelerdeki güzel örneklerin çocuğa takdim edilmesi öğrenmeyi daha etkin ve kalıcı yapar. Özdeşim, bir kimsenin çocukluk döneminde beğendiği bir yetişkinin davranışlarını farkında olmaksızın taklit ederek toplum içinde kendilerine özgü toplumsal rolleri öğrenmesi, kendini başkalarıyla bir tutması, taklit ettiği davranışları kendi davranışı haline getirmesidir.¹⁴⁴

Çocuklara ve gençlere anlatılan hikâyeler onların manevi hayatını ve ruhi tecrübelerinin gelişimini etkiler. Hikâyede geçen kahraman, gencin ruhuna işleyerek onun benliğinin bir parçası haline gelir. Bu nedenle çocuk veya genç, hikâyenin kahramanına özenerek onun gibi davranmaya çalışır.¹⁴⁵

Hikâyeler çocuğun ve gencin hayal gücünü geliştirirken, eğer titizlik ve dikkatle seçilmişlerse, eşyanın içerisinde ve ötesinde gizli bir takım güçlerin olduğu düşüncesini de geliştirir. Böylece çocuk veya genç, somuttan soyuta ve dolayısıyla gözle görülmesine imkân olmayan bir Allah'ın varlığı inancına geçiş yapabilir.¹⁴⁶

Hikâyelerin kaynağı ve türü kadar özellikleri de önemlidir. Hikâyeler kendi içinde bir bütünlük taşımalıdır. “Birbiriyle çelişen, karmaşık davranışları içeren hikâyeler, amaçlara ulaşmada ve problem çözmede etkili olmayacaktır. Anlatacağımız olay, vermek istediğimiz ana fikre uygun olmalı ve dinleyenlerin zihnini dağıtacak, başka yönlere çekecek detaylar olmamalıdır.”¹⁴⁷

Hikâye, eğitimde, bazı yöntem ve tekniklerle bir arada kullanılabilir. Örnek olay incelemesi, anlatım ve tartışma yöntemi içinde hikâyelerden faydalanılabilir.

“Örnek olay incelemesi yöntemi, bir olayın ya da sorunun yazılı veya sözlü anlatıldıktan ya da bir film olarak gösterildikten sonra konu hakkında öğrencilerin

---

¹⁴³ Muhiddin Okumuşlar, *a.g.e.*, s. 241

¹⁴⁴ Âdem Akıncı, *a.g.e.*, s. 34

¹⁴⁵ Mehmet Emin Ay, *a.g.e.*, s. 65

¹⁴⁶ Mustafa Öcal, *a.g.e.*, s. 63

¹⁴⁷ Akıncı, *a.g.e.*, s. 57

tartışarak çözüm ve önerilerini ortaya koymaları temeline dayanan bir öğretme yoludur.”

Örnek olay incelemesi yöntemi öğrencilerin zihin yeteneklerini geliştirir. Olay ve durum karşısında tutum geliştirmelerini ve grup içinde insan ilişkilerini öğretir. Olayları derin bir şekilde inceleme imkânı tanıdığı için, olaylara yüzeysel yaklaşımı önler. Objektif bakış açısı geliştirir ve eleştirel düşünmeyi sağlar. Öğrencilerin ileride karşılaşabilecekleri olaylara karşı hazırlık yapmalarını sağlar.¹⁴⁸

Bu yöntemde geçen örnek olay yaşanmış ya da hayali olabilir. Önemli olan bu yöntemle öğrencilere empati yeteneği kazandırabilmektir. Bu sayede öğrenilen bilgi gerçek hayatta da anlamını bulacaktır.

Anlatım (takrir) yöntemi, “bir konunun öğretmen ya da onun yerinde olan birisi tarafından belli bir sıra ve düzen içerisinde öğrenciye sunulmasıdır.” Bu yöntem öğretmenin belli bir konuyu anlatıp açıklaması ilkesine dayandığı için, genellikle, öğrencilerin soru sormalarına, tartışmalarına ve birlikte çalışmalarına imkân vermez.¹⁴⁹

Eğitimcilerin çoğunluğu anlatım yönteminin mümkün olduğu kadar az kullanılmasını istemektedir. Ancak bir konunun anlaşılabilmesi, açıklığa kavuşturulabilmesi için bu yöntemin kullanılması gereklidir. Özellikle sosyal ve dini konular anlatım yöntemi olmaksızın yeterince izah edilemez.¹⁵⁰

Anlatım yönteminde bilgiler bir düzen ve sıra içinde açıklanır. Konu planı öğretmen tarafından yapılmıştır. Diğer yöntem ve tekniklere göre zaman, emek ve masraf bakımından daha ekonomiktir. Bu yöntemle öğrencilere değer ve takdir duyguları kazandırılabilir. Çünkü güzel ve etkili konuşmalar öğrencileri önemli ölçüde etkiler. Ayrıca bu yöntem içerisinde masal hikâyeye anlatımının da bulunması etkiyi daha da artırır.

Öğrencilerin derse karşı ilgisini canlı tutabilmek uyaran çokluğuyla ilgili bir durumdur. Anlatım yönteminde tek duyu organı kulak olmaktadır. Ders öğretmen tarafından anlatıldığı için öğrenci pasif kalmaktadır. Ayrıca bu yöntemle bireysel farklılıklar gözlemlenmemektedir.¹⁵¹

---

¹⁴⁸ Mehmet Zeki Aydın, *Ahlak Öğretiminde Örnek Olay İncelemesi Yöntemi*, Nobel Yay, Ankara, 2005, s. 103

¹⁴⁹ Aydın, *Din Öğretiminde Yöntemler*, s. 119

¹⁵⁰ Mustafa Öcal, *a.g.e.*, s. 203

¹⁵¹ Aydın, *a.g.e.*, s. 121-123

Öğretmen merkezli bir yöntem olduğu için anlatım yönteminde öğretmen, öğrencilerin ilgisini uyandırarak duygu ve düşüncelerinde gelişim ve değişimi sağlamaya çalışmalıdır. Konu içeriğine uygun hikâyelerin anlatımı dersi sıkıcılıktan kurtardığı gibi, öğrencinin dikkatini çekerek bilginin kalıcılığını sağlayacaktır.

Tartışma yöntemi, “öğrencilerin kendi aralarında veya öğretmenle öğrenciler arasında tartışılmak suretiyle karara varılan ve sonuca bağlanan bir öğretim yöntemidir.”¹⁵² Bu yöntem sayesinde öğrencilerin, öğrenme öğretme sürecine etkin bir şekilde katılarak, etkili iletişim kurma becerileri gelişmekte ve olayları gözden geçirip birlikte sonuca ulaşmaları sağlanmaktadır. Fazla zaman alması, her grupta uygulanamaması ve iyi bir şekilde düzenlenmediği takdirde sınıfta gürültüye sebep olmasının yanında tartışma yöntemi, öğrencinin liderlik ve yöneticilik yeteneğini geliştirdiği gibi kendini ifade etme ve başka fikirlere saygı duyma özelliklerine de katkı sağlar.¹⁵³

Tartışma yönteminde hikâye kullanımına en uygun teknik münazara tekniğidir. Bu tekniğin gayesi bir fikri savunma, söz ustalığı, çabuk cevap verme gibi yetenekleri geliştirmektir. Hikâyelerden yararlanmak savunulan fikrin etkisini artırır.

Eğitim, toplumu biçimlendirme faaliyetidir. Bu faaliyet belli metotlar aracılığıyla ortaya konulur. Eğer verilmek istenen bilgi uygun yöntemle bireye sunulmazsa eğitim hedeflediği amaca ulaşamaz.

Hikâye yöntemi verilmek istenen konuyu monotonluktan kurtararak insanların dikkatlerinin dağılmasını önler. Anlatılan olay insanları içine çektiği için kalıcı ve etkili bir öğrenme gerçekleşir.

Hikâyenin yediden yetmişe bireyler üzerindeki etkisi yadsınamaz. Bilgi seviyesi, yetiştirilme tarzı, bulunduğu ortam ne olursa olsun her birey hikâyenin etkisi altında kalır. Hikâyeler özellikle çocukları ve gençleri iyiye ve doğruya yönlendirerek, onları bu açıdan güdüler ve hayatlarına yön verirken aldıkları kararları etkiler. Bu etki bariz bir şekilde gözlemlendiği için eğitimde hikâye yönteminden faydalanılmaktadır.¹⁵⁴

---

¹⁵² Öcal, a.g.e., s. 216

¹⁵³ Aydın, *Din Öğretiminde Yöntemler*, s. 148- 149

¹⁵⁴ Latife Karlı, *DİB Yaz Kur'an Kursları Müfredatının Hikâye Yöntemiyle Öğretimi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Konya, 2009, s. 47

3. HİKÂYELERİN DİN EĞİTİMİNDEKİ ÖNEMİ

Hikâye, dini ve ahlaki eğitimde, sosyalleştirmede ve kültürlendirmede oldukça önemlidir.¹⁵⁵ Hikâyeler, anlatımı kolaylaştırdığı gibi konuyu daha cazip hale getirir. Ayrıca karmaşık meselelerin çözümüne yardımcı olur ve zor konuların kavranmasını sağlar. Kur'an-ı Kerim ve hadislerde kullanılan hikâyelerle birçok meseleye açıklık getirilmiş ve böylece konuların zihinde canlı tutulması sağlanmıştır. “Din eğitiminde hikâyelerle, İslami esasları canlı tutmak, dini prensipleri zihinde yerleştirmek ve onların hayata uyarlanmasını kolaylaştırmak mümkündür.”

Hikâyeler, sürekli zihinde canlı kaldığı için hayatın her anında onlardan faydalanılabilir. Üzüntülü anlarda moral olur, kararsız kalınan zamanlarda yol gösterir. İnsanın sabırlı ve soğukkanlı olmasına yardımcı olur. “Kur'an'da anlatılan ve peygamberlerin başından geçen olaylar, çektikleri sıkıntılar ve zorluklar karşısında yılmadan mücadele etmeleri, bütün olumsuzluklara rağmen sabırlı ve olgun olmaları insanı derinden etkiler, hafızasında yer eder. İnsan, hayatın her anında onları düşünerek moral bulur, onlardan güç alır. Karşılaştığı hadiselerle büyük insanların başına gelenleri kıyaslar ve haline şükrederek daha kötü bir akıbete maruz kalmadığı için sevinir. Kendine, büyük insanların hayatlarını model olarak seçen insan, devamlı o hedeflerin peşinde olur, onlara ulaşmaya çalışır.”¹⁵⁶

Hikâyeler vasıtasıyla çocuklara ve gençlere dini ve ahlaki değerlerin kazandırılması mümkündür. Bunun için rastgele hikâyeler yerine bilinçli bir şekilde seçilmiş olanları anlatılmalıdır. Dinlerken hikâye kahramanlarıyla özdeşleşecek olan çocuk, bu sayede birtakım asil davranışları da benimseyerek ve yüksek gayeler için mücadele edilmesi gerektiği fikrini geliştirecektir. Hikâyelerdeki gibi yüce değerler uğruna verilen mücadelelerin boşa gitmeyeceğini, asaletin, adaletin, şan ve şerefın, namusun her zaman mukaddes olduğunu, üstün geldiğini 2耀enecektir.¹⁵⁷

“Dini hikâyeler davranışlarımıza yön vermede büyük etkinliğe sahip oldukları için, onların doğru şekilleri ile öğrenilmesi önem taşımaktadır. Aksi halde yanlış değer

¹⁵⁵ Muhiddin Okumuşlar, *a.g.m.*, s.237

¹⁵⁶ Âdem Akıncı, *a.g.e.*, s. 49- 52

¹⁵⁷ Mustafa Öcal, *a.g.e.*, s.63

yargıları ve bunlara bağlanarak yanlış davranışlar oluşabilir ve bunlar ilerde sorun çıkarabilir.”¹⁵⁸

Hikâyeler, din dilinin gelişmesini de sağlar. Din dili, doğru anlaşılmazsa bilgilerin öğrenilmesinde problem yaşanır. Çocuklar, genellikle somut düşündükleri için günah, sevap, tövbe, sabır, mübarek, kutsal gibi soyut kavramları anlamazlar. Dini kavramların konuşulan dine aktarılması, çocukların dine dair bilgileri kendi kelimeleriyle ifade edebilmesinde hikâyelerin büyük rolü vardır.¹⁵⁹

Hikâyelerde önemli olan unsur, çocuğun dini ve ahlaki gelişim seviyesinin göz önünde bulundurulmasıdır. Ancak bu sayede çocuk öğrendiklerini içselleştirebilir.¹⁶⁰

Din ve ahlak eğitiminde hikâye kullanımı bir ihtiyaçtır. Çünkü dini ve ahlaki konular soyut yapıdadır. Din ve ahlak eğitiminin kuru öğütler halinde verilmesi çocuklara ve gençlere sıkıcı ve zevksiz gelir. Hikâyeler sayesinde verilmek istenen ahlaki mesaj çocuğun ve gencin ahlaki gelişimini destekleyebilir. Model alma din ve ahlak eğitiminde bilgi aktarmaktan daha etkilidir. Dolaylı anlatım, doğrudan anlatımdan daha yapıcı olabilir. Ayrıca hikâye yöntemi Kur’an-ı Kerim ve hadislerde kullanılmış olan bir yöntemdir.¹⁶¹

Bir din eğitimcisi, her bireyin farklı kişiliğinin olduğunu bilmelidir. Kişiliğin oluşmasına sebebiyet veren ferdi farklılıklar çok çeşitlidir. Bu farklılıklar zihinsel, fiziksel, çevresel, kültürel ve duygusal farklılıklar olarak ayrılabilir. Eğitimciden beklenen farklılığı olan bireylerle psikolog gibi ilgilenmesi değil bireysel farklılıklarını göz önünde bulundurmasıdır. Böylece eğitimci, her bireye ulaşabilir.¹⁶²

Din eğitimcisinin herkese ulaşmasında seviyeyi ve ferdi farklılıkları göz önünde bulundurması esastır. Bireysel farklılıkların etkisini en aza indireyecek olan yöntem hikâyedir. Çünkü hikâyeler, yediden yetmişe herkese hitap eder. Ayrıca öğrenmeyi de etkili ve zevkli hale getirir.¹⁶³

---

¹⁵⁸ Beyza Bilgin, “*Ahlak Terbiyesinde Dini Hikâyeler*” ,Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, Sayı 1, s. 54

¹⁵⁹ Âdem Akıncı, *a.g.e.*, s. 53- 54

¹⁶⁰ Muhiddin Okumuşlar, *a.g.m.*, s.246

¹⁶¹ Ayşe Çakar, *Din ve Ahlak Eğitiminde Hikâyenin Kullanımı* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Rize, 2007, s. 43

¹⁶² Mustafa Tavukçuoğlu, *Avrupa’da Türk Ailesi ve Din Eğitimi*, Mehir Vakfı Yay, Konya, 2000, s. 149

¹⁶³ Latife Karlı, *DİB Yaz Kur’an Kursları Müfredatının Hikâye Yöntemiyle Öğretimi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Konya, 2009, s. 49- 50

4. KUR'AN'I KERİM VE HADİSLERDE KULLANILAN HİKÂYE YÖNTEMİ

Hikâyelerle eğitim; olaylar karşısında akli ve ruhi canlılığı yenileyen, öğüt almayı sağlayan, akli harekete geçiren ve düşünmeyi geliştiren, Kur'an-ı Kerim'in ağırlıkla yer verdiği bir terbiye metodudur. Kur'an-ı Kerim ve hadislerdeki hikâyeler, davet ve irşatta etkilidir. İnsanlara hakikatleri teorik olarak vermek, manaları yalın olarak sunmak, akli yorar, dikkatleri dağıtabilir. Fakat hikâyeler diliyle Kur'an'ın muhtevasındaki manalar, bizzat yaşanmış olaylar olarak gözler önüne serilir ve kulaklara işittirilir.¹⁶⁴

“Kur'an-ı Kerim, ilahi kaynağın tekliği, peygamberlerin birbirini tamamladığı ve kutsal kitapların birbirinin devamı olduğu tezine dayanır. Bu yüzden ondaki hikâyeler, diğer kitaplardaki şekillerinin bilindiği veya oralardan öğrenilebileceği varsayılarak, bazen kısaca anlatılıp ilgili öğüde geçilmiş, bazen onların farklı bir yanına değinerek uyarıda bulunulmuş, bazen de daha önce anlatılmamış yepyeni bir olay ile tamamlanmıştır.”¹⁶⁵

Kur'an-ı Kerim'deki hikâyeler, genel olarak, verilmek istenen mesaja uygundur. Dini metinlerde yer alan hikâyeler, ayrıntılara fazla yer vermeyen, olayın ön planda tutulduğu, verilmek istenen mesaja dikkatlerin yoğunlaştırıldığı hikâyelerdir. Eğer bu olayları kimin yaşadığı, nerede ve ne zaman yaşandığı önemli değilse zikredilmemiştir. Bu tür olaylarda önemli olan; bütün insanların, bu olayları yaşanmış ve bitmiş olarak görmeden, her devirde ders almaları ve kendi hayatlarına uygulamalarıdır. Genellikle hikâyeler, verilmek istenen mesaja yönelik, anlatılan konuya uygun olarak ele alınmıştır. Hikâyeler her ele alınışta farklı yönleriyle değerlendirilmiş, anlatılmak istenen konuyla ilgili kısmın üzerinde ağırlıkla durulmuştur. Mesela, Hz. Musa'nın Kur'an-ı Kerim'de çok yerde kıssası anlatılmış, fakat her anlatışta farklı ifadelerle farklı yönlere temas edilmiştir.

Kur'an'da ele alınan olayların kahramanları ya herkesin seveceği, takdir edeceği şahıslardır ya da kötülükte zirveyi tutmuş, küfrü ve inkârı temsil eden şahsiyetlerdir. Olaylar herkesi yakından ilgilendiren, herkesin kendi hayatına uygulayabileceği genel geçer konuları ihtiva eden olaylardır. Bunlar yaşanmış bitmiş olaylar değil, her devirde

¹⁶⁴ Âdem Akıncı, a.g.e., s.50

¹⁶⁵ Beyza Bilgin, “Ahlak Terbiyesinde Dini Hikâyeler” Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, Sayı 1, s. 51

yaşanabilecek olaylardır. Yaşanan olaylar, tarihi değeri olan, insanlığın kaderini değiştirmiş, peygamberlerin getirdiği dinlerle alakalı büyük olaylarsa bu, insanların daha çok ilgisini çekmekte ve büyük dersler vermektedir. Olumsuz davranışların anlatıldığı ve kötü şahsiyetlerin ön planda olduğu olaylar da insanlara ayrı bir ders vererek, kötülüğün ve kötü insanların akıbetini gözler önüne serer.

“Kur’an’daki ve hadislerdeki hikâyeler insan tabiatını bütün açıklığıyla ve bütün yönleriyle ortaya koyar. Olayları inceleyen herkes, orada kendisini bulur, herkes kendi yaşadığı ve hissettiği şeylerin olaylarda farklı şekillerde anlatıldığını görür. Sonuçta herkes kendine uygun bir şeyler bulup dersini alır ve hayata geçirir.”¹⁶⁶

Hz. Peygamber geçmiş ümmetlere dair olayları anlatarak ashabını eğitirdi. Bunlar, dinleyenler üzerinde olumlu etki bırakır, onları istenilen alana yönlendirirdi. Dinleyenler, bu tür hikâyelerle emir ve yasaklamaya muhatap olmadıkları için daha çok etkilenirdi. Aslında bu metodu ilk olarak Allah Teâlâ peygamberini eğitirken uygulamıştır.¹⁶⁷ “Peygamberlerin başlarından geçenlerden, sana anlattığımız her şey senin gönlünü pekiştirmemizi sağlar.”¹⁶⁸ İnsanın kalbinin mutmain olabilmesi, bir konuda tereddütsüz inanmasını sağlayabilmek için, sözü edilen konu hakkında hikâye yöntemiyle olayı somutlaştırmak çok daha kalıcı bir etki yapacaktır. Ayrıca bireylerin hataları hikâye yönteminden faydalanılarak düzeltilmeye çalışılırsa, onların kırılıp gücenmeleri önlenmiş olacak ve hatalar daha kolay telafi edilecektir. Çünkü olaya muhatap olan bireyi birebir eleştiriye maruz bırakmak hiçbir zaman istenilen sonucu vermez.

Kur’an’ın temel indiriliş gayesi ile kıssaların anlatılmasındaki gaye aynıdır. Kur’an hedefini gerçekleştirmek amacıyla kıssalar aracılığıyla insanlara hitap ederken onların sosyal ve psikolojik yapılarını göz önünde bulundurarak üslubu daha canlı ve etkili bir hale getirmiştir.

5. KISSA - EĞİTİM İLİŞKİSİ

Kıssa; hadiselerin muhataplara, adeta yeniden bir canlılık vererek anlatılması, beyan edilmesidir. Kıssa üslubu, kelimeler ve beyan mucizesi olarak gönderilen Kur’an’ı

¹⁶⁶ Âdem Akıncı, *a.g.e.*, s. 59- 60

¹⁶⁷ Abdulfettah Ebu Gudde, *a.g.e.*, s. 151- 152

¹⁶⁸ Kur’an’ı Kerim, Hud, 11/120

Kerim'in, dini mesajın tebliğinde seçtiği çarpıcı üsluplardan birisi, hatta en önemli olanıdır. Çünkü Kur'an, kıssalar diliyle muhataplarına hitap ederken, insanların psikolojik yönlerini göz önünde tutarak anlatım ve ifadede daha cazip, daha canlı ve etkili bir üslup takip etmektedir.¹⁶⁹

Birtakım gerçeklerin kıssa yoluyla anlatımı, eğitimde etkili metotlardan biridir. Böylece anlatılmak istenen gerçekler pratik hayata aktarılmakta, pratik hayattan okuyucuya örnekler sunulmakta ve okuyucunun, anlatılmak isteneni daha kolay kavraması sağlanmaktadır.

İslam dininin temel gayesi, insanı eğitmek ve yaratıcının istediği kâmil insan derecesine ulaştırmaktır. Pek tabiidir ki insan kendi kendine olgunlaşamaz. İnsan, kendisine verilen duyguları itibariyle terbiyeye muhtaç olarak yaratılmıştır. Ancak insan, bu yapıyla baş başa bırakılmamış, Kur'an'da bulunan açık ahde binaen, kendisine peygamberler, ilahi risalet ve tebliği ihtiva eden kitaplar gönderilmiştir. Bu ilahi terbiye sistemlerinin en sonuncusu da Kur'andır. Kur'an, önceki ilahi terbiye sistemlerinin devamı ve tamamlayıcısı olduğundan, bu en son ilahi terbiye sistemine boyun eğip, teslim olmak için önceki peygamberlerin hayatlarını, davetlerini, davaları yolundaki azim ve gayretlerini de bilmek gerekmektedir.¹⁷⁰

İşte bu gaye ile Kur'an, kıssalar üslubuyla geçmiş peygamberlerin evrensel mahiyetteki önemli olaylarını bize anlatmaktadır. Bu tarz bir eğitim üslubu Şair'in, "Kökü mazide olan bir atiyim" sözü ile ifade etmek istediği gibi, insan için önemli bir metottur.

Kur'an kıssalarındaki eğitim metodu, Kur'an'daki metotla tamamen uyum içindedir. Kıssa üslubu, insanın terbiyesi için en uygun metot olan Kur'an'ın bütünü içinde en etkili, canlı ve tecrübî bir eğitim metodudur. Çünkü Kur'an, muhataplarına hitap ederken belli duygularına veya sadece aklına hitap etmemektedir. İnsan nevinin bütün özelliklerini, psikolojik ve sosyolojik yönlerini göz önünde tutarak tüm insanlara hitap ederek irşat ve terbiyeyi gerçekleştirmek istemektedir.¹⁷¹

Kur'an'ı Kerim'de yer alan kıssalarda geçmiş üzerinden güne hitap edilir. Bu kıssalarda tarihi bilgi verilmesi amaçlanmamaktadır. Bu nedenle ne kronolojik sıra takip edilir ne de ayrıntılara girilir. Yaşayan insanlara, sizler de geçmiş kavimler gibi inkârda

¹⁶⁹ İdris Şengül, *Kur'an Kıssaları Üzerine*, Işık Yay, İzmir, 1994, s. 46

¹⁷⁰ Şengül, *a.g.e.*, s. 313

¹⁷¹ Şengül, *a.g.e.*, s.314

ısrar ederseniz; onların cezalandırıldıkları gibi sizler de cezalandırılacaksınız mesajı verilmektedir. İman etmeyenlerin hayata bakış açıları ile iman edenlerin hayata bakışları, zamanın geçmesiyle değişmez. Bu nedenle kıssalar bir bakıma hâlihazır anlatırlar. Kur'an'ı Kerim'de kıssalara çokça yer verilmesinin nedeni bu olmalıdır.

Kur'an-ın insan için gerçekleştirmek istediği terbiyede, kıssa metodunun önemi gerçekten tartışılmaz. Zira insan, tabiatı itibarıyla kıssaları aşırı derecede sever. Ayrıca her insanda bilgi edinme, hadiseleri araştırma, özellikle geçmişle ilgili haberleri dinleyip öğrenme merakı da vardır. İnsan geçmişle ilgili gerçek olayları dinlerken ister istemez ders ve ibret alacağı da herkesçe kabul edilebilecek bir gerçektir. Buna göre bir değerlendirme yapıldığında Kur'an kıssalarının muhataba iman, imana dayalı duygularını fazilet ve hayır yönünde farkında olmadan yönlendirmede en uygun yöntem olduğunu söylemek kolay olacaktır. Çünkü insan Kur'an kıssalarını okurken ve sonuçları hakkında düşünürken anlatılan şahsiyetlerin güzel yönlerini taklit edip almak, kâfirlerin kötü sıfatlarından da uzaklaşmak ister.¹⁷²

Kur'an-ı Kerim de, insan için bu kadar önemli ve insan tabiatına uygun olan kıssaları, insanlığın temel gayeleri doğrultusunda, eğitim ve terbiyede en mükemmel tarzda kullanmıştır. Bu üslup içinde bazı ifade tarzlarıyla terbiye metodu daha da dikkati çekmektedir:

a) *Örnek Şahsiyetleri Arz Etmek Suretiyle Terbiye* : Şimdiye kadarki eğitim alanındaki tecrübeler açıkça göstermiştir ki, akıl ve kalplere nüfuz edip olumlu sonuç veren dini öğütlerin en etkili kıssa üslubudur. Çünkü bu üslup, kişileri vicdanen kıssadaki şahsiyetlerden, olaylardan etkilenmeye, bazı durumlardan gerçek manada ibret almaya sevk etmektedir.

Kur'an'daki kıssa üslubunu eğitim ve terbiye açısından değerlendirecek olursak, insan terbiyesinde uyulmaya değer en güzel örnek olmanın önemini kolayca anlayabiliriz. Kur'an'da uyulması gereken en güzel örnek ve önder olması itibarıyla peygambere tabi olmanın önemine dikkat çekilmiştir. Çünkü İslam terbiye sistemi, önderliği, amaçlara ulaşmada değişmez bir yol olarak kabul etmiştir. Bu yüzden tarih boyunca beşerden biri muallim, mürşit ve hidayetçi olarak gönderilmiştir.¹⁷³

---

¹⁷² Şengül, a.g.e., s.315

¹⁷³ Şengül, a.g.e., s.317

Kur'an-ı Kerim kıyamete kadarki tüm muhataplarını terbiye etmek için kısca üslubuyla her devirde insanlık için önder ve örnek olan peygamberlerin hayatlarını ve onlara tabi olanların tavırlarını anlatmaktadır. Bu da bütün insanlar için yüksek ahlakı, dini hassasiyeti ve Allah'a giden yolu öğreten önemli bir metottur.

b) Konuşma Üslubuyla Terbiye: İnsan, direk hitaplardan ziyade dolaylı şekillerle kendisine verilen bilgi ve nasihatlerden daha fazla hoşlanmaktadır. Bu durum insanın psikolojik yapısından kaynaklanmaktadır. Bu üslupla muhataba verilecek bilgi, ders ve ibretler veya belli bir istikamette eğitimin gerçekleşmesi daha kolay olmaktadır. Zira konuşma üslubunda konuyu daha canlı sunma, istenilen hedefe teşvik etme, dikkatleri, bazı duyguları uyandırma ve konuyu beşeri platformda bir gerçeklik içinde muhataba takdim etme özellikleri mevcuttur.

Kur'an kıssalarındaki konuşma üslubu ile ilk planda muhatapların irşat ve hidayeti, terbiyesi hedef alınmıştır. Mesela, İbrahim (as)'ın tevhidi ispat, şirki iptal için önce babası Azer'le, sonra kavmiyle daha sonra da zamanındaki zalim kral Nemrut'la yaptığı konuşmaları, Şuayb (as)'ın kavmiyle yaptığı konuşma ve daha birçok benzerlerini saymak mümkündür.

Hz. Peygamber (sav) de konuşma üslubuyla sahabelerini, ümmetini terbiyeye ehemmiyet vermekteydi. Çünkü O'nun ahlakının Kur'an oluşu sebebiyle, eğitim ve öğretim sahasındaki tatbikatı da adeta Allah'ın ayetleri, irade ve vahiy istikametinde canlı bir örnek teşkil etmekteydi.¹⁷⁴

c) Teşvik ve Korkutma Üslubuyla Terbiye: Diğer üslup çeşitlerinde olduğu gibi, kısca üslubunda da “teşvik ve korkutma” unsuru davet ve terbiye metodu olarak kullanılmıştır. Çünkü bu unsur, birçok insan ruhunda ve insanın psikolojik yapısında etkisi büyüktür. Zira insan hayır ve güzelliğe, sevmeye, her sevdiği şeyi elde etmeye meyilli yaratılmıştır. Aynı şekilde her türlü şer ve kötülükten; nefesine, malına veya ehline gelecek bir musibetten de tabiatı itibarıyla hoşlanmamaktadır. Bu nedenle iyiye, güzele ve hayra teşvik, kötülüklerle karşı korkutma üslubu eğitimcilerin vazgeçemeyeceği üsluplardandır.¹⁷⁵

---

¹⁷⁴ Şengül, a.g.e., s.324

¹⁷⁵ Şengül, a.g.e., s.324-325

İnsan, yaptığı işin, gittiği yolun sonunda sevindirici veya elem veren bir neticeye ulaşacağını bilmezse, hayra yönelik bir terbiyede belli bir hedefe ulaşması zordur. Belki de mümkün değildir. Bu nedenle insan fitratı açısından hayırlı amelin dünya ve ahirette hoş ve sevindirici bir sonucunun; kötülüğün de elemli, azap verici bir karşılığının olacağını düşünülmesi gerekmektedir.¹⁷⁶

d) Kıssaların Bazı Yerlerinde Muhatabı İntibaha Getirici İbarelere Yer Vermek Suretiyle Terbiye: Böyle bir eğitim metoduyla yapılmak istenen şey; okuyucu veya dinleyicinin kıssadaki olaylara ve sürpriz sahnelere dikkat çekmek suretiyle asıl kıssa ile verilmek istenen ana fikirden, ders ve ibretlerden uzaklaşmamasını temin etmektir. Zaten kıssalarla eğitimin bir sakıncası bu noktaya ilgilidir. Fakat kıssada söz konusu mahzuru giderecek şekilde, kıssanın akışı içerisinde zaman zaman asıl noktaya dikkatleri çeken uyarıcı ifadeler yer verilirse bu eksiklik de giderilmiş olur.

Sonuç olarak şunları söyleyebiliriz: Kur'an'daki kıssaların hedefleri yine Kur'an'ın kendisi tarafından şöyle belirtilmiştir:

- İlk olarak, insanların düşünmelerini ve kıssadan ibret almalarını sağlamaktır.

Yüce Allah peygamberine hitaben şöyle buyurmaktadır: “Kıssayı anlat, umulur ki düşünür, ibret alırlar.”¹⁷⁷

Başka bir ayette de şöyle buyrulmaktadır: “And olsun ki onların (geçmiş peygamber ve ümmetlerin) kıssalarında akıl sahipleri için çok ibretler vardır. (Kur'an) uydurulacak bir söz değildir. Ancak kendinden öncekilerin doğrulayıcısı, her şeyin açıklanması, iman eden bir toplum için bir rahmet ve bir hidayettir.”¹⁷⁸

- İkinci olarak, Peygamber'in azmini pekiştirmek, kalbine sebat vermektir.

Yüce Allah, bu meseleyle ilgili olarak şöyle buyurmaktadır: “Peygamberlerin haberlerinden senin kalbini teskin edeceğimiz her haberi sana anlatıyoruz. Bunda sana hak, müminlere de bir öğüt ve bir uyarı gelmiştir.”¹⁷⁹

Kıssalar, sadece Peygamber için indirilmemiştir. Peygamberin yolundan gidenler de aynı durumlarla karşılaşılırsa bu kıssalar hiç şüphesiz onlara da rehberlik edecektir.

---

¹⁷⁶ Şengül, *a.g.e.*, s. 325

¹⁷⁷ Kur'an'ı Kerim, Araf 7/176

¹⁷⁸ Kur'an'ı Kerim, Yusuf 12/111

¹⁷⁹ Kur'an'ı Kerim, Hud 11/120

İnsan, fitraten hem kıssa anlatmayı hem de kıssa dinlemeyi sever. Eğitimde, insanların ilgi duydukları hususları araç olarak kullanmak önemli bir konudur. Kur'an'ı Kerim'in neredeyse beşte biri kıssadır. İnsanı yaratan Allah, elbette ki onun fitratını da gayet iyi bilmektedir. Bundan dolayı indirdiği son kitapta kıssalara çok yer verilmiştir. Anlatılan birçok kıssanın sonunda da akıl sahiplerinin ibret alacağı şeyler vardır buyrulmaktadır.

Kur'an'ı Kerim'den Hz. İbrahim'in kıssasını örnek olarak verecek olursak:

Peygamberlerin atası olarak bilinen Hz. İbrahim'den sonra gelen ve Kur'an'ı Kerim'de adı geçen peygamberlerin tamamı onun soyundan gelmişlerdir. Hz. İbrahim'in kavmi, putlara tapıyordu. Bizzat kendi başından geçen bir serüven mi yoksa kavmine tevhide anlatmak için bir senaryo mu olduğu hususu tartışılan ve Hz. İbrahim'in önce yıldız için, ardından ay için ve en sonunda da güneş için "bu benim rabbimdir" dediğini ve bunların sırasıyla batmalarıyla da onların rab olamayacaklarını anlatan ayetlerden¹⁸⁰ kavminin bu varlıklara taptıklarını anlıyoruz.

Söz konusu ayetlerde şöyle denilmektedir:

"Yakinen bilinenlerden olması için İbrahim'e göklerin ve yerin hükümlerini şöylece gösteriyorduk: Gece basınca bir yıldız gördü, 'İşte bu, benim Rabbim' dedi. Yıldız batınca, 'Batanları sevmem' dedi. Ay'ı doğarken görünce, 'İşte bu, benim Rabbim' dedi. Batınca, 'Rabbim beni doğruya eriştirmeseydi and olsun ki sapıklardan olurum' dedi. Güneşi doğarken görünce, 'İşte bu, benim Rabbim, bu daha büyük' dedi. Batınca, 'Ey milletim! Doğrusu ben, ortak koştuklarınızdan uzağım' dedi. 'Doğrusu ben, yüzümü gökleri ve yeri yaratana, doğruya yönelerek çevirdim, ben puta tapanlardan değilim.'" ¹⁸¹

Hz. İbrahim, ister gerçekten bu aşamalardan geçerek tevhide ulaşmış olsun, ister kavmine rehberlik etmek için böyle bir yol seçmiş olsun bu anlatımın Kur'an'da yer almış olması ve tevhidin ispatı olarak zikredilmesi, din eğitimcisi için büyük önem arz etmektedir. Din eğitimcisi, Hz. İbrahim hakkında bu anlatılanları mantıki muhakemede ve dini inançları yerleştirmede kendisine rehber edinmelidir. Kur'an'ın böyle bir örneği anlatmasının nedeni, hiç şüphesiz, düşünen insanlara yol göstermektir. İlk ayette

---

¹⁸⁰Kur'an'ı Kerim, Enam 6/75-83

¹⁸¹Kur'an'ı Kerim, Enam 6/75-79

“yakinen bilenlerden olması için” cümlesi geçmektedir. Demek ki yakinen bilebilmek, bir arayışın, göklere ve yere araştırıcı bir gözle bakışın ürünüdür.¹⁸²

6. HİKÂYE - EMPATİ İLİŞKİSİ

“Empati, bir insanın, kendisini, karşısındaki insanın yerine koyarak onun duygularını ve düşüncelerini doğru olarak anlamasıdır.”¹⁸³ “Hikâye, kıssa ve² hikâye kelimelerinin “başka birini izlemek” anlamını ihtiva etmesi, eğitim yönünden önemli bir yöntem olan empatiyi çağrıştırmaktadır.”

“Hikaye okuyan ya da dinleyen kimse, oradaki kahramanların rolleri ile çok hızlı bir biçimde empati kurmakta; kahramanların yerine kendini koyup mizaç ve vasıfları itibariyle kendine uygun veya en yakın görünen biriyle özdeşleşmektedir.”¹⁸⁴ Özdeşim örnekleriyle etkileşim sonucu kimlik geliştiren birey kendi benliğinin sürekliliğini algılamakta, inanç ve değerler çerçevesinde, bir dünya görüşü oluşturmaktadır. Bu durum bireyin kendisiyle ve çevresiyle anlamlı bağlar kurmasını sağlamaktadır.¹⁸⁵

Hikâye etkili bir anlatım biçimidir. Hikâye tekniği sayesinde en zor konular kolayca anlatılır ve hafızada yer eder. Kutsal kitaplardaki dini hikâyeler daha yüksek bir etkiye sahiptir. Çünkü onla, insanlara öğüt vermek için peygamberler aracılığıyla yine peygamberlerle ilgili olayları anlatırlar. Dini hikâyeler insanlığın menşei ve kaderi ile ilgili zor sorulara cevap verirler. Onlar aynı zamanda iyi, doğru, güzel, helal vb. değerlerin ilk insandan beri var olduğunun şahitleridir.

“Dini hikâyelerde iyi-kötü, haklı-haksız, adil-zalim, dürüst-yalancı, alçakgönüllü-kibirli karakterler sürekli mücadele ederler. Eski insanlara ait bu mücadeleler sözlü ve yazılı gelenekler içinde korunmuşlar, bütün zamanları aşarak insanlığın ortak mirası haline gelmişlerdir. Hangi zamanda olursa olsun, onları okuyanlar veya dinleyenler, onlardan kendi hayatları için yardım sağlayabilirler.”¹⁸⁶

Empati kavramı hayatımızın her alanına, tüm toplumsal ilişkilerimize, ailemizle, arkadaşlarımızla, çevremizdeki insanlarla olan iletişimize nüfuz etmeden hayata dair algımız objektif bir düzeyde olamaz. Empati yeteneğinden yoksun olma bir

¹⁸² Osman Eğri, *a.g.e.*, s. 123

¹⁸³ Üstün Dökmen, *İletişim Çatışmaları ve Empati*, Sistem Yay, İstanbul, 2008, s. 135

¹⁸⁴ Muhiddin Okumuşlar, *a.g.m.*, s. 239- 240

¹⁸⁵ Naci Kula, *a.g.m.*, s. 47

¹⁸⁶ Beyza Bilgin, “*Ahlak Terbiyesinde Dini Hikâyeler*” *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, Sayı 1, s. 51

iletişimsizlik ortamı oluşturur. Bu da insanlar arasında huzursuzluğa sebebiyet verir. Karşımızdaki insanın penceresinden dünyaya bakmamız elbette çok zordur. O kişinin hayatta geçtiği merhalelerden geçmediğimiz müddetçe o kişi olamayız. Fakat o kişinin yaşam koşullarını göz önüne alarak onun düşüncelerini, eylemlerini anlayabiliriz. Anlayabildiğimiz ölçüde davranışlarına anlam verebiliriz.

Empati duygusunu geliştirecek en önemli ve etkili yöntemlerden biri hikâyedir. Okuduğumuz, dinlediğimiz hikâyelerden yaptığımız çıkarımlar daha insancıl olmamızı sağlar. Başkasını anladığımız gibi, kendi hayatımıza da ışık tutarız. Bu, hem psikolojik hem de sosyolojik açıdan birey ve topluma büyük katkı sağlar.

7. HİKÂYE - METAFOR - EĞİTİM İLİŞKİSİ

Her dilde, anlatımı güçlendirmek, canlı kılmak için yararlanılan söz sanatlarından biri, ‘benzetme’dir. Benzetme, bir nesnenin niteliğini, bir eylemin özelliğini daha iyi anlatabilmek için bir başka nesne ve eylemlerden yararlanarak, onu anımsatma yoluyla gerçekleştirilir. Benzetmeler, metaforların ilk aşamasıdır. Metaforlar, benzetmelerde olduğu gibi, anlatılmak istenen kavram, onunla bir yönden benzerliği olan başka bir kavramla anlatılmaya çalışılır.¹⁸⁷

Grekçe bir kavram olan metafor, “bir deyim veya ifadeyi, anlamlı bağlantısı olan bir başka ifade ile mecazi olarak anlatma” anlamında kullanılır. Söz konusu ifadeler arasında direkt bir bağlantı bulunmayabilir; fakat anlamlarının birbirlerini çağrıştırmaya özelliğinin veya aralarında paralelliklerin bulunması gerekir. Bu yüzden metafor, “bir şeyin, kendisiyle orantılı (benzerlik ilişkisi dolayısıyla) bir başka şeyle mecazi bir anlayışla anlatılması” olarak da tanımlanır. Burada benzeyen ile benzetilen arasındaki orantıya dikkat edilir. Sözelimi “Tanrı”, “vezir” metaforu ile değil de “padişah” metaforu ile anlatılır. Göz önünde bulundurulmuş bir başka husus da, daha çok benzeyenin anlatılması, benzeyenden hareketle benzetilene gidilmesidir. Türkçede bunu anlatan kavram istiaredir. Çoğunlukla benzeyenin, bilinen ve somut olmasına dikkat edildiği için, buradan hareketle bilinmeyene ve soyut olana varılır. Bunu sağlamak adına da hikâyeler, masallar, teşbihler, örnekler vs. kullanılır.

---

¹⁸⁷ Mustafa Çelikten, *Kültür ve Öğretmen Metaforları*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 21, 2006, s.270

Metaforlar, genellikle söylemi süslemeye yönelik söz sanatından ibaret sayılır ama önemi bundan çok daha fazladır. Metafor kullanımı, genel olarak dünyayı kavrayışımıza yardım eden bir düşünme ve görme biçimi anlamına gelir. Çeşitli alanlarda yapılan araştırmalar göstermiştir ki metafor, düşünme biçimi, dil ve bilim üzerinde olduğu kadar, insanın kendini ifade edişi üzerinde de biçimlendirici bir etki yaratmaktadır. Fakat dilimizin ve düşüncemizin önemli bir parçası olabilmelerine rağmen bunların farkında değiliz.

Son zamanlarda metaforların belli başlı sosyal ortamlardaki faaliyetlere nasıl rehber olduğu, inançları, tutumları ve değerleri nasıl şekillendirdiğine ilgi artmıştır.

Eğitimin iki temel ilkesi, bilinenden bilinmeyene ve somuttan soyuta gitmektir. Metaforlar soyut ilkeleri açıklarken somut örnekler kullanmaktadırlar. Bilinen, görülen ve fiziksel gerçeklik, bilinmeyen, görülmeyen ve ruhsal gerçekliğin tanımlanmasında kullanılacaktır. Sınırlı kelime hazinesi, bir insanın bir düşüncüyü anlamasından, diğer bir düşüncüyü anlamasına geçişinde karşılaştırmaların kullanılmasını gerektirmektedir.

Metafor karşılaştırmadır, fakat farklı şeyler farklı sebeplerden ve farklı etkilerden dolayı karşılaştırılabilir. İyi bir metafor düşüncelerin gerçekleştirilmesine yardımcı olur. Bir düşüncüyü daha canlı, anlaşılabilir, açık ve aydınlatıcı yapar.

İnsanlığın entelektüel serüveninde birçok düşünür, meramını metaforla dile getirir. Mevlana'nın Mesnevi'si de bu metaforik anlatımın güzel örneklerinden biridir. Mesnevi terbiye / eğitim amaçlıdır. Mevlana'nın temel eserlerinden birisi olan, aynı zamanda tasavvufi, felsefi ve eğitsel yönü ağır basan Mesnevi'nin temel anlatım biçimi, metaforiktir. Mevlana, Mesnevi'deki öğretisini bu yöntem üzerine bina eder. Konuların metaforlarla dile getirilmesi, anlatıma bir zenginlik ve canlılık katar. Adeta konuya yaşanılmış hissi verilerek gerçeğe uygunluk yakalanmaya çalışılır. Mevlana, "Tanrı bile hikâyeler söylemekte, misaller getirmektedir." diyerek Kur'an'da ve Peygamberimizin söyleminde bu anlatım tarzına önem verildiğini ve bir yöntem olarak benimsendiğini anlatır.

Bazen metaforlar, gizliliği sağlamak için de kullanılabilirler. Burada amaç, hem anlayana bir tür örtülü mesaj vermiş olmak, hem de anlamayanlara karşı sırrın korunmasını sağlamaktır. Kur'an'ın ve peygamberlerin bu yöntemden yararlanmaları Mevlana'ya ilham kaynağı olmuştur.

Mevlana bu anlatım tarzındaki örneklerde bazı hataların, yanlış anlaşılmalara olabileceğini kabul eder; fakat burada önemli olan benzeyen ile benzetilen arasındaki ilişki değil alınması gereken mesajın alınıp alınmamasıdır. Mesajın alınması insanın aklını iyi kullanmasına bağlıdır. Çünkü Mevlana'ya göre; "akıllı kişiye bir işaret yeter." Bunun için örneğin az oluşu ile yetinmek gerekir.

Mevlana'ya göre çocuklar ve gençler de bazı meseleleri bu yolla daha iyi anlarlar. Çocukların ve gençlerin işin mahiyet ve hakikatini ancak örneklerle anlayabileceklerini ısrarla vurgulayan Mevlana, böylelikle konunun somutlaşacağını ve daha kolay algılanacağını düşünür. Örneğin evlilik konusunda hangi özellikleri öncelikle gerektiğini metaforla anlatır:

Dini avlamaya bak ki, onunla beraber güzellik, mal, mevki ve sana fayda veren baht da senin olsun!

Ahret, bil ki deve katarıdır; dünya malı da devenin yünü ve tüyü. Katara sahip oldun mu yünü de tüyü de onunla beraber gelir. Fakat yünü alırsan deve senin olmaz ki, deve senin olursa yünün ne değeri kalır?¹⁸⁸

Bir meseleyi metaforla daha iyi anlatabilme imkânı burada kendini gösterir. Meselenin iyi anlaşılması, dikkat çekicilik kazandırılması bu yöntemi kaçınılmaz kılar.

Metaforik olarak verilen örneklerle olayın dış yüzeylerine takılıp kalmamalı, manayı aramalı yani mananın iç yüzüne ulaşılmalıdır. Bu kavranırsa ancak örnekler işlevini yerine getirmiş olur. Yani mananın özüne varılırsa bu anlatım tarzı amacına ulaşır. Mevlana bu anlatım tarzı üzerine bir dünya kurup insanlara seslenir. Bu dünyada insanların hataları vardır, fakat bu hatalardan kurtulmanın da bir yolu vardır. Mevlana bu yolu göstermek için daha kolay anlaşılır bir anlatım biçimi olan metaforik anlatımı tercih eder.¹⁸⁹

8. HİKAYELERİ KULLANIRKEN DİKKAT EDİLECEK HUSUSLAR

Hikâyeler örgün eğitimde planlı ve programlı bir şekilde kullanılmamaktadır. Hikâyelerin etkinliği bir program ve metot işidir. Öğrenciler hikâyenin niçin anlatıldığını, onu dinlerken neleri düşünmeleri gerektiğini bilmelidirler. Hikâye, dersin bütününe doldurmamalı, öğretmen öğrencilerle hikâyenin muhtelif bölümleri üzerinde

¹⁸⁸ Mevlana, *Mesnevi*, c.4, çev. Veled İzbudak, İstanbul, 1991, s. 252

¹⁸⁹ Hasan Çiçek, *Mevlana'nın Mesnevi'sinde Metaforik Anlatım*, AÜİFD, Sayı 1, s. 294- 298

konuşup tartışmaya zaman ayırmalıdır. Ayrıca hikâyenin ana fikri öğrenciye verilmelidir. Bu yapılmazsa, yan öğeler dikkatleri dağıtabilir ve öğrenciler zihinlerinde meydana gelen boşluklara takılıp hikâyenin bütünlüğünü kaybedebilirler.

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi son sınıfta yapılan uygulamalarda bir öğretmen adayı derse girdiği sınıfta Hz. Musa kıssasını anlatmıştır. Kıssa çok uzun olduğu için, hikâye üzerinde konuşma fırsatı bulmadan ders bitmiştir. Bunun üzerine öğrencilerden biri “Bir Brezilya dizisi daha dinlemiş olduk.” demiştir. Bu da göstermiştir ki, hikâye üzerinde konuşulmadan gereken etkiyi bırakmak mümkün olmamaktadır.¹⁹⁰

“Dini konuların anlatıldığı hikâyelerde, ana kaynaklardaki bilgi ve değerlerle çelişen kimi bilgiler yer almaktadır. Kasıtlı olmasa da bu tür bilgiler, hikâyeyi okuyanın dini bilgisini oluşturacağı için oldukça sakıncalıdır.”¹⁹¹ Bu nedenle dini hikâyeler, dini metinlerde yer alan şekliyle öğrenciye verilmelidir.

Anlatılan hikâyelerde çocuklar ve gençler için hayalî olmayan ifadeler bulunmalıdır. Çocuklara ve gençlere peygamberlerin ve din büyüklerinin hayatlarının anlatılması çocukları etkiler. Fakat her türlü etkinin dışındaki ideal insanlardan söz etmek onları, gerçek insan imajı kazanmaktan alıkoyabilir. Öğrenciler kendilerine anlatılan hikâyelerdeki ideal örneklerle çevredeki insanların hayatı arasında farkı gördükçe şüpheli bir tavır almaya başlarlar.¹⁹²

Masallarda yer alan efsanevi durumlar, bazı hikâyelerde de bulunmaktadır. Olağanüstü nitelikleri olan kahramanların davranışları dini bir muhteva içinde verilmektedir. “Örneğin, aksakallı bir dede ziyaret ettiği ev halkının iyi davranışları sebebiyle evlerini saraya çeviriverir. Özellikle çocuklara yönelik hikâyelerde bu tür anlatımlar, çocukların beklentilerini yaşadıkları dünyanın gerçeklerinden uzaklaştırmaktadır.” Yetişkinlerin dinlediği bu tür hikâyeler de onların yaptıkları dini davranışları yetersiz görmelerine sebep olmaktadır. Çünkü onlar hiçbir zaman hikâyelerde anlatılan ermiş kişilerin durumuna ulaşamayacaklar, böylece kendilerinde bir eksiklik hissederken hayali kahramanları zihinlerinde yücelteceklerdir.

“Hikâye yazımında ve yayımında da seviyenin göz önüne alınması gerekir. Bunun için de gelişim ve öğrenme psikolojisinden faydalanılmalıdır. Hangi hikâyenin

¹⁹⁰ Beyza Bilgin, “*Ahlak Terbiyesinde Dini Hikâyeler*” Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, Sayı 1, s. 53

¹⁹¹ Muhiddin Okumuşlar, *a.g.m.*, s. 246

¹⁹² M. Zeki Aydın, *Din Öğretiminde Yöntemler*, s. 241

hangi yaş grubundaki çocuğa hitap ettiği belirtilmelidir. Ancak büyük bir çoğunlukla dini hikâyelerde böyle bir bilgiye rastlanmamaktadır. Bazı hikâye kitaplarının içinde birden çok hikâye yer almakta ve her bir hikâyenin seviyesi de farklı olabilmektedir. Böyle durumlarda da farklılıkların giderilmesi çocuğun ve gencin tüm hikâyelerden daha fazla yararlanmasını sağlayacaktır.”¹⁹³

Dini metinlerde yer alan hikâyeler kullanılacağı zaman birebir alınmalıdır. Kur'an-ı Kerim'de geçen hikâyeler din âlimlerinden ve diğer kutsal kitaplardan derlenip bütünleştirilmiş olarak, yaygın eğitim yoluyla öğrenilmektedir. Bu öğretim büyük ölçüde sözlü anlatıma dayanmaktadır. Sözlü anlatımla kulaktan kulağa nakledildikleri için bozulmalardan ve hurafelere karışmadan uzak kalamamışlardır.

Anlatılan olay, İslami esaslara ve ahlaki prensiplere uygun olmalıdır. Bir taraftan bir mesele yerleştirilmeye çalışılırken, diğer taraftan inançları zedelememek gerekir. Olayın içerisinde doğru olmayan, sonradan karışmış hurafeler ve yanlış düşünceler varsa bunlar çıkarılıp atılmalı ve olay gerçeğe uygun olarak asıl şekliyle verilmelidir.

Dini hikâyelerin etkili olabilmesi ve istenen verimin elde edilebilmesi için, onların metotlu bir şekilde işlenmesi gerekmektedir. Önceden hikâyenin anlatımından beklenen amaçlar belirlenmeli, anlatım esnasında bu hedefleri gerçekleştirecek açıklamalarda bulunulmalıdır. Öğrenciler hikâyenin niçin anlatıldığını, onu dinlerken neleri düşünmeleri gerektiğini bilmelidirler. Hikâye dersin bütününe doldurmamalı, öğretmen, öğrencilerle hikâyenin muhtelif bölümleri üzerinde konuşup tartışmaya zaman ayırmalıdır. Hikâyenin ana fikri öğrenciye verilmelidir. Bu yapılmazsa, öğrencilerin dikkatleri dağılabilir ve zihinlerinde meydana gelen boşluklara takılıp hikâyenin bütünlüğünü kaybedebilirler. Bazı önemli olmayan detaylar hikâyenin bir parçası ise, mutlaka anlatılması gerekiyorsa ve yanlış anlaşılmalara sebep olmayacaksa, hikâyenin bu kısmına açıklık getirilmeden diğer kısımlara geçilmemelidir.

Öğrencilerin dikkatleri kısa süreli olduğundan anlatılacak hikâyeler çok uzun olmamalı, dersin tamamını doldurmamalıdır. Onların düşünmelerine ve fikir üretmelerine fırsat verilmelidir. Örneğin, Hz. Yusuf'un hayatının tamamını bir anda anlatmak doğru olmaz. Birkaç bölüme ayırmak ve değişik zamanlarda anlatmak daha doğru olacaktır. Çünkü bu hikâyede ders alınması gereken ve anlatılabilecek birçok konu vardır. Hepsini bir anda vermek mümkün değildir. Ayrıca öğrencilerin ilgilerini

---

¹⁹³ Okumuşlar, *a.g.m.*, s. 247- 248

canlı tutmak için hikâyeye katılmaları ve bittikten sonra tekrar anlatmaları istenebilir. Hikâyeyi anlatırken kısa sorular sormak da uygun olabilir.

İnsanların anlatılan hikâyeyi daha iyi anlamaları ve yaşıyormuşçasına hissetmelerini sağlamak için, öğretimde yer ve zaman faktörü göz önüne alınmalıdır. Hikâyedeki ortama benzer bir ortam ve hikâyenin yaşandığı zamana benzer bir zamanın seçilmesi etkiyi oldukça artıracaktır. İnsanlar böylelikle hikâyedeki şahıslarla daha rahat iletişim kuracak, onların dünyasına daha kolay girecektir.¹⁹⁴

İnsan, fitratı itibariyle soyut ve teorik fikirlerden çok, somut fikirlere yatkındır. Hikâyeler, fikirleri somutlaştıran ve dinleyenlerin anlamasını kolaylaştıran bir özelliğe sahiptir. Hikâyelerle insanların hem aklına hem de duygularına yön vermek mümkündür. Hikâye kahramanıyla özdeşleşme sonucunda insanlar hayatta gerçekleştiremedikleri hayallerinin bir kısmını hikâyede gerçekleştirme imkânı bulurlar. Bazen de problemi olan insanlar hikâyede kendisi gibi insanları görünce rahatlarlar.

İnsanlar kuru nasihatlere ve olağanüstü olaylara değil, yaşanmış ve ibret veren örneklerle önem verirler, onlardan ders alırlar. Hikâyeler yoluyla, doğrudan anlatılamayan şeylere dolaylı anlatım imkânı doğar. Dolaylı anlatım muhatabın duygu ve onurunu rencide etmeme bakımından yapıcı bir değer taşır. Gelişim basamağı ve eğitim durumu ne olursa olsun hikâyeler, eğitimin ayrılmaz ve en etkili parçalarından biridir. Verilmek istenen bilginin kalıcılığının sağlanması büyük ölçüde hikâyelerle mümkündür.¹⁹⁵

---

¹⁹⁴ Âdem Akıncı, *a.g.e.*, s. 86- 94

¹⁹⁵ Latife Karlı, *DİB Yaz Kur'an Kursları Müfredatının Hikâye Yöntemiyle Öğretimi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Konya, 2009, s. 59

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

12. SINIF DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ KİTAP MÜFREDATININ HİKÂYELERLE ÖĞRETİMİ

1. HİKÂYE YÖNTEMİYLE DERS İŞLENİŞ ÖRNEĞİ 1

Hazırlayan: Münevver Yalnız

Ders: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi

Sınıf: 12. Sınıf

Ünite: Dinlerde İbadetler

Konu: Sadaka

Süre: 80 dk.

Yöntem ve Teknikler: Takrir yöntemi, Beyin Fırtınası, Hikâye Yöntemi

Kaynaklar: Ders Kitabı, DKAB Dersi Öğretim Kılavuzu

Araç- Gereçler: Tepegöz, Asetat, Tahta.

Hedef: Dinlerdeki ibadetle ilgili kavramların anlam bilgisi

Davranış: İbadetin tanımını söyler/ yazar.

Davranış: Sadaka kavramının anlamını ve sadaka çeşitlerini söyler/ yazar.

A- Giriş:

Dikkat Çekme ve Güdüleme: Öğretmen ibadetin günlük yaşantımızdaki yeri ve etkileriyle ilgili beyin fırtınası yapar. Daha sonra ilgili slaytı yansıtır.

Gözden Geçirme ve Hedeften Haberdar Etme: Öğretmen “ Arkadaşlar, derse girişimizden de anladığınız üzere, bu dersimizde Dinlerde İbadetler ünitesine giriş yapacağız. Öğretmen, “ Dersimizin sonunda ibadet kavramının ne anlama geldiğini söyleyebilecek, sadaka ve çeşitlerini yorumlayabilecek ve diğer dinlerde sadaka çeşitlerine örnekler verebileceksiniz. Konuyla ilgili çeşitli anekdot ve hikayeler anlatabileceksiniz.” der.

B- Gelişme:

Etkinlikler:

Öğretmen “ İbadet deyince aklınıza ne geliyor?” diye sorar ve öğrencilerden gelen cevapları değerlendirdikten sonra ibadetin tanımını yapar ve ilgili slaytı yansıtır.

Ara Özet: Öğretmen ibadetle ilgili konuşulanları özetler. İbadetin hayatımızın ayrılmaz bir parçası olduğunu vurgular.

Ara Geçiş: Öğretmen, ibadet çeşitleri içinde sadakanın yerini düşünmelerini ister.

Etkinlikler:

Öğretmen, sadaka ile ilgili şu hikâyeyi anlatır: Bir zamanlar çok fakir bir adam yaşardı. Bu adamın ne bağı bahçesi ne de ekip biçebileceği tarlası vardı. Yük taşımak tarlada çalışmak gibi gündelik işler yaparak ailesinin geçimini sağlıyordu. Kıt kanaat geçinebilmesine rağmen hiç şikâyet etmiyorlar, ellerinde olmayana bakıp şikâyet etmek yerine kendilerine verilen nimetler için şükrediyorlardı.

Bir gün bu fakir adamın kapısı çalındı. O gün, adamın evinde yemek pişmemişti. Çünkü yeterli paraları yoktu. Sadece iki kuruşları vardı ve bununla bir ekmek alınabilirdi. Kendisi, hanımı ve çocuğu bu ekmekler ancak bir öğün karınlarını doyurabiliyorlardı. Adam kapıyı açtı. Karşısında kendisinden de fakir bir adam duruyordu.

Adam dilenciye benzemiyordu, ama yüzünde günlerdir bir şey yememiş insanlara özgü ıstıraplı bir ifade vardı. Ayaküstü başından geçenleri anlattı. Tacirdi, uzak diyarlardan geliyordu; zarar etmişti ve elinde kalan birkaç kuruşu da yeme içmeye harcamıştı. Günlerdir memleketine gitmeye çalışıyor ama karnını doyurmak için kuyudan su çekmek, hurma toplamak gibi ufak tefek işler yapmaktan bir türlü yol alamıyordu. Şimdi çok açtı, iki gündür karnına su dışında bir şey girmemişti.

Fakir adam birkaç saniye düşündü. Evlerinde adama ikram edecek ne yemek ne de kuru bir ekmek vardı. Cebindeki son iki kuruşla da bir ekmek alıp ailesinin karnını doyurmayı düşünüyordu. Ama belli ki Allah'ın karşısına çıkardığı bu adam kendisinden daha açtı. Ve kesinlikle emindi ki o adamı kapılarına getiren Rabbi, rahmetiyle herkese yetecek rızık yaratmıştı. Şu anda yapması gereken merhamet göstererek o iki kuruşu adamlarla paylaşmaktı.

Cebindeki iki kuruşun birini adama uzattı. Şu anda elinden sadece bunun geldiğini, bu bir kuruşla karnını doyurup yarım ekmek alabileceğini söyledi. Adam ona ve ailesine hayır dualarında bulunarak ayrıldı. Bu manzarayı gören melekler adamın evini rahmet ve bereketle doldurdular.

Aynı anda o memleketin başka bir köşesinde şefkati ve cömertliğiyle tanınan zengin bir adam karşısındaki arkadaşını dinliyordu. Arkadaşı tarlasına ektiği bütün

buğdayları kuraklık nedeniyle kaybetmişti. Birçok kişiye de borcu vardı ve şu anda zor durumdaydı. Alacaklıları onu sıkıştırıyor, adam sıkıntıdan ne yapacağını bilemiyordu. Zengin adam arkadaşının durumunu dinledikten sonra duraksamadan ona ihtiyaç duyduğu yüz bin kuruşu verdi ve bunu borç değil sadaka olarak kabul etmesini istedi.

Bu duruma şahit olan melekler gördükleri cömertlik karşısında koruyucu kanatlarını zengin adamın üzerine gerdiler ve onun dünyasını nurlandırdılar.

Fakir adamın melekleriyle zengin adamın melekleri birbirlerine şahit oldukları manzaraları anlattıklarında iki taraf da kendi insanların daha çok sevap kazandığını iddia ettiler ve bir türlü karara varamadılar. Başka bir melek gelip hakemlik yaptı. Bu melek fakir adamın sadaka olarak verdiği bir kuruşun, zengin adamın verdiği yüz bin kuruşu geçtiğini bildirdi. Çünkü fakir adam elindeki paranın yarısını Allah için sadaka vererek, yüz bin kuruşu sadaka olarak veren adamdan daha büyük bir fedakârlıkta bulunmuştu. O, tek kuruşu vermekle Rabbinin rızık vericiliğine ve rahmetine daha çok güven duymuştu.¹⁹⁶

Ara Özet: Öğretmen, hikâyenin sadakayla ilgili vermek istediği mesajı öğrencilere sorar. Öğretmen, sadakanın miktarının önemli olmadığını ve her durumda imkânlar ölçüsünde sadaka vermenin gerekliliğini belirtir.

Ara Geçiş: Öğretmen, “Şimdi de size Peygamberimizin hayatında sadakanın ne derece önemli olduğunu gösteren bir hadis-i şerif anlatacağım.” der.

Etkinlikler:

Öğretmen, şu hadis-i şerifle derse devam eder: Hz. Muhammed sadaka konusunda, “ Her Müslüman’ın sadaka vermesi gerekir.” diye buyurdu. Kendisine , “ya bulamayan olursa?” diye soruldu. “ Çalışır, hem kendisi için harcar hem de sadaka verir.” Cevabını verdi. “ Ya çalışacak gücü yoksa?” diye sorulduğunda ise “ Bu durumda, zor durumdaki bir ihtiyaç sahibine yardım eder.” dedi. “ Buna da gücü yetmezse?” denildiğinde, “ İyiliğin ve hayırlı olanın savunucusu olur.” dedi. “Bunu da yapamazsa?” diye tekrar sorulunca , “ Kendini başkasına kötülük yapmaktan alıkoyar. Zira bu da bir sadakadır.”¹⁹⁷ diye ifade etti. Böylelikle Hz. Muhammed, sadakanın ne kadar geniş bir anlamı olduğunu belirtmiştir.

¹⁹⁶ Murat Çiftkaya, *Rahmet Öyküleri*, Timaş Yay, İstanbul, 2007, S. 43- 45

¹⁹⁷ Buhari, *Zekât* 30; Müslim, *Zekât* 55

Ara Özet: Öğretmen, Peygamber Efendimizin bu ve buna benzer hadisleri olduğunu belirtir ve sadakanın sadece maddi olarak anlaşılması gerektiğini söyler. Konuşulanları özetler.

C-Sonuç ve Değerlendirme: Öğretmen, konuyu özetleme ve eksiklikleri belirlemek için ünite değerlendirme sorularını öğrencilerle birlikte cevaplandırır.

2. HİKÂYE YÖNTEMİYLE DERS İŞLENİŞ ÖRNEĞİ 2

Hazırlayan: Münevver Yalnız

Ders: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi

Sınıf: 12. Sınıf

Ünite: Tövbe ve Bağışlama

Konu: İnsan Hata Yapabilen Bir Varlıktır

Süre: 80 Dk.

Yöntem ve Teknikler: Beyin Fırtınası, Soru- Cevap Yöntemi, Hikâye yöntemi

Kaynaklar: DKAB Ders Kitabı, Öğretim Kılavuzu

Araç- Gereçler: Asetat, Tepegöz, Tahta

Hedef: İnsanın hata yapabilen bir varlık olduğunu kavrama

Hedef: Hatalarını analiz edip hatadan dönmenin bir erdem olduğunu kavrama

Davranış: Kendisinin de hata yapabilen bir varlık olduğunu farkına varır.

Davranış: Allah'ın merhametini ve affediciliğini kavrar, nasıl tövbe edilmesi gerektiğini söyler.

A- Giriş:

Dikkat Çekme ve Güdüleme: Öğretmen, “Sevgili Arkadaşlar bugünkü dersimizde insan doğası, insanın yaptığı hatalar ve bu hatalardan çıkış yollarını öğreneceğiz. Bu bağlamda tövbe ve konuyla ilgili bir hikâyeyi sizinle paylaşacağım” der. Daha sonra Öğretmen, “Hatasız kul olmaz”, “Beşer şaşar” ve “Kusursuz dost arayan dostsuz kalır” ifadelerini tahtaya yazar ve öğrencilere bu ifadelerden ne anladıklarını sorar.

Güdüleme ve Hedeften Haberdar Etme: Öğretmen, “Arkadaşlar, bu dersimizin sonunda hata yapmanın insan fitratının ayrılmaz bir parçası olduğunu, Allah'ın affediciliğini, tövbe etmenin önemini ve şeklini öğreneceksiniz.” der.

B- Gelişme:

Konuya Geçiş: Öğretmen, konuyla ilgili ayet ve hadisleri tahtaya yansıtır. Öğrencilere tövbenin Kur'an ve hadislerdeki yeri ve önemini kavramalarını sağlayıcı açıklamalarda bulunur. Daha sonra konuyla ilgili şu hikâyeyi anlatır:

Etkinlikler:

Peygamber Efendimizin anlattığı bir hikâye, öyle sanıyorum ki, benim anlatacağım bir hikâyeden daha çok hoşunuza gider. Konumuza, Efendimizin o baldan tatlı dilinden çıkan bir hikâye ile devam edelim: Vaktiyle bir adam, doksan dokuz kişiyi öldürmüştü. Bir zaman gelmiş, adam bu yaptıklarına pişman olmuş. Kötü yolu bırakıp iyi bir insan olmak istemiş. “ acaba benim için bir kurtuluş yolu var mı?” diye araştırmaya başlamış. Her gördüğüne:

-Dünyanın en büyük âlimi kimdir, biliyor musunuz? Diye soruyormuş. Aklınca, dünyanın en büyük âlimi benim derdime bir çözüm bulur; beni bu kötü yoldan kurtarır diye düşünüyormuş. Bazıları bu adama bir rahibi tavsiye etmişler:

-Dünyanın en büyük âlimi falan rahiptir; o senin derdine bir çare bulur, demişler. Günahkâr adam rahibin yanına gitmiş:

-Rahip efendi, ben doksan dokuz adam öldürdüm. Şimdi yaptıklarına pişmanım. Allah'tan beni bağışlamasını istiyorum. Acaba Allah beni bağışlayıp tövbemi kabul eder mi? diye sormuş. Rahip, adamın durumuna bakmış; kurtulma şansı görememiş. Üzüntüyle başını sallamış:

- Sen çok büyük günahlar işlemişsin. Allah seni bağışlamaz; tövbeni de kabul etmez. Boşuna yorulma! Demiştir. Günahkâr adam birden öfkelenmiş. Kurtuluş ümidi kalmadığını duymak onu çileden çıkarmış:

- Bana çıkar bir yol gösteremiyorsun ha! Yaptıklarına pişman olduğum halde Allah beni bağışlamaz öyle mi? Al öyleyse, seni de öldüreyim de doksan dokuz yüze tamamlansın demiştir; rahibi de öldürmüştü.

Yüz kişinin katili, mutlaka bir kurtuluş, çıkış yolu olması gerektiğine inanıyormuş. Yine yollara düşmüş ve yeryüzünün en büyük âlimini aramaya başlamış. Bu defa ona başka bir âlimi tavsiye etmişler:

-O, senin derdine mutlaka bir çare bulur, demişler. Adam, büyük bir ümitle âlimin bulunduğu yere gitmiş:

-Ben Şimdiye kadar yüz kişi ldrdm. Allah'ın beni bağışlamasını arzu ediyorum. Acaba Mevla'm yüzüme bakar da beni affeder mi? diye sormuş. Bu âlim, gerçekten büyük bir insanmıŐ:

-Elbette Allah seni baĐıŐlar. Yeter ki, sen yaptıklarına pişman ol! "Bir daha katiyen böyle bir Şey yapmayacağım Rabbim" diye Allah'a söz ver! DemiŐ ve sözlerine Şöyle devam etmiş:

İyi insan olmanın bir başka Şartı da iyi insanların arasında yaŐamaktır. Senin yaŐadıĐın evre çok kötü bir yerdir. Sakın bir daha oraya dönme. Şimdi kalk, falan köye git. Orada Allah'a ibadet eden çok iyi kimseler var. Sen de onlarla birlikte Allah'a ibadet et!

Bu sözler gnahkâar adam üzerinde çok büyük etki yapmıŐ. Âlimin tavsiye ettiği köye gitmek üzere yola çıkmıŐ. Yarı yola varınca eceli gelmiş ve ölmüŐ. Ölen her insanın ruhunu melekler alıp götürür. İyi insanların ruhunu rahmet melekleri, kötü insanların ruhunu Azab melekleri alıp götürür. Bu adam ölür lmez, onun ruhunu götürmek üzere hem Rahmet melekleri hem de Azab melekleri gelmiş. Rahmet melekleri:

-Bu adam bütün varlığıyla candan tövbe etti. Yaptıklarına pişman oldu. Bu yüzden onun ruhu size değil bize aittir, diyorlarmıŐ.

Azab melekleri ise:

-Bu adam hayatında hiÇbir iyilik yapmadı. Üstelik yüz tane cana kıydı. Cana kıyanlar en kötü insanlardır. Bırakın, onu biz götüreceğiz, diyorlarmıŐ.

Melekler arasında karar vermek için Allah başka bir melek görevlendirmiŐ. Bu melek insan kılığına girmiş ve onlara doğru ilerlemeye başlamış.

Rahmet melekleri ile Azab melekleri:

-Bakın, demişler. Şu geleni aramızda hakem yapalım. O, ne karar verirse, ona göre davranalım! Hakem olan melek her iki tarafı da dinledikten sonra:

-Bu adamın geldiği mesafe ile gideceği mesafeyi ln. Geldiği yere daha yakınsa, onu Azab melekleri alsın. EĞer gideceği yere daha yakınsa onu Rahmet melekleri alıp götürsün.

Günahları çok olduğu halde, yaptıklarına pişman olan, tövbe eden ve gönülden baĐıŐlanma dileyen bu adamı Allah Teâlâ da affetmek istiyormuŐ. Onu, gideceği yere yaklaŐtırıvermiŐ. Melekler her iki mesafeyi de ölçmüŐler, adamın gideceği yere daha

yakın olduğunu görmüşler. Rahmet melekleri buna çok sevinmişler ve adamın ruhunu alıp götürmüşler.¹⁹⁸

Ara Özet: Öğretmen, hikâyede verilmek istenen mesajın ne olduğunu öğrencilere sorar. Öğrencilerin görüşleri alındıktan sonra hikâyenin vermek istediği mesajı tahtaya şu şekilde yazar: Zararın neresinden dönersen kardır, İnsanoğlu hata eder; hata edenlerin en hayırlısı hatasından dönendir, Tövbe kapısı her zaman açıktır, Allah'ın rahmeti gazabını geçmiştir.

Ara Geçiş: Öğretmen, öğrencilerin kendi hayatlarında tecrübe ettikleri yanlışlarını ve hatalarını düşünmelerini ister. Hikâyedeki hangi köye yakın olduklarını söylemelerini ister.

C- Sonuç ve Değerlendirme: Öğretmen, seçtiği bir öğrenciden dersin genelini ana hatlarıyla özetlemesini ister. Eksik yerler kaldıysa tamamlar veya başka bir öğrenciye tamamlatır. Dersin sonunda ünite değerlendirme soruları öğrencilerle birlikte çözülür ve değerlendirilir.

3. HİKÂYE YÖNTEMİYLE DERS İŞLENİŞ ÖRNEĞİ 3

Hazırlayan: Münevver Yalnız

Ders: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi

Sınıf: 12. Sınıf

Ünite: Dünya Hayatı ve Ahiret

Konu: Ölüm Bir Hayat Gerçeğidir

Süre: 80 Dk.

Yöntem ve Teknikler: Takrir Yöntemi, Soru- Cevap Yöntemi, Hikâye yöntemi

Kaynaklar: DKAB Ders Kitabı, Öğretim Kılavuzu

Araç- Gereçler: Asetat, Tepegöz, Tahta

Hedef: Ölümün bir hayat gerçeği olduğunu bilme.

Hedef: Hayatta kalıcı eserler bırakmak için çalışma.

Davranış: Dini sorumluluklarını ertelememesi gerektiğini bilir.

Davranış: Ölüm vaktinin belli olmadığını fark eder.

---

¹⁹⁸ Cüneyt Suavi, *Hayatın İçinden 1*, 41.bs., Zafer Yay, İstanbul, 2004, s. 88

A- Giriş:

Dikkat Çekme ve Güdüleme: Öğretmen, aşağıdaki şiiri tahtaya yazarak öğrencilerin dikkatini derse çeker.

BİTER

Kakılır bir yerde, kalır oyuncak,

Kurgular biter.

Ölüm... O geldi mi ne var korkacak?

Korkular biter.

Fikir, açmaz artık beyinde kuyu;

Burgular biter.

Unuturuz hayat adlı uykuyu,

Uykular biter.

Biter, her şey biter; ses, şekil ve renk,

Kokular biter.

Kabir sualiyle kapanır kepenk, sorgular biter.¹⁹⁹

Öğrencilerden şiirle ilgili düşünceleri alınır. Öğretmen, şiirin temasını; hayatın geçiciliği ve gerçek hayatın ölümden sonra başladığını söyleyerek açıklar.

Güdüleme ve Hedeften Haberdar Etme: Öğretmen, dersin sonunda ölümün kaçınılmaz bir gerçek olduğunu ve dünyaya gelen her canlının ölümü tadacağını fark edeceklerini söyler. Anlatılacak hikâyeye ile de ölüm gelmeden önce dini ve dünyevi sorumlulukların ertelenmeden yerine getirilmesinin gereğini kavrayacaklarını söyler.

B- Gelişme:

Konuya Geçiş: Öğretmen, konuyla ilgili ayet ve hadisleri tahtaya yansıtır. Bu bağlamda konuyu genişletip öğrencilerin kafasında yer etmesini sağlamak amacıyla aşağıdaki hikâyeyi anlatır:

Etkinlikler:

Çocukluğumdan beri dar mekânlardan sıkılır ve bu tür yerlerden mümkün olduğu kadar uzaklaştım. İleriki yaşlarda bunun bir hastalık olduğunu anlamış fakat bu illetten bir türlü kurtulamamıştım. Oysaki o dar mekânlara şimdi ister istemez girecektim.

---

¹⁹⁹ Necip Fazıl Kısakürek, *Çile*, Büyük Doğu Yay, İstanbul, 2003, s. 133

Beni sarıp sarmalamışlar ve uzunca bir tabuta yerleştirmişlerdi. Çevremde dolaşanların seslerini gayet iyi duyuyor ve gözlerim kapalı olmasına rağmen her nasılsa görebiliyordum.

-“Genç yaşta öldü zavallı, diyorlardı. Hâlbuki yapacak ne kadar çok işi vardı.”

Gerçekten de birçok işim yarım kalmıştı. Mesela oğluma iyi bir işyeri açamamış, araba ile bilgisayarımın taksitlerini henüz bitirememiştim. Büyük bir firma kurup, dostlarımı orada toplamak da artık hayal olmuştu. Üstelik kış çok yaklaştığı halde odun kömür işini halledememiş ve çatının akan yerlerini aktaramamıştım.

Yarıda kalan işlerimi arka arkaya sıralarken kulaklarımı çınlatan bir sesle irkildim. Sanki mikrofonla söylenen bu ses beynimin en ücra köşelerinde yankılanıyor ve “Geçti artık geçti” diyordu. İçimden, “keşke geçmemiş olsaydı” diyordum. Nereden de başıma gelmişti o kaza bilmem ki? Hâlbuki ne kadar da iyi araba kullanırdım.

Olup bitenleri hatırlamaya çalışırken, dostlarımın çevremi sardığını ve içinde bulunduğum tabutun kapağını örtmeye çalıştıklarını fark ettim. Onları engellemek için avazım çıktığı kadar bağırarak ve çırpınarak istediğim halde ne kımlıdayabiliyor ne de bir ses çıkarabiliyordum. Biraz sonra koyu bir karanlıkta kalmış ve gözlerimi, tabutun tahtaları arasından sızan ışığa çevirmiştım. Dehşet içinde:

-Aman Allah'ım! dedim. Ne olacak şimdi halim?

Korkudan hiçbir şey düşünemiyordum. Bu arada omuzlara kaldırılmış ve sallana sallana götürülmeye başlamıştım. Dışarıdaki seslerden yağmur yağdığı belli oluyor ve su damlacıklarının sesi tabutumun gıcirtısına karışıyordu. Cenaze namazı için camiye gidiyor olmalıydık.

Cami deyince aklıma gelmişti. Çok yakınımızda olmasına ve her gün beş defa davet edilmeme rağmen bir türlü vakit bulup gidememişim. Ama her zaman söylediğim gibi elli yaşına gelince namaza başlayacak ve herkesin şikâyet ettiği kötü alışkanlıklarımı terk edecektim. Evet, gerçekten şu kaza olmasaydı ileride ne iyi bir insan olacaktım.

Daha önce duyduğum ve nereden geldiğini kestiremediğim ses:

-Geçti artık geçti, diye tekrarlardı. Bitti artık.

Biraz sonra namazım kılınmış ve tekrar omuzlara kaldırılmıştım. Mahallemizdeki kahvehanenin önünden geçerken, her gün iskambil oynadığımız arkadaşlarımın neşeli kahkahalarını işitiyor ve “herhalde ölüm haberini duymamış

olacaklar” diye düşünüyordum. Sesler iyice uzaklaştığında, eğik bir şekilde taşındığımı hissederek mezarlığa çıkan yokuşu tırmandığımı anladım. Şiddetle yağın yağmurun tabutumdaki çatlaklardan sızarak kefenimi yer yer ıslattığının da farkındaydım. Buna rağmen dışarıda konuşulanlara kulak verdim. Dostlarımın bir kısmı piyasadaki durgunluktan bahsediyor, bir kısmı da milli takımın son oyununu methediyordu. Tabutumu taşıyan diğer biriye yanındakine fısıldayarak:

-Rahmetlinin tersliği, öldüğü günden belli, diyordu. Sırılıklam olduk birader.

Duyduklarım herhalde yanlış olmalıydı. Yoksa bunlar uykularımı onlar için feda ettiğim dostlarım değil miydi?

Yolculuğum bir müddet sonra bitmiş ve tabutum yere indirilmişti. Kapak tekrar açıldı ve cansız vücudumu yakalayan kollar beni dibinde su toplanmış bir çukura doğru indirdi. Boylu boyunca yattığım yerden etrafıma baktım. Aman Allah'ım! Bu kabir değil miydi? O ana kadar buraya gireceğimi düşünmemiştim. Sessiz feryatlarımı kimseye duyuramıyor ve dostlarımın üzerimi örtmek için yarıştığını hissediyordum. Tekrar zifiri karanlıkta kalmış ve bütün acizliğimle dua etmeye başlamıştım.

-Yarabbi, diyordum. Bir fırsat daha yok mu, senin istediğin gibi bir kul olayım... ve kabrimi, Cennet bahçelerinden bir bahçeye çevireyim.

Aynı ses, her zamankinden daha şiddetli olarak:

-Geçti artık geçti, diye tekrarlardı. Her şey bitti artık.

Mezarımı örten tahtaların üzerine atılan toprakların çıkardığı ses, gök gürültüsünü andırıyor ve bütün benliğimi sarsıyordu. Son bir gayretle yerimden fırlayarak gözlerimi açtım. Odamdaki rahat yatağımda yatıyor, fakat korkunç bir kâbus görüyordum. Bitişik dairede oturan doktor arkadaşım beni ayıltmaya çalışarak:

-Geçti artık geçti, diye bağırp duruyordu. “Geçti bak, hiçbir şeyin kalmadı.”

Yattığım yerden yavaşça doğruldum. Terden sırılıklam olmuş ve sanki yirmi kilo birden vermiştim. Dışarıda sağanak halinde yağmur yağıyor, şimşek ve gök gürültüsünden bütün ev sarsılıyordu. Etrafımdakilerin şaşkın bakışları arasında kendimi toplamaya çalışırken

-Yarabbi, sana zerrelere adedince şükürler olsun diyordum; ya bana iyi bir kul olmak için bir fırsat daha vermeseydin?²⁰⁰

---

²⁰⁰ Cüneyt Suavi, *a.g.e.*, s. 69

Ara Özet: Öğretmen, öğrencilerin görüşlerini alır ve öğrencilere hikâyenin vermek istediği mesajı sorar. Öğrencilerin cevaplarını dinledikten sonra hikâyenin mesajını şu şekilde anlatır: Ölüm gelmezden önce görev ve sorumlulukların layıkıyla yapılması gerekir. Her zaman ikinci bir şans olmayabilir. Öğretmen, konuyla ilgili, şiirlerinin teması olarak ölümü seçen şairimiz Cahit Sıtkı Tarancı'nın "Otuz beş Yaş" adlı şiirinin bir bölümünü okur:

"Neylersin ölüm herkesin başında,
Uydun uyanmadın olacak,
Kim bilir, nerde, nasıl, kaç yaşında?
Bir namazlık saltanatın olacak,
Taht misali o musalla taşında."

Daha sonra öğretmen, ölümün zamansızlığını ve insanın planlarından bağımsızlığını vurgular.

C- Sonuç ve Değerlendirme:

Öğretmen, dersin genelini ana hatlarıyla özetler. Ünitenin sonundaki değerlendirme soruları öğrencilerle birlikte cevaplanır ve değerlendirilir.

SONUÇ

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi, çok yönlü bir derstir. Dolayısıyla bu dersin hedeflerinin gerçekleşmesinde birçok yöntem ve tekniğe başvurulması gerekmektedir. Etkin bir din öğretimi için yöntem zenginliği bir zorunluluktur. Zira hiçbir öğretim yöntemi tek başına yeterli değildir. Ayrıca her ders için geçerli, her zaman ve her yerde etkili öğretim yöntem ve tekniğinden söz etmek mümkün değildir. Her öğretim yöntem ve tekniği yerinde kullanıldığı ve hedeflere ulaşmaya katkı sağladığı sürece iyidir.

İnsanın manevi gelişimi açısından büyük önem arz eden din eğitimi, seviyeye uygun yöntemle verildiği takdirde bireye çok şey kazandıracaktır.

Hikâye yöntemi, eğitimde çok büyük bir öneme sahiptir. Hikâyeler, ders içerisinde öğrencinin dikkatini çekmek, dersi monotonluktan kurtarmak, öğrenciyi güdülemek için kullanılacak unsurlardır. Ancak bu yöntem eğitim öğretimde tek başına kullanıldığı takdirde eğitimi ve öğrenciyi istenilen hedefe ulaştırılmaz. Bir ders saati tamamıyla hikâyeye ayrılır, hikâye üzerinde konuşulmadan, açıklama yapılmadan öylece bırakılırsa istenilen verim elde edilemez.

Yapılan uygulama sonucunda hikâyeler eşliğinde işlenen dersteki bilgilerin daha kalıcı olduğu gözlenmiştir. Ancak her hikâye ders esnasında anlatılamaz. Hikâye seçiminde önemli olan, hikâyenin konuyla ilişkili olmasının yanında, seviyeye uygunluk ile hikâyenin yaşanabilir olmasıdır. Ütopik hikâyeler anlatmak, bireyin verilmek istenen değerden tamamen uzaklaşmasına neden olur. Hikâyeye ulaşılması mümkün olmayan bir tablo çizilirse, bu anlatım birey üzerinde etkili olmaz. Çünkü ütopik bir hikaye karşısında öğrenciler, konuya tepki verir, alay eder ve dini hükümlere basitmiş gözüyle bakarlar.

Hikâyeler derse katkı sağlayan, öğrenmeyi kolaylaştıran yardımcı unsurlardır. İtikat, siyer ve ahlaka dair konular verilmek istenen bilgiye binaen hikâyelerle desteklenirse kalıcılığı daha fazla olacaktır. Ancak ibadet konularının hikâyelerle anlatılması zordur. Mesela namazın kılınışı konusu hikâyelerle anlatılamaz. Ancak dersin giriş bölümünde namazın önemine binaen anlatılan hikâyeler, öğrencilerin derse karşı daha dikkatli ve ilgili olmalarını sağlayacaktır. Bu sayede öğrenci öğrendiklerini yaparak ve yaşayarak günlük hayatına taşıyacaktır.

Hikâyelerin görselliğinin artırılması, hikâye konusunun drama tekniği içerisinde verilmesi daha kalıcı etki bırakacaktır. Hikâyelerden istenilen verimin alınabilmesi derse bilinçli yerleştirilmesine bağlıdır. Konuyla ilgisi olmayan, öğrencinin gelişim seviyesi dışında ve üzerinde konuşulup fikir alış verişi yapılmayan hikâyeler eğitim öğretim açısından fayda sağlamaz.

Okullardaki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin daha verimli olması için şunlar yapılabilir:

Verilen eğitim, öğrenci merkezli olmalı; öğrencinin yaşı, gelişim seviyesi, ilgisi, beklentisi, ailesi dikkate alınmalı, bildiklerinden hareketle bilmedikleri öğretilmelidir.

Öncelikle, din sevdirmeye çalışılmalı, sonra bilgi verilmelidir.

Öğrenciler küçük şeylerle de olsa ödüllendirilmelidir.

Velilerle öğrencilerin durumu hakkında görüşülmelidir. Aile içinde de dini bir atmosfer bulunması çocuklar ve gençler için oldukça önemlidir.

Öğrencilerin sıkılmadan okumaları için hikâye kitaplarının olduğu bir kitaplık oluşturulmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akıncı, Âdem, *Din Eğitiminde Etkili Bir Yöntem: Hikâye*, Feza Yayınları, İstanbul 2001.
- Akyürek, Süleyman, *Din Öğretimi*, Nobel Yayınları, Ankara 2009.
- Akyüz, Yahya, *Türk Eğitim Tarihi*, 3.bs, AÜEBF Yayınları, Ankara 1989.
- Ay, Mehmet Emin. 1994, “*Aile Ortamında Yerine Getirilen İbadetlerin Çocuk Üzerindeki Etkileri*”, *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, Altın Kalem Matbaacılık, S. 1, ss. 36-45.
- Ay, Mehmet Emin, *Çocuklarımıza Allah’ı Nasıl Anlatalım*, 21. bs., Timaş Yayınları, İstanbul 2006.
- Ayasbeyoğlu, Nevzat, *İslamiyet’in Eğitimimize Getirdiği Değerler ve Kur’an’ı Kerim’in Eğitim İle İlgili Ayetlerinin Tahlili*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1991.
- Aydın, Mehmet Zeki, *Ahlak Öğretiminde Örnek Olay İncelemesi Yöntemi*, 2.bs., Nobel Yayınları, Ankara 2005.
- Aydın, Mehmet Zeki, *Ailede Çocuğun Ahlak Eğitimi*, 5.bs., Nobel Yayınları, Ankara 2007.
- Aydın, Mehmet Zeki, *Din Öğretiminde Yöntemler*, 3.bs., Nobel Yayınları, Ankara 2007.
- Ayhan, Halis, *Din Eğitimi ve Öğretimi*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1985.
- Ayhan, Halis, *Eğitim Bilimine Giriş*, 2.bs., Şule Yayınları, İstanbul 1997.
- Ayhan, Halis, *Eğitime Giriş ve İslamiyetin Eğitime Getirdiği Değerler*, 2.bs., Damla Yayınları, İstanbul 1986.
- Bayraktar, Bayraklı, *İslam’da Eğitim, Batı Eğitim Sistemleriyle Mukayeseli*, 6.bs., MÜİF Vakfı Yayınları, İstanbul 1997.
- Bayraktar, Faruk, *İslam Eğitiminde Öğretmen Öğrenci Münasebetleri*, 5.bs., MÜİF Vakfı Yayınları, İstanbul 1997.
- Bilgin, Beyza. 1994, “*Ahlak Terbiyesinde Dini Hikâyeler*” *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, Altın Kalem Matbaacılık, S. 1, ss. 43-56.
- Bilgin, Beyza, *İslam ve Çocuk*, 6.bs., Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2004.

- Çakar, Ayşe. 2007, “*Din ve Ahlak Eğitiminde Hikâyenin Kullanımı*”, Rize: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Çelikten, Mustafa. 2006, “*Kültür ve Öğretmen Metaforları*” *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi*, E.Ü. Yayınları, S. 6, ss. 13-24.
- Çiçek, Hasan. 2003, “*Mevlana'nın Mesnevi'sindeki Metaforik Anlatım*” *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, AÜİF Vakfı Yayınları, S. 1, ss. 27-38
- Çiftkaya, Murat, *Rahmet Öyküleri*, 10.bs, Timaş Yayınları, İstanbul 2007.
- Dökmen, Üstün, *İletişim Çatışmaları ve Empati*, 38.bs., Sistem Yayıncılık, İstanbul 2008.
- Ebu gudde, Abdulfettah. 2001, *Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed ve Öğretim Metodu*, Çev. Enbiya Yıldırım, İstanbul: Yasin Yayınevi.
- Eğri, Osman. 2001, “*Liselerde İslam Dininin Öğretiminde Tümevarım Yönteminin Uygulanması*”, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Fersahoğlu, Yaşar. 1998, “*Kuran'a Göre Öğrenmeyi Engelleyen Bazı Faktörler*” *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, MÜİF Vakfı Yayınları, S. 5, ss. 35-42
- Gülçür, M. Kazım, *Kur'an'da Karakter Eğitimi*, Işık Yayınları, İzmir 1994.
- Hökelekli, Hayati, *Din Psikolojisi*, TDV Yayınları, Ankara 1993.
- Karlı, Latife. 2009, “*DİB Yaz Kur'an Kursları Müfredatının Hikâye Yöntemiyle Öğretimi*”, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Kısakürek, N. Fazıl, *Çile*, 48.bs., Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 2003.
- Konuk, Yurdagül, *Okul Öncesi Çocuklarda Dini Duygunun Gelişim ve Eğitimi*, TDV Yayınları, Ankara 1994.
- Kula, M. Naci, “*Gençlik Döneminde Kimlik ve Din*” *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2002.
- Mevlana. 1991, *Mesnevi*, Çev. Veled İzbudak, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Müftüoğlu, Ferruh, *Maarif Meseleleri*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2004.
- Okumuşlar, Muhiddin. 2006, “*Din Eğitiminde Etkin Bir Yöntem Olarak Hikâye*” *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sebat Ofset Matbaacılık, S. 21, ss. 46-56.
- Okumuşlar, Muhiddin, *Fıtrattan Dine*, Yediveren Kitap, Konya 2002.

- Öcal, Mustafa, *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar*, TDV Yayınları, Ankara 2003.
- Özbek, Abdullah, *Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed*, 2.bs., Esra Yayınları, Konya 1991.
- Özbek, Abdullah. 1999, “*Din Eğitiminin Problemleri*” *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, MÜİF Vakfı Yayınları, S. 6, ss. 58-75
- Parlatır, İsmail. 1982, *Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Basım Evi.
- Pazarlı, Osman, *Din Psikolojisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1982.
- Peker, Hüseyin, *Din ve Ahlak Eğitiminin Psikolojik ve Metodik Esasları*, Eser Yayınları, Samsun 1991.
- Selçuk, Mualla, *Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler*, 3.bs., TDV Yayınları, Ankara 2005.
- Selçuk, Mualla, “*Gençlik Çağı ve İnanç Olgusu*” *Gençlik Dönemi ve Eğitimi*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2000.
- Suavi, Cüneyt, *Hayatın İçinden 1*, 41.bs., Zafer Yayınları, İstanbul 2004.
- Şanver, Mehmet, *Kuran’da Tebliğ ve Eğitim Psikolojisi*, 2.bs., Pınar Yayınları, İstanbul 2004.
- Şengül, İdris, *Kur’an Kıssaları Üzerine*, Işık Yayınları, İzmir, 1994.
- Şimşek, M. Sait, *Kur’an Kıssalarına Giriş*, 2.bs., Yöneliş Yayınları, İstanbul 1993.
- Taşpınar, Mehmet, *Öğretim Yöntemleri*, 2.bs., Nobel Basımevi, Ankara 2005.
- Tavukçuoğlu, Mustafa, *Belçika’da Türk Ailesi ve Din Eğitimi*, Mehir Vakfı Yayınları, Konya 2000.
- Tavukçuoğlu, Mustafa. 1990, “*İlköğretimde Din Eğitimi ve Program Geliştirme Üzerine Bazı Düşünceler*” *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.3, ss. 107-120.
- Tosun, Cemal, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, 3.bs., Pegema Yayıncılık, Ankara 2005.

